

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ühiskonna ja infoprotsesside analüüsi õppekava

Tiina Braun

Eesti etendusasetuste toimimise analüüs

COVID-19 kriisi kontekstis

Magistritöö

Juhendaja: Signe Opermann, *PhD*

Kaasjuhendaja: Hedi-Liis Toome, *PhD*

Tartu 2023

AUTORIDEKLARATSIOON

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Tiina Braun, 21.05.2023

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	7
1.1. Sotsioloogiline vaade kultuurile	7
1.1.1. Kultuuri mõtestamine	7
1.1.2. Kultuuri olulisus kriisi ajal.....	8
1.2. Ülevaade Eesti teatrimaastikust.....	11
1.2.1. Etendusasutuste finantseerimine	12
1.2.2. Ülevaade COVID-19 kriisi kestel Eestis kehtestatud piirangutest.....	14
1.2.3. COVID-19 mõju Eesti kultuurisektorile.....	18
1.3. Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused	20
2. METOODIKA	22
2.1. Andmekogumismeetodid	22
2.1.1. Kvantitatiivsete andmete kogumine ja süstematiseerimine	22
2.1.2. Eksperdiintervjuud.....	24
2.2. Andmeanalüüsi meetodid	26
2.2.1. Kvantitatiivne andmeanalüüs.....	26
2.2.2. Kvalitatiivne andmeanalüüs.....	26
2.3. Metodoloogiline refleksioon.....	27
3. TULEMUSED	28
3.1. Teatrite etendustegevuse näitajate analüüsi tulemused	28
3.1.1. Muutused teatrikülastuste ja etenduste arvus	28
3.1.2. Muutused kogulavastuste ja uuslavastuste arvus.....	29
3.1.3. Muutused juriidilise vormi ja tegevustoetuse saamise lõikes	33
3.1.4. Muutused teatrikülastuste ja etenduste arvus Eesti maakondades	41
3.1.5. Etendustegevuses toimunud muutuste kokkuvõte.....	45
3.2. Eksperdiintervjuude analüüsi tulemused	47
3.2.1 Kvalitatiivses osas uuritud teatrite tutvustus.....	47
3.2.2. Teatrite esindajate tagasivaade COVID-19 perioodile	52
3.2.3. Töökorralduslikud väljakutsed	54
3.2.4. Töötajate toetamine	56
3.2.5. Koostöö riigi ja valdkonna tasandil.....	57
3.2.6. Loomingulised katsetused uute teatritegemise viisidega.....	59
3.2.7. Publiku reaktsioon kehtestatud piirangutele	60
3.2.8. Teatri roll ühiskonnas ja valdkonna jätkusuutlikkus.....	62
4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	65

4.1. Järeldused	65
4.2. Diskussioon.....	68
KOKKUVÕTE.....	72
SUMMARY	74
KASUTATUD KIRJANDUS.....	76
LISAD	86
Lisa 1. Teatrid maakonna ja juriidilise vormi alusel	86
Lisa 2. Intervjuukava	88
Lisa 3. Statistilised näitajate osakaalud juriidilise vormi ja tegevustoetuse saamise lõikes aastatel 2019–2022.....	91
Lisa 4. Statistiliste näitajate muutused 2019. aasta suhtes tegevustoetuse saamise ja juriidilise vormi lõikes	92
Lisa 5. Kodeerimistabeli näide.....	93
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	95

SISSEJUHATUS

Detsembris 2019 sai Hiinast alguse COVID-19 viiruse levik, mis muutus kiiresti pandeemiliseks haigusvormiks. Nakatumise üleilmne levik ja haigusesse suremuse kiire kasv tingis omakorda rangete käitumis- ja liikumispiirangute kehtestamise (nii riikide siseselt kui ka vaheliselt), mis vahelduvalt kord karmistudes, kord leevenedes mõjutasid ühiskonna ja erinevate valdkondade toimimist. Pandeemia ja selle tõttu tekkinud nn kobarkriis (tervisekriis, majanduskriis jne) vältas kolm aastat lainetena – viiruse erinevad ja lisanduvad vormid ägenesid Eestis sügishooajal ning taandusid suvehooajal. Võib eeldada, et piirangute kehtestamine ja kaotamine, karmistamine ja leevendamine mängis rolli nii indiviidide kui ka institutsioonide toimimises aastatel 2020–2022 kestnud pandeemia ajal. Olukorras, kus materiaalsed struktuurid ja väärtused on n-ö löögi all ning ühiskond meie ümber sulgub – praegusel juhul mitte poliitilisel ja ideoloogilisel eesmärgil, vaid füüsilise tervise ja turvalisuse tagamise nimel, võivad vaimsed ja kultuurilised tegurid muutuda ühtäkki eluliselt tähtsaks, mis aitavad inimestel säilitada hingelist ja intellektuaalset sidet iseenda ja teistega.

Magistritöös jätkan bakalaureusetöös (Braun, 2021) alustatud uurimust COVID-19 kriisi mõjust kultuurivaldkonnale, täpsemalt teatri- või etenduskunstide valdkonnale. Bakalaureusetööst, milles sain tugineda vaid kriisi algusperioodi andmetele, selgus, et keeruline aeg võib siiski luua ootuse ja tõuke millegi uue tekkeks, nt teatriuueenduseks virtuaalses, personaliseeritud vms vormis (Braun, 2021: 54–55; vt ka teatriteaduste eriala üliõpilastöid uute teatrivormide esilekerkimisest, nt Reigo, 2022). Siiski ei andnud minu bakalaureusetöö ammendavat ülevaadet teatrite tegevusest kogu kriisiperioodi hõlmates. Seetõttu on oluline alustatud uurimisteedega jätkata ehk minu magistritöö eesmärk on anda süvendatud ülevaade Eesti etendusasutuste toimimisest COVID-19 kriisi ajal (2019–2022) põhjaliku teatristatistika alusel ja etendusasutuste esindajate selgitustele ning kogemustele tuginedes.

Magistritöö empiiriline osa tugineb valdavalt SA Eesti Teatri Agentuuri (edaspidi ETA) süstemaatiliselt kogutud statistilistele andmetele ning teiselt poolt intervjuudele eri tüüpi teatrite juhtidega. Kvalitatiivne sissevaade aitab paremini mõista ja tõlgendada teatrimaastikul üldiselt toimunud muutusi ja ilmnenuid tendentse. Lisaks sellele arutlen teatri kui kultuurivormi jätkusuutlikkuse ja rolli üle ühiskonnas. Töös otsin vastust neljale uurimisküsimusele, millest esimesed kaks keskenduvad teatrite etendustegevust iseloomustavale statistikale ja ülejäänud kaks sellele, mis etendusasutustes COVID-19 kriisi ajal tõeliselt toimus.

Magistritöö koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis annan ülevaate kultuuri sotsioloogilisest käsitlusest ja olulisusest kriisiajal. Lisaks teoreetilisele raamistikule ja varasemate uuringute tutvustamisele kirjeldan, milline on praegu Eesti teatrisüsteem ja rahastamise põhimõtted. Sellele järgneb lühike ülevaade etendusasutuste tegevust mõjutanud COVID-19 piirangutest Eestis perioodil 2020–2022. Teises peatükis tutvustan nii sekundaar- kui ka primaarandmete kogumise ja analüüsimise meetodeid ning valimi moodustamise põhimõtteid. Peatükk sisaldab ka metodoloogilist refleksiooni. Kolmandas peatükis käsitlen statistiliste andmete analüüsile tuginedes perioodil 2019–2022 etendusasutuste tegevuses toimunud põhilisi muutusi ja tendentse, mida on teatrite rahastamise, lavastuste väljatoomise ning teatrikülastuste arvu põhjal võimalik COVID-19 kriisi ajajoonel märgata. Intervjuud teatrijuhtidega annavad selgemalt aimu kuue teatri hakkamasaamisest COVID-19 kriisi tingimustes. Neljandas peatükis toon välja uurimistöö peamised järeldused ning arutlen nende tähenduse üle laiemas kontekstis ning pakun välja mõned edasised Eesti teatrimaastiku sotsioloogilise uurimise ideed ja vajadused.

Täna väga oma juhendajaid Signe Opermanni ja Hedi-Liis Toomet aktiivse mõttevahetuse, ausa ja konstruktiivse tagasiside ning mitmekülgse toetuse eest. Lisaks soovin tänada Eesti Teatri Agentuurist Tiia Sippolit, kes jagas mulle vajalikke andmeid ja vastas nendega seotud küsimustele. Tänu olen ka intervjuudes osalenud ekspertidele Kristiina Alliksaarele, Rein Ojale, Garmen Taborile, Harri Ausmaale, Maarja Männile ja Birgit Landbergile.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Selles peatükis annan ülevaate kultuuri sotsioloogilisest käsitlusest ja olulisusest kriisi ajal. Samuti annan ülevaate Eesti teatrisüsteemist, etendusasutuste finantseerimisest, COVID-19 ajal Eestis kehtinud piirangutest, mis puudutasid etendusasutuste tegutsemist, ja toimunud uuringutest. Peatüki viimases osas sõnastan uurimisküsimused.

1.1. Sotsioloogiline vaade kultuurile

1.1.1. Kultuuri mõtestamine

Kultuuri uurimise ja mõtestamisega tegelevad mitmed erialad – sotsioloogia, antropoloogia, ajalugu jne. Magistritöös lähenen kultuuri kontseptsioonile kultuurisotsioloogia (ingl k *sociology of culture*) kaudu. Kultuuriuurija Raymond Williams (1981: 10) on välja toonud, et ainuüksi kultuuri termini keerukus on kultuurisotsioloogia seisukohalt huvitav probleem ja huviobjekt. See tähendab, et kultuur on mitmekihiline ja eri tähendusi hõlmav nähtus. Kultuur võib laias tähenduses viidata nii põllumajanduslikele protsessidele, näiteks põllukultuuride viljelemisele või loomakasvatusele, kuid enamasti mõistame kultuuri all erinevate rahvaste või ühiskonnarühmade „terviklikku elulaadi” („*the whole way of life*”) (Williams, 1981: 10). Williams (1981: 13) lisab, et kultuuri kaudu saame rääkida ka inimõistuse arengust. Näiteks iseloomustab kultuurset inimesest „arenenud meelteseisund” või kuuluvad inimese arenguprotsessi juurde „kultuurihuvi kujunemine ja kultuurised tegevused”. Mõistagi hõlmab kultuur ka selleks vajalikke vahendeid – erinevaid kunstiliike, loomingut, teoseid jms. Samuti eristatakse teineteisest kunsti ja teaduse peenendunud vorme ehk kõrgkultuuri rahvalikust kultuurist (koos selle iseloomulike vormide, artefaktide ja praktikatega) (Burke, 2011: 57–58). Akadeemiline kirjandus sisaldab rikkalikult arutlusi ka kõrgkultuuri ning populaar- ja massikultuuri vastandumisest ja meelelahutusliku funktsiooni esileküündimisest (nt Adorno ja Horkheimer, 1947).

Käesoleval sajandil on sotsiaalteadlaste (nt Hesmondhalgh, 2020) uurimisfookus liikunud selgemalt kultuuri, meedia ja tööstuse omavahelisele põimumisele ja koostoimele ehk „kultuuritööstusele”. Kultuuri defineerimisel samuti Williamsile (1981: 13) tuginev Hesmondhalgh (2020) selgitab seda, kuidas on kultuuri mõiste ja ulatus ajas ning meediamaastiku mitmekesisustumise ja digitaliseerumise tingimustes muutunud, nii et seda võib käsitleda „täendus- ja tähistava süsteemina, mille kaudu (kuigi lisaks on teisigi vahendeid) kommunikeeritakse,

reprodutseeritakse, kogetakse ja uuritakse ühiselulist korda“ (Hesmondhalgh, 2020: 40). Nii mahutab Hesmondhalghi (2020: 41) sõnul kultuur valdkonnana enesesse meediatootmise (televisiooni, raadio, filmitööstuse, ajalehtede ja ajakirjade ning raamatute kirjastamise), muusika ja reklaamitööstuse ning etenduskunstid. Kõike neid loovad ja vahendavad erinevad institutsioonid, andes oma panuse ühiskonna tasandil kultuurilise tähenduse loomisse ja auditoriumi sellesse protsessi kaasamise. Magistritöös käsitlengi kultuuri kui kunstilist ja meelelahutuslikku tegevust, keskendudes kitsamalt teatrile ja seda vahendavatele institutsioonidele ehk etendusasutusele.

1.1.2. Kultuuri olulisus kriisi ajal

COVID-19 kriisi algusperioodil asuti paljudes riikides viiruse leviku ohjeldamiseks piirama inimeste liikumist ja kogunemist erinevatele sündmustele ja asutustesse. Niisamuti toimus see kultuurisektoris – ajutiselt suleti teatreid, kinosid, galeriisid, muuseume ja muid asutusi või kehtestati nende külastamiseks erinevaid kitsendusi. Kultuuriasutuste jaoks tähendas tekkinud olukord „tootmise ja tarbimise kohest peatamist“ (Feder jt, 2023: 38), mis pärssis füüsilist asukohapõhist meelelahutust, kus tegevus toimub sünkroonselt, näiteks kinoseansid, kontserdid, etendused (Ryu ja Cho, 2022: 591). Paljud massiüritused tühistati või lükati edasi (Ryu ja Cho, 2022: 594), kultuurisektoris töötavad inimesed jäid ilma projektidest, töökohtadest ja sissetulekust (Feder jt, 2022: 39) ning see tõi suuri rahalisi raskusi; iseäranis füüsilisest isikust ettevõtjatele või neile, kes riiklikele toetussmeetmete saajate hulka ei kvalifitseerunud (Bradbury jt, 2021: 29). Kultuuritarbijate jaoks aga tähendas tekkinud olukord vaba aja sisustamise ja kultuurielamuste saamise võimaluste ja valikute piiratust (Roberts, 2020). Samas tuuakse teaduskirjanduses välja (vt nt Feder jt, 2022: 38), et inimesed hakkasid omal käel kodus uute kultuuriharrastustega tegelema või pöördusid varasemate harrastuste juurde tagasi. Nii võib väita, et kui kultuuriasutustesse ei olnud võimalik pääseda, oli siiski võimalik kultuurilisi elamusi endale ise pakkuda (Banks, 2020: 649). Tüüpilisemad harrastused olid näiteks joonistamine, kirjutamine, luuletamine või musitseerimine. Samuti hakati COVID-19 pandeemia ajal oma loomingut teistega rohkem jagama (Banks, 2020: 649).

Füüsilist kokkusaamist välistavas olukorras kompenseeris kultuurisündmuste puudumist digitaalne meelelahutus, sh videomängud ja veebipõhised voogedastusplatvormid (Ryu ja Cho,

2022: 592), sest digitaalset sisu oli võimalik tarbida kodust lahkumata. Näiteks selgus Saksamaal tehtud küsitlusuuringust (Gotthardt jt, 2023: 22), mille valimisse kuulus pea 400 inimest, et kõige sagedamini kasutasid kriisi ajal inimesed digitaalsetel platvormidel kultuuriga seotud pakkumistest filmidega seotud pakkumisi. See tähendab, et kodus olles tarbiti eelkõige filme. Mitmed autorid (Bradbury jt, 2021; Feder, 2022) on leidnud, et COVID-19 kriisi tõi esile kultuuri- ja loomevaldkonna paindlikkuse ja kohanemisvõime – laiemalt hakkasid levima uued (kodused) kultuuritarbimise viisid nagu veebis edastatavad teatrilavastused (sh varasemalt salvestatud etendused), muuseumid hakkasid pakkuma rohkem virtuaalseid ekskursioone, muusikud hakkasid oma kodus kontserte andma ja nendest veebiülekandeid tegema jne (Feder jt, 2022: 38). Samas toovad Bradbury jt (2021: 29) välja, et paljudele kultuuritööstuses tegutsejatele ei olnud veebiplatvormide kasutamine sageli teostatav ega finantsiliselt tulus. Seega kriisid võivad anda tõe tarbimise viiside laienemisele, kuid need ei pruugi olla kõigile sobivad.

Tavaliselt tarbivad kõrgkultuuri sagedamini naised, kuid digitaalse kultuuritarbimise puhul ei ole selget erinevust märgatud (Gotthardt jt, 2023: 22). Siiski võivad digitaalsed võimalused kaasata uusi vaatajaskondi ja suurendada ligipääsetavust kultuurile, pakkudes elamusi ka näiteks neile, kes varasemalt tervislikel põhjustel ei saanud neid teenused tarbida või kelle elukoha läheduses puudus kultuuriasutus (teater, kultuurimaja vms). Tegelikult ei pruugi see nii olla, nagu tuli välja enne COVID-19 kriisi tehtud Mihelj jt (2019) uuringust Ühendkuningriigis, mille fookuses oli kultuuris osalemine ja digitaalne lõhe, keskendudes muuseumidele ja galeriidele. Nende uuringust selgus, et kuigi digitaalne meedia on oluline vahend publiku mitmekesisuse suurendamisel, siis internetipõhine juurdepääs pigem taastab või suurendab olemasolevat ebavõrdsust kultuuris osalemises ehk digitaalne meedia aitab suurendada kultuuritoodete hulka, valikut ja kättesaadavust, kuid samas loob võimalusi uuteks kultuurilise segregatsiooni ja tõrjutuse vormideks ning seega pigem suurendab olemasolevat ebavõrdsust (Mihelj jt, 2019: 1481). Murettekitava asjaoluna leiti veel, et digiteerimisse investeerimine tõi vähe või üldse mitte mingit kasu inimestele, kes külastavad muuseume ja galeriisid vähem vanuse, puude või muuseumide ja galeriide väiksema kontsentratsiooniga piirkonnas elamise tõttu (Mihelj jt, 2019: 1481). Feder jt (2022: 51) jõudsid oma kultuuritarbimise uuringus, mis toimus COVID-19 ajal Inglismaal, Mihelj jt (2019) uuringuga sarnasele järeldusele, et füüsilise/võrguvälise kultuuritarbimise ebavõrdsuse mustrid jätkusid ka pandeemia ajal valdavalt digitaalse kultuuri maailmas. Siiski ei saa väita, digitaalselt vahendatud kultuur oleks inimeste jaoks vähemal määral nauditav kui vahetult kogetav kultuurisündmus. Näiteks Vandenberg jt (2021: S148) uurisid Hollandis toimunud tehnomuusika kontserte ning leidsid, et inimesed nautisid kriisi ajal toimunud otseülekandeid, kuid tunti

füüsiliselt puudust teistest inimestest ja seetõttu ei suudetud kogemusse täielikult sisse elada ega kogeda kollektiivsustunnet. Vandenbergi jt (samas) uuringust tuli välja seegi, et otseülekannete puhul hakkasid vaatajad ignoreerima otseülekande komponenti ja seega käsitlema neid kui igal ajahetkel vaadatavaid salvestisi. Sellest võib järeldada, et füüsiliselt tarbitav kultuur on inimestele oluline sotsiaalseks suhtlemiseks ning otseülekanded ja digitaalsed platvormid võivad seda asendada, kuid nad ei suuda olla asendajad (Vandenberg jt, 2021: S149).

Järgmine teema, millele teaduskirjandus COVID-19 kriisi kontekstis tähelepanu pöörab, on psühholoogiline heaolu, mida teaduskirjanduses defineeritakse kui inimese subjektiivset hinnangut oma positiivsele hakkamasaamisele, annete ja võimete realiseerimisele ning eneseteadlikkusele (Ryff, 2014). On leitud, et pandeemia ajal kehtestatud piirangud võisid avaldada märkimisväärset mõju rahvatervisele (Wilke jt, 2021). Samuti Brodeur jt (2020: 2), kes uurisid, kas sulgemised Euroopas ja Ameerikas tõid kaasa muutusi heoluga seotud teemade otsingutermiinites Google'i otsingumootoris, täheldasid oma uurimuses, et igavuse, üksinduse, mure ja kurbusega seotud otsingud kasvasid ning jõudsid järeldusele, et piirangud on mõjutanud tugevalt inimeste vaimset tervist. Gotthardt jt (2023: 5) toovad aga seejuures välja, et kultuuriasutuste sulgemine või üldisemalt kultuuritegevuse kadumine COVID-19 kriisi ajal on kahetsusväärne, sest kultuuritegevus võib omada positiivset mõju vaimsele tervisele. Ka nende tehtud uuringu tulemused peegeldasid kultuuritegevuste kaitsvat funktsiooni psühholoogilisele heolule (Gotthardt jt, 2023: 3). Näiteks digitaalsetes kultuuripakkumistes, mis hõlmas muusikat (nt kontsertide otseülekandeid), tantsu (nt tantsuetenduste otseülekanded), kirjandust (nt raamatuklubid), kunsti (nt digitaalsed galeriid), teatrit (etenduste otseülekanded) ja filmi (nt kinofilmide voogesitus kodus), osalenud isikud kogesid rohkem tajutud autonoomiat, seotust ja esteetilisi kogemusi ning olid seega optimistlikumad kriisi tagajärgede suhtes (Gotthardt jt, 2023: 21). Kui jätta pandeemia olukord kõrvale ja vaadata kultuuri mõju heolule ning tervisele, siis toovad uuringud välja (nt Bradbury jt, 2021: 17; Cuypers jt, 2012), et loomingulistes kultuuritegevustes osalemine vähendab üksildustunnet, aitab püsida hea tervise juures ning suurendab eluga rahulolu. Lisaks seostavad viidatud uuringute autorid kultuuris osalemist madalama ärevuse ja depressiooni tasemega. Vaimse tervise turgutamise kõrval võib erinevate kultuurivormidega tegelemine ja kultuuritarbimine mõjutada ka füüsilist tervist (Fancourt ja Finn, 2019: vii) ja innustada tervise edendamisele suunatud tegevustes kaasa lööma jms (Bradbury jt, 2021: 17). Ka Fancourt ja Finn (2019: vii–viii) rõhutavad, et kunstil laiemas tähenduses on inimese tervisele teatud mõju.

Seega võib eelneva põhjal eeldada, et kultuur ja selle eri tahud on inimeste elus tähtsal kohal ning kui ligipääs kultuurile on raskendatud, tajutakse seda negatiivse tegurina. Samuti ei õnnestunud temaatilistest teadusajakirjadest magistr töö valmimise ajaks leida põhjalikke rahvusvahelisi uuringuid COVID-19 kriisi mõjust konkreetselt teatrivaldkonnale või etenduskunstidele. Küll aga tutvustan järgmises alapeatükis magistr töö teoreetilise ja empiirilise osa omavahelise sidumise eesmärgil lühidalt Eesti teatrimaastikku ja mõningaid COVID-19 kriisi ajal Eestis tehtud uuringuid.

1.2. Ülevaade Eesti teatrimaastikust

Eestis teatrisüsteemis jagunevad etendusasutused omandivormi põhjal nelja kategooriasse: avalik-õiguslik teater, sihtasutus, munitsipaalteater ja erateater (Teatrid Eestis, 2022). Institutsionaalset tegevust reguleerib seejuures Rahvusoperi seadus ([1997] 2022), mis määratleb Rahvusoper Estonia kui avalik-õigusliku asutuse staatuse. Lisaks reguleerib institutsionaalset tegevust Etendusasutuste seadus ([2003] 2022), mis sätestab etendusasutuse mõiste ning nende tegevuse korraldamise ja rahastamise ning aruandluse alused. Etendusasutusena käsitletakse juriidilist isikut või asutust:

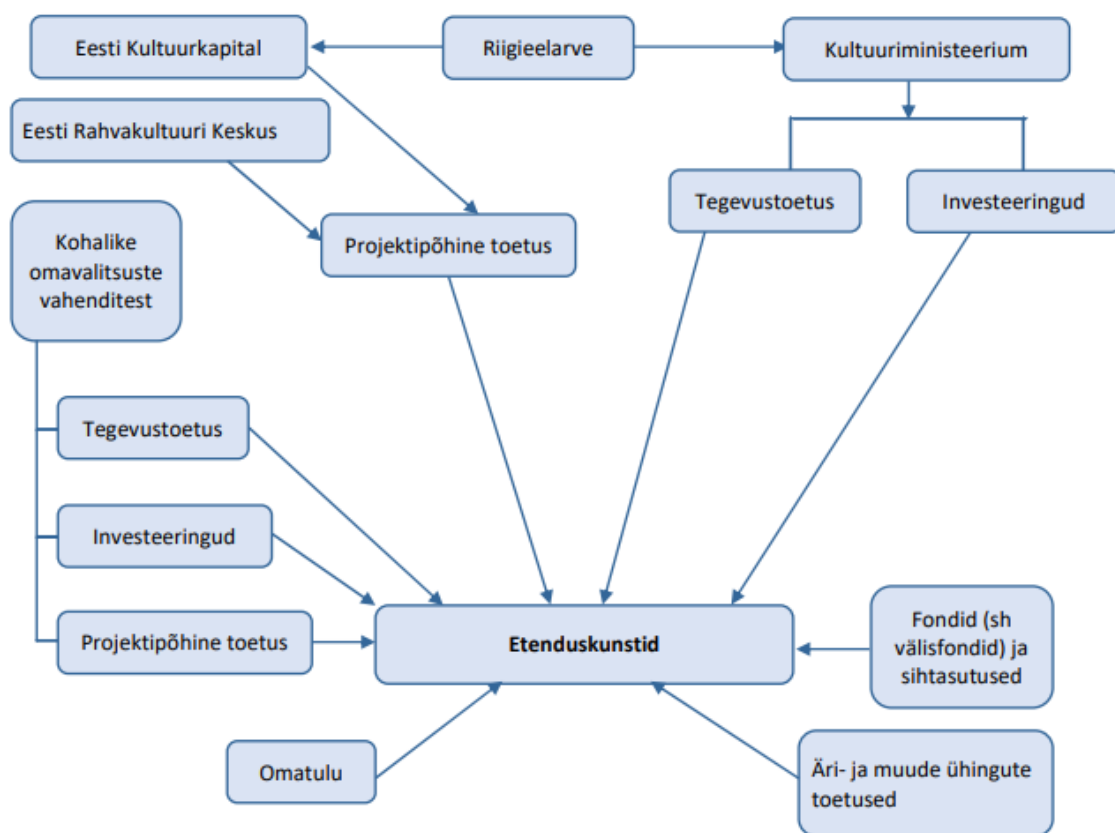
- 1) „kelle põhitegevusala on teatri- ja tantsuetenduste või kontsertide lavastamine ja esitamine, muusikaline loometegevus või lavakunsti abitegevused;
- 2) kes korraldab regulaarselt autorite ja esitajate loomingu avalikke esitusi etenduste või kontsertidena;
- 3) kes on töösuhtes loominguliste töötajatega või võlaõiguslikus suhtes teenuse osutajatega loominguliste eesmärkide täitmiseks;
- 4) kellel on loominguline juht;
- 5) kes teavitab avalikkust etenduse või kontserdi toimumisest (Etendusasutuste seadus, [2003] 2022)“.

Etendusasutuste arv Eestis on läbi aja olnud muutlik, kuid perioodil 2019–2021 jäi nende arv vahemikku 65–83. Kaheksa asutust (Eesti Draamateater, Eesti Noorsooteater, Endla Teater, Kuressaare Teater, Rakvere Teater, Ugala Teater, Vanemuine ja Vene Teater) tegutsevad riigi osalusega sihtasutusena ning üks (Rahvusoper Estonia) tegutseb avalik-õigusliku asutusena.

Munitsipaal-etendusasutusi on kaks: Tallinna Linnateater ja Paide Teater. Ülejäänud on erateatrid (vt lisa 1) ja lavastusprojektid. Statistikat nende asutuste tegevuse kohta kogub ja avaldab ETA.

1.2.1. Etendusasutuste finantseerimine

Eestis saab teatritegevus toetusi riigieelarvest kultuuriministeeriumi kaudu, kohalike omavalitsuste eelarvest kui ka Eesti Kultuurkapitalilt ja Eesti Rahvakultuuri Keskuselt (Etenduskunstide valdkonna rahastamine, 2023). Lisaks võidakse toetusi saada muudelt äridelt ja ühendustelt, sihtasutustelt ja fondidelt ning teenitakse ka omatulu. Täpsemalt saab finantseerimisest aimu jooniselt 1, mille on koostanud Eesti Konjunktuuriinstituut (Viileberg, 2022). Detailsema ülevaate töös intervjueeritud teatrite toetustest aastatel 2019–2022 leiab alapeatükis 3.2.1. olevast tabelist 7 ning näite kõigist etendusasutustest, kes on 2021. aastal kultuuriministeeriumilt tegevustoetust saanud, leiab lisast nr 1.

Joonis 1. Etenduskunstide finantseerimine

Allikas: Viileberg, 2022: 26.

Riigilt tegevustoetuse saamine ei olene omandivormist, kuid suurema osa toetustest saavad institutsionaalsed teatrid, kellel on oma teatrimaja, püsiv trupp ja stabiilne aastaringne etendustegevus (Eesti teatrisüsteem, i.a). Tegevustoetuste jagamise eesmärgid siiski erinevad. Sihtasutusena tegutsevad etendusasutused saavad tegevustoetust nende põhikirjaliste eesmärkide täitmise tagamiseks (Etenduskunste..., 2023). Munitsipaal- ja eraetendusasutused saavad tegevustoetust eesti rahvakultuuri edendamiseks ning etenduskunsti valdkondliku mitmekesisuse ja piirkondliku kättesaadavuse tagamiseks (samam). Lisaks toob ETA (Eesti teatrisüsteem, i.a) välja, et riigilt saadava toetuste jagamise eesmärgiks on hoida teatrikülastuste koguarv 800 000 külastuse juures aasta kohta ja teatripileti keskmine hind alla ühe protsendi keskmisest palgast. 2021. aasta keskmise brutopalgaga juures, mis oli Statistikaameti (i.a-b) andmetel 1 548 eurot, teeks see pileti hinnaks keskmiselt 15 eurot ja 50 senti. ETA andmetele tuginedes võib näha, et teatripiletite hinnad jäid näiteks 2021. aastal 3 ja 25 euro vahele (Eesti Teatri Agentuur, i.a-c). Vaadates sama aasta piletihindu lavastuse tüüpide lõikes, selgub, et sõnalavastuste piletid maksid keskmiselt 14 eurot ja 70 senti, muusikalavastuste piletid pea 18 eurot, tantsulavastuste piletid veidi üle 15 euro, nuku- ja objektiteatrite piletid 6 eurot, tsirkusepilet (mida esindab statistikas ainult Piip ja Tuut Teater) maksis veidi alla 6 euro ja mitmeliigilavastuste pileti 17 eurot ja 50 senti (samam).

Eesti teatrite rahastamist on analüüsinud ja kirjeldanud näiteks Ott Karulin (2018) ning Madli Pesti ja Kristiina Reidolv (2018). Karulin (2018: 25) on välja toonud, et Rahvusoper Estonia ei konkureeri teiste teatritega toetuste pärast, sest saab oma toetuse otse valitsuselt, mis moodustab keskmiselt 30% kõigist etenduskunste valdkonna toetustest. Munitsipaal-etendusasutused saavad kokku riigilt teatritele eraldatud tegevustoetusest keskmiselt 4% ja umbes 40% teatri enda eelarvest moodustab kohalikest omavalitsustelt saadav tegevustoetus (samam). Sihtasutusena tegutsevad riigiteatrid, mis koguvad ligikaudu 60% teatrite külastustest, saavad kokku keskmiselt 60% või rohkem riiklikust tegevustoetusest (samam), mis omakorda katab umbes 60–70% nende teatrite jooksvatest kuludest (Pesti ja Reidolv, 2018: 39). Riigi toetatud erateatrid saavad aga umbes 15% teatrikülastustest, seejuures nende riiklik toetus on 7% etenduskunstele eraldatud toetustest (Karulin, 2018), mis katavad keskmiselt 10–40% nende kuludest (Pesti ja Reidolv, 2018). Karulini (2018: 25) analüüsist selgus veel, et kuigi riigi poolt toetatavate erateatrite arv ja toetuste osakaal on aastatel 1995–2015 tõusnud, siis nende vahel pole alati korrelatsiooni, mis omakorda viitab sellele, et erateatrite toetuste summa on piiratud ja puudub selge poliitika nende rahastamispeetuste kohta. Pesti ja Reidolv (2018: 39–40) lisavad, et kuigi erateatrid annavad üle 50% kõigist esietendustest ning üle 40% kõigist etendustest ja saavad 26% kõigist

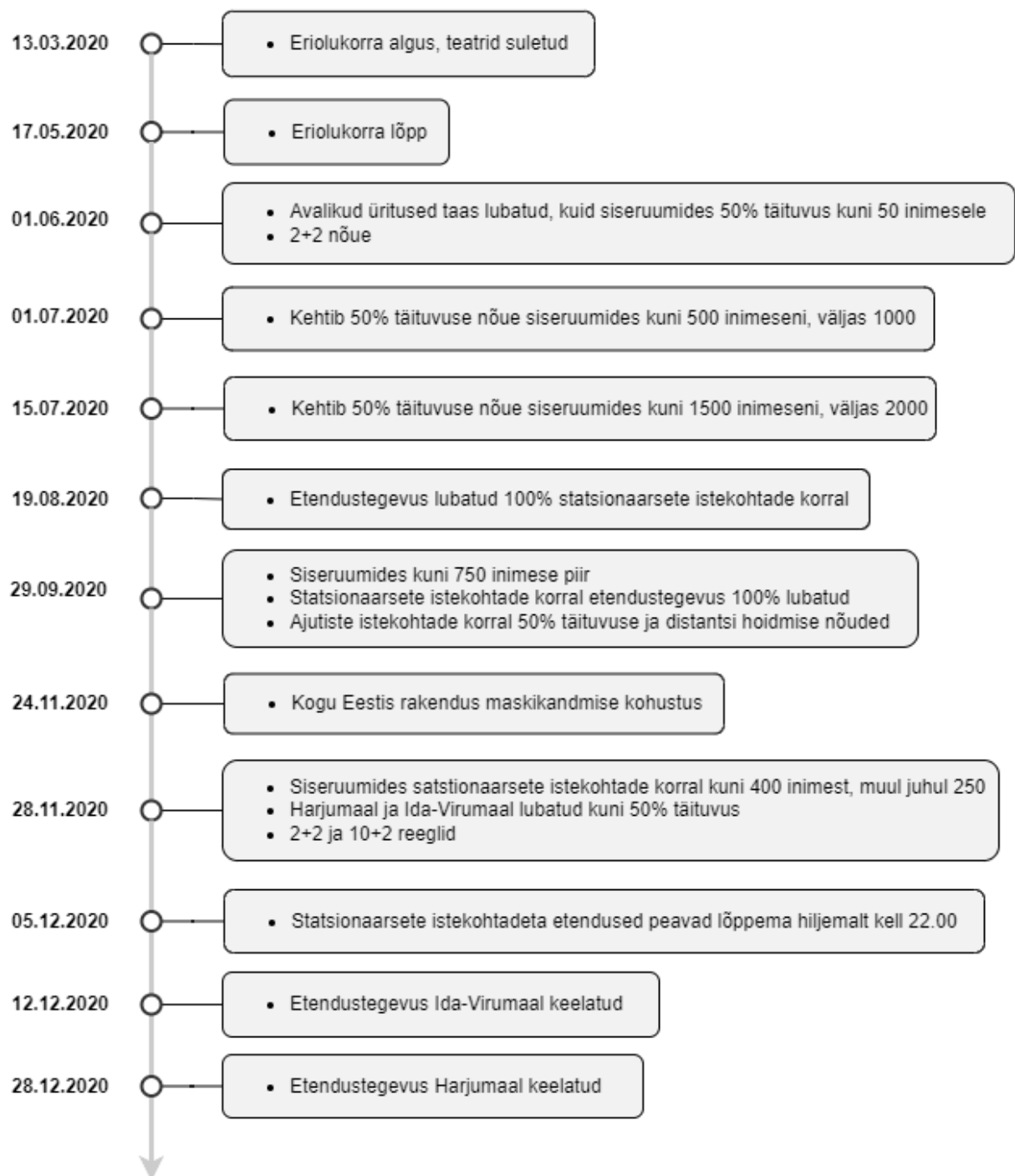
teatrikülastustest ning üle 40% Eesti Teatriliidu poolt jagatavatest aastapreemiade nominatsioonidest kõigis kategooriates, siis riik ikkagi alahindab nende panust Eesti teatrimaastikul ehk riiklike toetuste jagamisel ei arvesta kunstilist kvaliteeti ja kvantitatiivseid näitajaid.

Seesugune segane rahastussüsteem on kaasa toonud ka pideva debati rahastamise põhimõtete üle, mis näitab sedagi, et kultuur ei ole tingimata harmooniline valdkond, vaid omamoodi pingeväli. Viimane debatt sai alguse 2023. aasta jaanuaris, mille põhjuseks oli etendusasutuste seaduse muutmine. Muutuse eesmärk on olnud selgemate ja läbipaistvamate rahastuspõhimõtete rakendamine teatrite rahastamisel. Ühes seadusega muutusid rahastamise kriteeriumid ning osad teatrid said seetõttu käesolevaks aastaks rohkem raha kui varem ja osad vähem (Karulin, 2023).

1.2.2. Ülevaade COVID-19 kriisi kestel Eestis kehtestatud piirangutest

Selles peatükis on joonistel 2–4 välja toodud etendusasutuste tegevust mõjutanud COVID-19 pandeemia ohjeldamiseks kehtestatud piirangud. Joonised põhinevad Vabariigi Valitsuse kodulehel (www.valitsus.ee) avaldatud uudistes ja teadetes ning valitsuse kommunikatsioonibüroo kriisiinfo jagamise kodulehel (www.kriis.ee) avaldatud infol.

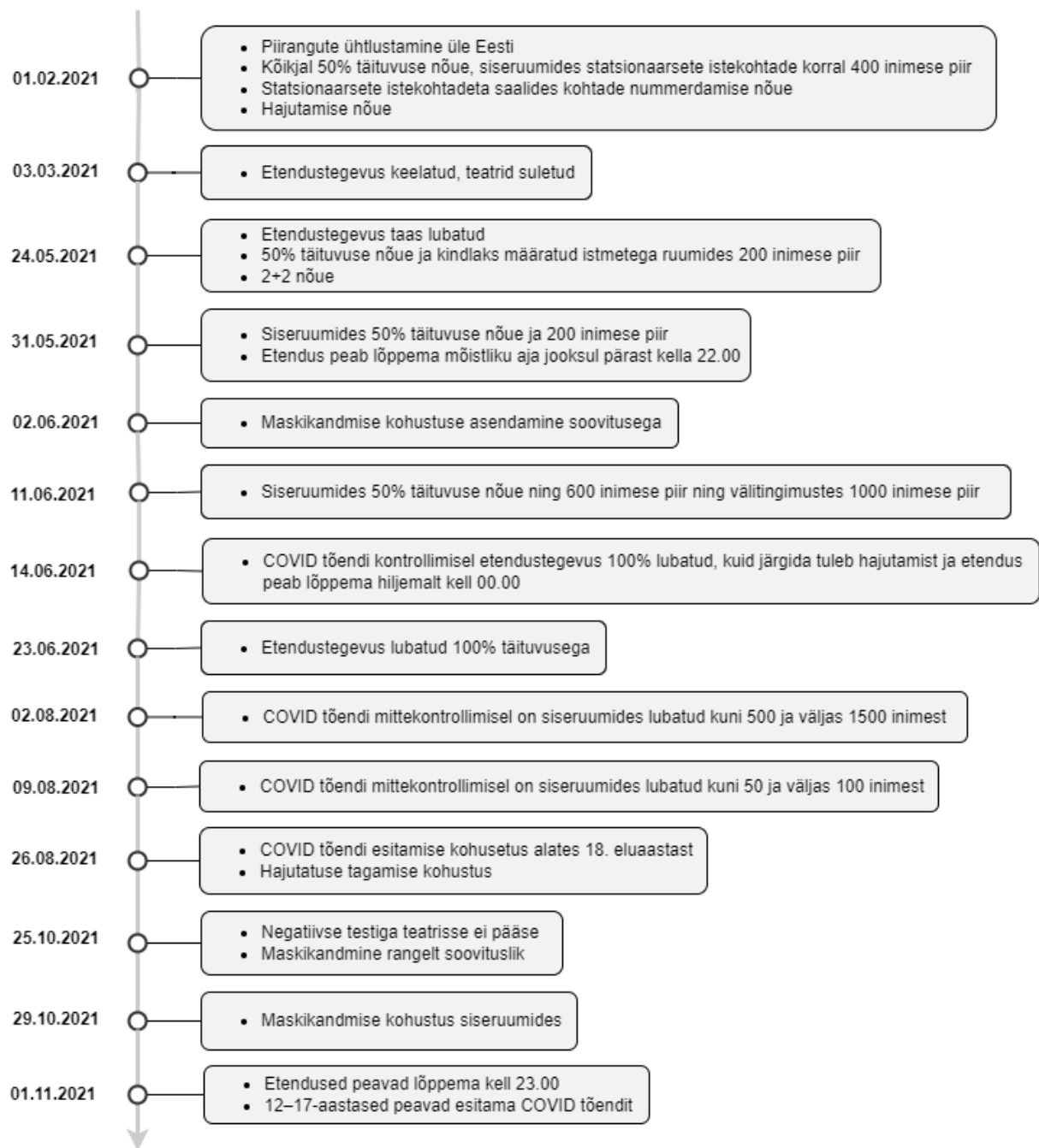
2020. aastal kehtinud piiranguid on kujutatud joonisel 2. 12. märtsi õhtul kuulutati riigis välja eriolukord, piirangud hakkasid kehtima järgmisel päeval. Eriolukorra tõttu suleti teatrid mitmeks kuuks. Alates 1. juunist võis küll taas üritusi korraldada, kuid lubatud küllastajate väikese piirmäära tõttu ei olnud see kuigi mõttekas. Suvel leevenesid piirangud tänu viiruse taandumisele järk-järgult ning suve lõpus-sügise alguses võisid etendusasutused nelja nädala vältel vabalt tegutseda. Muul ajal pidi arvestama erinevate piirangutega – nii 50% täituvuse piiranguga ja küllastajate piirmääraga (erinevusi oli sise- ja välistingimustes ning statsionaarsete istekohtade omamise või mitteomamise korral), hajutamise, distantsi hoidmisega (2+2 reegel ehk koos võis olla 2 inimest, kes pidid hoidma teistest vähemalt 2 meetrit vahemaad ja 10+2 reegel ehk ühes grupis võis olla koos kuni 10 inimest, kes pidid teistega hoidma 2 meetri pikkust vahemaad), kaitsemaskide kandmise tagamise ja desinfitseerimisvahendite olemasolu kohustusega. Aasta lõpus pidid statsionaarsete istekohtadeta asutused järgima ka asutuse lahtiolekuaja piirangut (kell 22.00 tuli asutused sulgeda) ning Ida-Virumaal ja Harjumaal kehtestati uuesti asutuste täielik sulgemine.

Joonis 2. COVID-19 piirangud aastal 2020

Allikad: COVID-19 haiguse leviku..., 2020; Valitsus kehtestas..., 2020; Valitsus kiitis heaks koroonaviiruse..., 2020; Valitsus kiitis heaks uute..., 2020; Valitsus kinnitas COVID-19..., 2020; Valitsus kinnitas pärast..., 2020; Valitsus kuulutas..., 2020; Valitsus lubab..., 2020; Valitsus muudab..., 2020; Valitsus piirab..., 2020; Valitsus täpsustas..., 2020

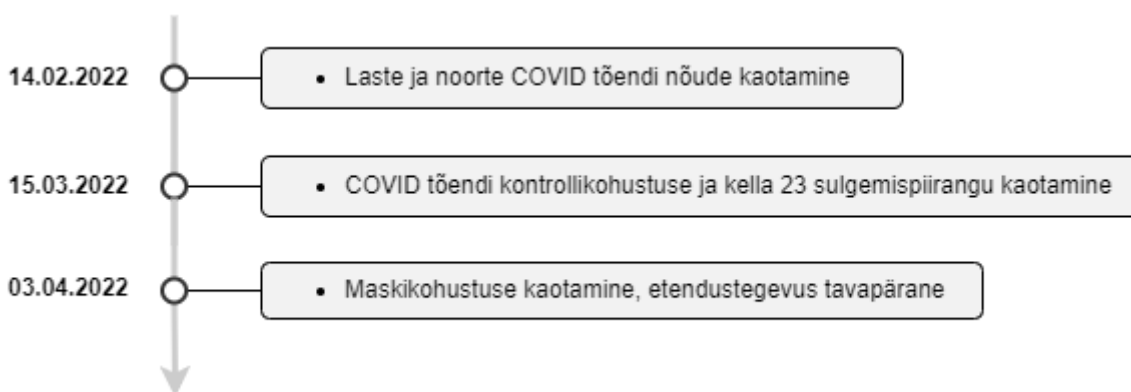
2021. aastal kehtestatud piirangud on kujutatud joonisel 3. Aasta esimene muudatus piirangutes toimus veebruaris, mil neid üle Eesti ühtlustati. See tähendas, et Ida-Virumaal ja Harjumaal said etendusasutused taas tegutseda. Kuid juba ühe kuu pärast pidid kõik etendusasutused jälle oma ukсед sulgema ja sel korral peaaegu kolmeks kuuks. Suvel said nad aga juba natukene vabamalt tegutseda – seda võimaldas üldise olukorra paranemine, lisaks võeti kasutusele COVID-19 vastu vaktsineerimise tõendid (nn COVID tõend), mida asutused sisenemisel kontrollisid. Augusti lõpus muutus vaktsineerimistõend täiskasvanute jaoks kohustuslikuks. Oktoobri lõpus taastati kaitsemaskide kandmise kohustus siseruumides ja teatrisse pääsesid täiskasvanutest ainult need, kellel oli ette näidata vaktsineerimist või läbipõdemist tõendav tõend. Novembri algusest aga rakendus COVID tõendi esitamise kohustus ka 12–17-aastastele. 2021. aasta viimane etendusasutuste tegevust mõjutav piirang oli see, et etendused pidid lõppema kell 23.00. Aasta sisse jäi veel ka perioode, mil pidi täitma hajutamise nõudeid ja 2+2 reeglit.

Joonis 3. COVID-19 piirangud aastal 2021

Allikad: Alates homsest..., 2021; COVID-19 piirangute..., 2021; Homsest asendub..., 2021; Valitsus kehtestas koroonaviiruse..., 2021; Valitsus kehtestas uued..., 2021; Valitsus kiitis heaks COVID..., 2021; Valitsus kiitis heaks COVID-19 piirangute..., 2021; Valitsus kiitis heaks COVID-19 uute..., 2021; Valitsus kiitis heaks korralduse..., 2021; Valitsus plaanib ühtlustada..., 2021; Valitsus vähendab..., 2021

2022. aasta kevadeks kaotati järk-järgult viimasedki piirangud. Joonis 4 toob välja kolm peamist mh etendusasutusi puudutavat ja piiranguid leevendavat muudatust. Veebruari keskpaigast ei pidanud vaktsineerimistõendit enam esitama lapsed ja noored ning märtsi keskpaigast ei pidanud tõendit enam esitama ka täiskasvanud ja etendused said kesta nii kaua kui vaja. Täiesti tavapärane etendustegevus taastus aprilli alguses, kui kaotati kaitsemaski kandmise kohustus.

Joonis 4. COVID-19 piirangud aastal 2022

Allikad: Alates homsest..., 2022; Valitsus kaotab homsest..., 2022; Muutuvad laste ja..., 2022

1.2.3. COVID-19 mõju Eesti kultuurisektorile

2023. aastaks ei ole mulle teadaolevalt veel valminud põhjalikku uuringut Eestis kultuurivaldkonna toimetuleku kohta COVID-19 kriisis. Leidub küll lühemaid perioode hõlmavaid ülevaateid, nende hulgas minu bakalaureusetöö (Braun, 2021), milles uurisin Eesti teatrite ja DRAAMA festivali tegevust pandeemia esimesel aastal. Teatrite kohta kogutud statistikast selgus, et langesid kõik näitajad – teatrite külastatavus ning antud etenduste, teatrite repertuaaris olevate lavastuste ja uuslavastuste arv (Braun, 2021: 49–50). DRAAMA festivali toimumist COVID-19 kuigivõrd ei mõjutanud, sest see korraldati piirangute leevendamise ajal (Braun, 2021: 50).

2020. aasta suvel ja sügisel enne piirangute karmistamist korraldas Kutsekoda uuringu, milles keskenduti COVID-19 kriisi mõjule tööjõu- ja oskuste vajadusele valdkondade lõikes (Rosenblad jt, 2020). Uuringutulemuste tutvustuses pühendati kultuurile ja loometegevusele kaks peatükki, milles on analüüsitud pandeemia lühiajalist mõju. Etenduskunstide puhul leiti, et kriis mõjutas

rohkem neid teatreid, kus välituristide osakaal oli suur (Rosenblad jt, 2020: 105–106). Samuti toodi välja töötajate psüühilist keerukust olla kolm kuud ilma tööta, kuid kõige keerulisemasse olukorda sattusid vabakutselised näitlejad, kellel oli piirangute tõttu sissetuleku teenimise ja professionaalsuse säilitamise võimalused piiratumad. Märgati ka muutusi publiku ostuharjumuses ehk etendustele hakati pileteid ostma kas etenduse toimumise nädalal või etenduse päeval. Lisaks täheldati, et lasteasutused (nt lasteaiad ja koolid) jätsid ära teatrite ühiskülastusi, mõjutades nii otseselt lastele ja noortele suunatud etendusasutusi, ja vähenes ka vanema põlvkonna külastused.

Statistikaamet viis perioodil 01.04.2020–31.03.2021 vähemalt 15-aastase elanikkonna seas läbi kultuurielus osalemise uuringu, mille valim hõlmas 10 000 inimest (Viilmann, 2021). Neist ligikaudu 78% võttis 2020. aastal kultuurielust osa. Võrreldes 2017. aasta uuringuga langes kultuurielus osalemine 5 protsendipunkti ja 2015. aastaga võrreldes 11 protsendipunkti. Viilmann (2021) osutab, et muutus ei ole kuigi suur, kui arvestada COVID-19 kriisiga seotud piiranguid, mis takistasid või raskendasid elanikel kultuurielus osalemist. Maakondade võrdluses osalesid kultuurielus 2020. aastal kõige enam Läänemaa inimesed (81%) ja kõige vähem Võrumaa inimesed (58%). Elualade lõikes olid kõige aktiivsemad kultuurielus osalejad (üli)õpilased ja praktikandid (95%) ja kõige vähem aktiivsed pensionärid (umbes 46%). Pensionäride kultuurielus osalemise vähenemisele viitas ka Kutsekoja uuring. Kuivõrd COVID-19 viirus põhjustas suuremat tervisekahju eakamatele inimestele, siis tunnistati nad riskirühma kuuluvaks. Statistikaameti uuringust (Viilmann, 2021) selgus samuti, et küsitluse toimumise ajale eelnenud 12 kuu jooksul külastasid inimesed kõige enam kino (52%), seejärel kultuurimälestisi (41%), kontserte (39%), muuseume (37%) ning teatrietendusi (36%).

Eesti Konjunktuuriinstituudi 2022. aasta uuringus „Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus” (Josing, 2022: 11) tuuakse välja, et loomemajandusele on kriisiaeg COVID-19 piirangute tõttu majanduslikult raske olnud ning pandeemia on loomeettevõtete arengut tugevasti takistanud. COVID-19 kriisi mõju selles uuringus otseselt analüüsitud ei ole.

Seega soovin oma magistritöös Eesti teatrite etendustegevuses toimunud muutuste uurimisega seda lünka täita.

1.3. Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused

COVID-19 kriis kestis ühtekokku üle kolme aasta. Töö valmimise ajaks on Maailma Terviseorganisatsioon pandeemia ametlikult lõppenuks kuulutanud (World Health Organization, 2023). Kuid nagu eelmistest peatükkidest selgus, siis senini ei ole nii välismaises kirjanduses kui ka Eestis süvitsi uuritud, mismoodi ikkagi toimisid teatrid COVID-19 kriisi ajal ning kuidas tuldi toime kriisi mõjudega. Seda lünka soovingi oma tööga täita, uurides Eesti teatrite etendustegevuses toimunud muutusi.

Eestis on teema jäänud rohkem kultuurivaldkonna esindajate mõtete ja kogemuste vahendamise juurde – neid on avaldatud raamatutes „Teatrielu 2020” (Saro ja Issak, 2021) ja „Teatrielu 2021” (Maiste ja Loog, 2022), ajalehtedes (nt Kaugema, 2020-a; Kaugema, 2020-b), tele- kui ka raadiosaadetes (nt Kilumets ja Häkli, 2020; Kolk jt, 2020). Siiski sai töös väljatoodud uuringutest aimu, et COVID-19 mõjutas näiteks asutuste ja töötajate majanduslikku seisu (nt Feder jt, 2019), teatrite külastatavust (nt Braun, 2021), töötajate tervist (sh vaimset tervist) (nt Rosenblad jt, 2020) ja rohkem tähelepanu hakati pöörama digitaalselt vahendatavale kultuurile (nt Gotthardt, 2023). Selle kõige juures on aga raske oletada, kas kultuurivaldkonnas kriisiperioodil toimunud (pigem ajutised kui püsivad) ümberkorraldused on toonud kaasa märkimisväärseid muutusi või oluliselt mõjutanud Eesti elanike kultuuritarbimise harjumusi või praktikaid. Seega on oluline jätkata bakalaureusetöös alustatud.

Eelnevast lähtudes on minu magistritöö eesmärk anda süvendatud ülevaade Eesti etendusasutuste toimimisest COVID-19 kriisi ajal (2019–2022) põhjaliku teatristatistika alusel ja etendusasutuste esindajate selgitustele ning kogemustele tuginedes. Teema uurimine aitab mõista, mida ulatuslik kriis kultuuri loomises ja tarbimises kaasa tuua võib, milliseid strateegilisi samme peavad või saavad astuda etendusasutused toimimise tagamiseks ning mida uut kriisi kestel teatrimaastikul sünnib. Töö lõpuosas soovin anda ka visuaalse kokkuvõtte teatrimaastikul toimunud muutustest, et üldisi trende kasvõi jämedas joones iseloomustada.

Uurimiseesmärgi saavutamiseks olen püstitanud neli uurimisküsimust, mis on küll kirjeldava iseloomuga, kuid võimaldavad töö lõpuosas arutleda teatri kui kultuurivormi laiema tähenduse üle nii kriisiperioodil kui ka pärast seda. Uurimisküsimused on järgmised:

1. Millised olid peamised muutused teatrite etendustegevuses aastatel 2019–2022 ning millised neist olid tõenäoliselt seotud COVID-19 pandeemiaga?

2. Mil määral mõjutas etendustegevust riigilt tegevustoetuse saamine, etendusasutuse juriidiline vorm ja tegevuspiirkond?
3. Millised olid etendusasutuste strateegilised kaalutlused piirangute aegsel ja järgsel perioodil ning kuidas etendusasutuste juhid ja esindajad neid kirjeldavad ja põhjendavad?
4. Kuidas reageeris publik etendusasutuste juhtide ja esindajate hinnangul asutuste otsustele ja praktikatele kriisiperioodil?

Uurimisküsimustele aitavad vastata kvantitatiivse ja kvalitatiivse uurimisviisi kombineerimisel ehk statistiliste andmete ja intervjuuandmete analüüsimisel saadud tulemused. Järgmises peatükis tutvustangi lähemalt töös kasutatud meetodeid.

2. METOODIKA

Töös on kombineeritud kvantitatiivset ja kvalitatiivset lähenemist, sest intervjuudest saadavad andmed võimaldavad paremini mõtestada kvantitatiivse andmeanalüüsi tulemusi, selles toimuvaid muutusi ja üldiselt teatrite toimimist. Kvantitatiivses osas kasutan kirjeldava analüüsi võtteid, et näha, kas ja millist mõju on avaldanud COVID-19 kriisi ajal kehtestatud piirangud Eesti etendusasutustele. Kvalitatiivne osa tugineb eksperdiintervjuudele teatrijuhtidega, kes selgitavad, kuidas nende asutused kriisi ajal toimisid ning milliseid võimalusi etenduste andmiseks leida püüdsid.

2.1. Andmekogumismeetodid

2.1.1. Kvantitatiivsete andmete kogumine ja süstematiseerimine

Magistritöö kvantitatiivse osa aluseks on teiste kogutud andmed, mis pärinevad peamiselt ETA andmebaasist ja Statistikaameti andmebaasist (nt rahvaarvu andmed Eesti maakondade lõikes). Teatrite 2022. aasta veel avalikustamata andmed olen hankinud otsesuhtluse käigus ETA esindaja Tiia Sippolilt.

Teaduskirjanduses iseloomustatakse olemasolevate andmete sekundaaranalüüs positiivseid ja negatiivseid aspekte: andmete taaskasutamine võimaldab uurijal käituda vastutustundlikult ja mitte toota tingimata juurde uusi andmeid, jätta vahele ajakulukaid ja kalleid protseduure, kuid samas ei ole tal võimalik kujundada andmete kogumise protsessi (sh uuritavatele esitatud küsimusi sõnastada, kodeerimisraame luua jms) (Dale jt, 2008). Minu töö kontekstis tähendab see, et ma ei pidanud andmete saamiseks pöörduma kõigi Eestis tegutsevate etendusasutuste poole ning tegelema andmete dokumenteerimisega, samas pean aga piirduma kindlate andmekategooriatega.

Täpsemalt olen kasutanud Eesti etendusasutuste koondandmeid, kuid olen neid analüüsinud ka maakondade, teatrite juriidilise vormi ja riigilt tegevustoetuse saamise lõikes. Kasutatud andmed pärinevad aastatest 2019–2022. Kuna 2022. aasta andmete korrastamine ETA-s alles käib, siis on need esitatud käesoleva aasta 17. aprilli seisuga. Üldsusele tehakse need andmed kättesaadavaks „Teatrielu 2022” raamatu ilmumise järel septembrikuus. Kuni selle ajani võib ETA 2022. aasta andmetes teha korrektiive – näiteks lisanduvad veel mõnede eraetendusasutuste andmed, mis ei ole saanud riiklikku tegevustoetust.

Kõikidest teatritegevust iseloomustavatest näitajatest olen analüüsiks välja valinud järgmised tunnused: 1) teatrikülastuste arv, 2) etenduste arv, 3) lavastuste arv, 4) uuslavastuste arv ja 5) veebikülastuste arv. **Külastuste arv** näitab, kui palju külastajaid käis aasta jooksul etendusasutustes kokku. **Etenduste arv** näitab, kui palju etendusi anti etendusasutustes kokku. **Lavastuste arv** näitab, kui palju erinevaid lavastusi (sh uuslavastusi) oli etendusasutuste repertuaaris kokku. **Uuslavastuste arv** näitab, kui palju lavastusi esietendus aasta jooksul etendusasutustes kokku. **Veebikülastuste arv** näitab, kui palju külastati veebis toimunud etendusi. Need hõlmavad nii otseülekandeid, hübriidivormis antud etendusi kui ka varasemate etenduste salvestisi, mis veebis kättesaadavaks tehti.

Andmeid analüüsiks ette valmistades pidin neid korrastama, kuivõrd ETA andmebaasis ei olnud kõik andmed minu uurimistöö jaoks sobival kujul kohe kättesaadavad. Näiteks esines koostöölavastuste (st kahe või enama etendusasutuse koostöös valminud lavastuse) puhul olukordi, kus andmeid ühe lavastuste kohta esitasid kõik koostöösse panustanud asutused. See tähendab, et andmed on statistikas dubleeritud ja ei anna reaalsest olukorrast päris õiget pilti. Mõningatel üksikutel juhtudel oli koostöös valminud etenduste kohta esitatud andmete tuvastamine keeruline ja ajakulukas ning seetõttu ei ole dubleerivaid andmeid paaris kohas töös eemaldatud. Võib eeldada, et tulemuste üldpilti need siiski oluliselt ei muuda. Järgnevalt annangi ülevaate andmete analüüsiks ette valmistamise protsessist ja sellest, milliseid andmeid olen erinevate jooniste ja tabelite koostamiseks kasutanud.

Peatükkides 3.1.1. ja 3.1.2. toodud joonised 5 ja 6 annavad ülevaate kõigi etendusasutuste andmetest ja nende puhul olen koostöölavastustest tekkinud dubleerivad arvud eemaldanud. Joonise 7 aluseks on ETA (i.a-b) andmebaasist pärinev tabel 1.1 „Repertuaari koondnimekiri”, millest olen välja filtreeritud vastavate aastate uuslavastused esietenduste kuupäeva alusel.

Peatükis 3.1.3. olevates tabelites 1–4 olen kasutanud andmeid ETA (i.a-a) andmebaasis toodud tabelist „Statistikas osalevad teatrid“. Nendes tabelites ei ole eespool mainitud koostöölavastuste dubleerivaid andmeid eemaldatud. Analüüsi käigus olen uurinud ka seda, kuidas jagunevad etendusasutuste tunnuste arvud aasta lõikes ehk leidnud veeruprotsendid (vt lisa 3) ja lisaks uurinud muutusid 2019. aasta suhtes (vt lisa 4). Pean samuti vajalikuks täpsustada, et olen Paide Teatri andmed esitanud läbivalt munitsipaal-etendusasutuste grupis, kuigi ETA jaotuses kajastuvad selle teatri andmed mõnel üksikul aastal hoopis eraetendusasutuste grupis. Etendusasutustele eraldatud tegevustoetuste andmete esitamiseks, olen kasutatud ETA

perioodilise väljaande „Teatrielu“ kroonika osa ning ETA-ga toimunud personaalse suhtluse käigus saadud tabeleid.

Peatükis 3.1.3.1. olevas tabelis 5 olen kasutanud ETA (i.a-a) andmebaasis pärinevat tabelit 1.1 „Repertuaari koondnimekiri”. Saadud andmeid olen esitanud asutuse täpsusega. Tabelis kajastuvatel koondridadel ei ole ma koostöiseid lavastusi maha arvanud, kuid olen seda teinud üldkokkuvõtte real. Seega reaalselt pilti kajastavad üldkokkuvõtte arvud, mis ei võrdu ridade „Kokku“ summaga.

Peatükis 3.1.4. olevate joonistel 8 ja 9 olen kasutanud ETA (i.a-e) andmebaasist pärit tabelit 2.7 „Külastused Eestis”. Seejärel olen arvutanud saadud andmete alusel külastuste arvu maakondade lõikes ja eemaldanud koostöölavastuste arvud vastavatest maakondadest. Maakondade kaupa toodud külastuste arvud ei ühti peatükis 3.1.1. olevate arvudega seetõttu, et olen kõrvale jätnud välismaal toimunud etenduste külastused. Joonisel 9 olen kasutanud ka Statistikaameti (i.a-a) andmebaasist pärit (tabel RV0222U) elanike arvu ning seejärel arvutatud välja maakondades toimunud teatrikülastuste ja sama maakonna rahvaarvu vahelise suhte 1000 maakonna elaniku kohta. Joonise 10 aluseks on ETA (i.a-d) andmebaasist pärinev tabel 2.6 „Etendused Eestis”. Andmeid olen analüüsinud sarnaselt külastuste näitajale: esiteks arvutanud välja, kui palju etendusi mingis maakonnas toimus, seejärel eemaldanud koostöölavastuste andmed ja viimaks leidnud maakondades toimunud etenduste osakaalud. Sarnaselt joonisele 6, ei lähe ka joonisel 7 maakondade lõikes toodud etenduste arvud kokku peatükis 3.1.1. olevate etenduste arvudega, sest välja on jäetud välismaal või veebis toimunud etendused.

2.1.2. Eksperdiintervjuud

Empiirilise osa kvalitatiivses pooles kogusin andmed uuritava valdkonna ekspertide kompetentsile tuginevate intervjuude ehk eksperdiintervjuude meetodil (Lagerspetz, 2017: 93). Intervjuud toimusid poolstruktureeritud vestlusena. Meetod võimaldab tugineda eelnevalt läbi mõeldud intervjuukavale, kuid on samas ka paindlik – vajadusel võib küsimuste järjekorda muuta, täpsustavaid küsimusi küsida jms (Lepik jt, 2014). Nagu igal meetodil, on ka eksperdiintervjuul omad kitsaskohad, millega tuleb arvestada. Näiteks võib intervjuu käigus selguda, et intervjuueeritaval puudub vastavas valdkonnas vajalik või eeldatud ekspertteadmine või siis ei oska

intervjueeritav lülituda eraisiku rollilt ümber eksperdi rollile ning kaldub fookuses olevast teemast kõrvale, mille tõttu võib intervjuu ebaõnnestuda (Laherand, 2008: 199–200).

Intervjueeritavate leidmiseks kasutasin sihipärast valimit (Rämmer, 2014) ehk kaalutlesin põhjalikult, milliste teatrite direktoreid ja juhtfiguure uurimistöösse kaasata. Uurimiseesmärgist lähtuvalt valisin oma asutusest rääkima neli teatrijuhti ja kaks muus rollis olevat esindajat. Eeskätt lähtusin ekspertide valimisel teatrite juriidilisest vormist, millest igat tüüpi esindaks kaks intervjueeritavat. Kokku osales intervjuudes kuus eksperti, neli naist ja kaks meest.

Riigi osalusega sihtasutusena toimivatest teatritest on uuringusse kaasatud Ugala Teater (intervjueeritav teatrijuht Garmen Tabor), Vanemuine (intervjueeritav teatrijuht Kristiina Alliksaar) ning Eesti Draamateater (intervjueeritav teatrijuht Rein Oja). Munitsipaal- etendusasutustest planeerisin valimisse kaasata Paide Teatri (intervjueeritav endine teatrijuht Harri Ausmaa) ning Tallinna Linnateatri, kuid selle asutuse esindajaga ei õnnestunud vaatamata läbirääkimistele siiski intervjuud teha. Eraetendusasutusena toimivatest teatritest kuulusid valimisse Tartu Uus Teater (intervjueeritav tegevjuht-produutsent Maarja Mänd) ning Must Kast (intervjueeritav näitleja, lavastaja, projektijuht ja juhatuse liige Birgit Landberg).

Ekspertiintervjuud viisin läbi 2023. aasta veebruaris. Neli intervjuud toimusid silmast silma ja kaks Zoomi keskkonnas videokõnena. Salvestasin kõik intervjuud diktofoniga, et need hiljem transkribeerida. Intervjuude alguses tutvustasin uurimistöö eesmärgi, intervjuu planeeritud käiku ning palusin uuritava tutvuda informeeritud nõusoleku vormiga. Intervjuu toimus üldjuhul ettevalmistatud kava kohaselt (vt lisa 2), kuigi vestluse käigus esitasin ka vastustest ajendatud uusi küsimusi. Intervjuud kestsid keskmiselt 60 minutit (kõige pikem 65 ja lühem 52 minutit). Kõik intervjueeritavad andsid nõusoleku oma nime ja ametikoha mainimiseks magistritöös. Uurimiseetika seisukohalt ei ole tõenäoline, et teatrite esindajatele tekiks uuringus osalemisest mingisugust kahju.

2.2. Andmeanalüüsi meetodid

2.2.1. Kvantitatiivne andmeanalüüs

Kvantitatiivse andmeanalüüsi käigus soovisin teada saada, kuidas teatrite tegevust iseloomustavad arvulised tunnused (külastuste, lavastuste, etenduste, uuslavastuste ja veebikülastuste arvud) uurimisperioodil muutusid. Andmeid esitlesin nii tabelites kui ka joonistel aegridadena. Üldjuhul kasutasin ajaühikuna kalendriaastat, vaid uuslavastuste toimumise kohta esitasin andmeid kuude lõikes (vt joonis 7). Andmete analüüsimiseks ning jooniste ja tabelite tegemiseks kasutasin MS Exceli programmi.

2.2.2. Kvalitatiivne andmeanalüüs

Intervjuude salvestamise järel kasutasin kõne transkribeerimiseks automaatset veebipõhist kõnetuvastussüsteemi (Alumäe, Tilk ja Asadullah, 2018), mis on kättesaadav järgmisel aadressil: <http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/>. Helifaili konverteerimise järel tekstifailiks toimetasin kirjalikke transkriptsioone salvestiste ülekuulamise käigus. Edasi kasutasin intervjuu käigus saadud andmete analüüsiks temaatilist sisuanalüüsi, mis võimaldab üles leida andmetes peituvad tähendused (nii manifestsed kui ka latentsed tähendused) ning arusaamad (Kalmus jt, 2015). Kuna COVID-19 kriisi mõju on valitud sihtrühma hulgas veel võrdlemisi vähe uuritud, siis sobib Kalmuse jt (2015) kohaselt selle uurimiseks just temaatiline analüüs.

Analüüsi tegemisel kasutasin avatud kodeerimist ja tuginesin Gibbssi (2018) lähenemisele, mis võimaldab kodeerida inimeste käitumist ja tegusid, sündmusi, tegevusi, strateegiaid, taktikaid ja praktikad eesmärkide saavutamiseks, seisundeid (mida inimesed kogevad või mis esinevad organisatsioonides), tähendusi/nähtuseid, osalemist, suhteid ja interaktsioone, toetavaid tegureid ja takistusi, tagajärgi, sündmuste konteksti ning refleksiivsust. Avatud kodeerimisel tuletasin koodid transkriptsioonides esinevatest sõnadest ning pöörasin tähelepanu ka selle, mida intervjuueritavad pidasid oluliseks rääkida (Kalmus jt, 2015). Seejärel moodustasin tekkinud koodidest kategooriad ehk koondasin kokku sarnased koodid (Kalmus jt, 2015). Näide kodeerimise ja kategooriate moodustamise kohta on toodud lisa nr 5.

2.3. Metodoloogiline refleksioon

Töös kasutatud kvantitatiivsed kui ka kvalitatiivsed andmed võimaldasid anda ülevaadet sellest, mis toimus teatrites ja teatrivaldkonnas laiemalt COVID-19 kriisi ajal. Siiski tuli kvantitatiivses osas ette probleeme andmete kvaliteedis. Täpsemalt väljendudes ei õnnestunud mul anda töös täiel määral reaalsusele vastavat pilti koostöölavastuste toimumisest (vt tabelid 1–4), mille puhul ei õnnestunud eemaldada dubleerivaid arve. Kõigil juhtudel ei suutnud ma neid tuvastada, samuti oleks iga üksiku juhtumi väljaselgitamine nõudnud rohkem aega, kui magistritöö protsess võimaldas. Samuti on oluline märkida, et 2022. aasta andmed sain kasutada esialgsel ja mitte kontrollitud ja lõplikul kujul, lisaks võib ETA neid enne avalikustamist veel vajadusel korrigeerida.

Kvalitatiivses osas ei õnnestunud mul läbi viia planeeritud intervjuud Tallinna Linnateatri esindajaga ning seetõttu jäi kavatsatud valimis munitsipaal-etendusasutusi esindama ainult üks teater (Paide Teater). Kokkuleppele mittejõudmise põhjus võib seisneda selles, et teatris ei leidnud sel hetkel sobivat inimest, kes oleks osanud või soovinud mulle uuritavat perioodi põhjalikult avada. Praegune juht asus Linnateatrisse tööle alles COVID-19 kriisi kestel ehk 2021. aasta suvel.

Intervjuude käigus püüdsin jääda võimalikult neutraalsele positsioonile ja vältida mingisuguste kindlate näidete toomise kaudu uuritavate suunamist vastamisel, kuid mõnel üksikul juhul pidin küsimust mõne näite varal täpsustama.

Pean vajalikuks lisada, et olin intervjuude toimumise ajal tööalaselt seotud Vanemuise teatriga (täpsemalt publikuteenindajana). Teatrijuht Kristiina Alliksaart intervjuuerima asudes rääkisime selle küsimuse esmalt läbi, kuid ei saa täielikult välistada, et meie tööalane suhe intervjuu käiku absoluutselt ei mõjutanud. Tulemuste tõlgendamisel võtsin seda arvesse.

Viimase aspektina toon välja teatrite uue rahastamismudeli loomise ja rakendamise tõttu pingestunud olukorra kultuurimaastikul. Intervjuude toimumise perioodil avalikustati juhtumisi ka teatrite rahastamise tulemused uueks perioodiks, mis ei olnud paljudele asutustele ootuspärased. Meedias (nt Allik, 2023, Alliksaar, 2023) teravalt esile kerkinud kriitika võis eksperte minu uurimistööst fookuse suhtes häälestada.

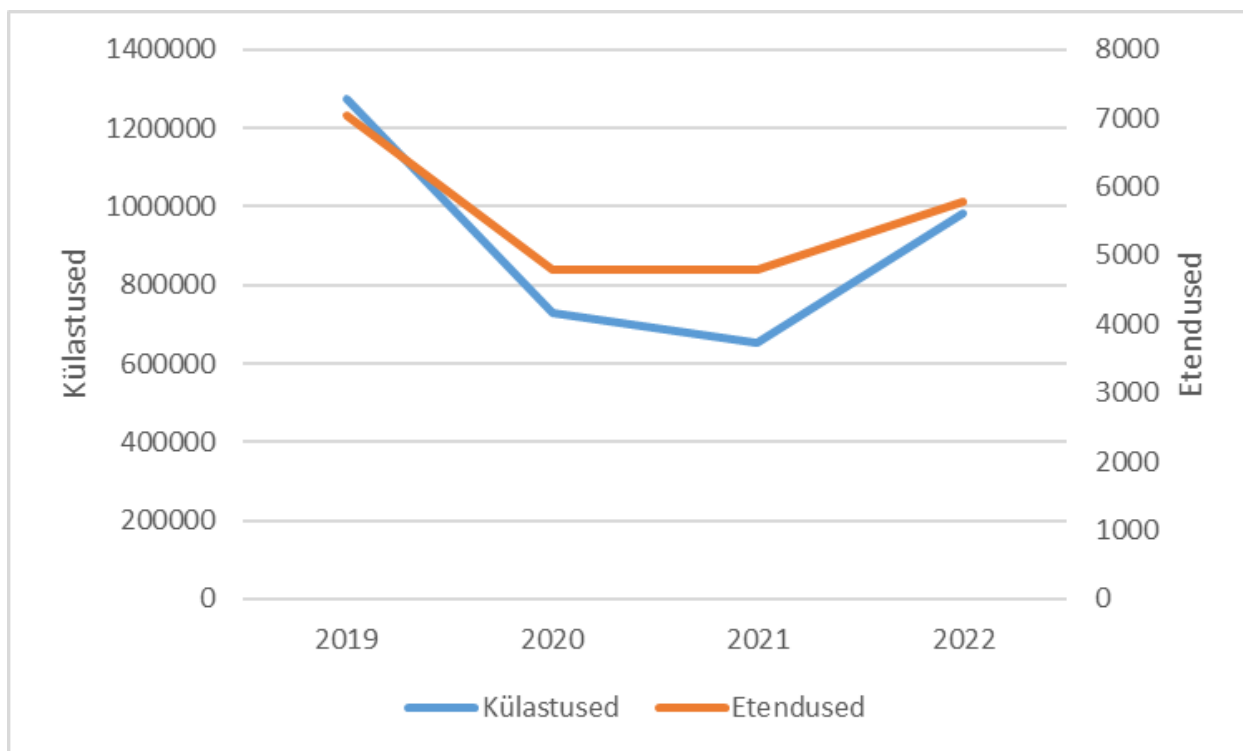
3. TULEMUSED

Selles peatükis esitan andmeanalüüsi tulemused detailsel kujul. Esmalt annan ülevaate etendusasutuste tegevust iseloomustavates arvulistes näitajates toimunud muutustest perioodil 2019–2022. Peatüki teises osas tutvustan kuue eksperdiintervjuu põhjal tehtud analüüsi tulemusi, mis aitavad omakorda statistilise analüüsi tulemusi tõlgendada.

3.1. Teatrite etendustegevuse näitajate analüüsi tulemused

3.1.1. Muutused teatrikülastuste ja etenduste arvus

Teatrikülastuste üldarv jääb aastatel 2019–2022 vahemikku 651 tuhat kuni 1,3 miljonit, nagu on näha ka jooniselt 5. Külastuste arvu varieeruvus näitab ilmekalt COVID-19 pandeemia mõju asutuste tegevusele, seda iseäranis 2021. aastal. Pandeemia eelnenud 2019. aastal oli teatrikülastuste arv jõudnud pärast Eesti iseseisvuse taastamist kõrgeimale tasemele, kuid COVID-19 kriis ning valitsuse kehtestatud piirangud tõid kaasa järsu muutuse. Võrreldes 2020. aastaga langes näitaja 43% võrra ning süvenes 2021. aastal 10% võrra, jõudes 651,3 tuhande külastuse piirile. Erinevatel andmetel oli sarnane suur langus teatrikülastustes aastatel 1988–1993, kui külastatavus langes 1,5 miljoni piirilt 700 tuhandeni (Saro, 2010: 21). 2022. aastal toimus võrreldes 2021. aastaga pooleteisekordne tõus ehk külastuste arv asus kultuurielu taastumise järel jälle tõusuteele.

Joonis 5. Eesti etendusasutuste külastuste ja etenduste arv aastatel 2019–2022

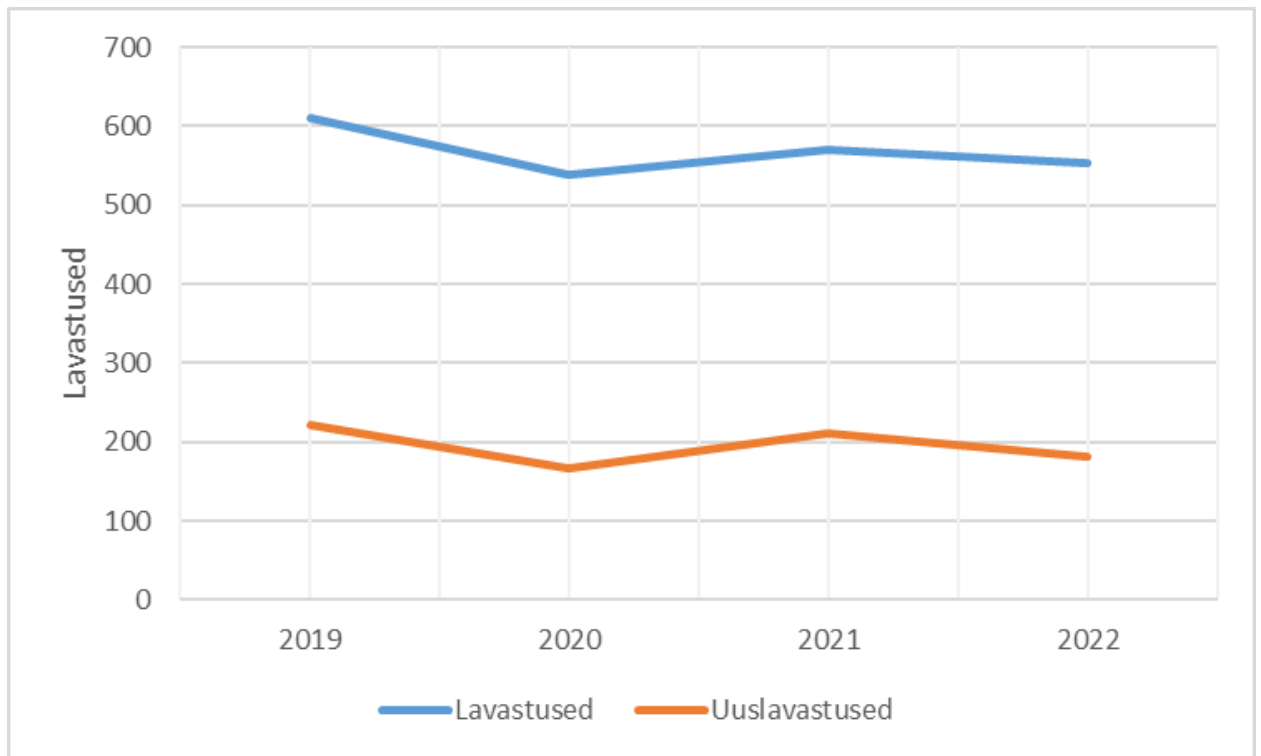
Allikas: Eesti Teatri Agentuur, tabel „Statistikas osalevad teatrid“

Teatrites antud etenduste koguarv jääb samal perioodil 4,7 ja 7,1 tuhande etenduse vahele. Taaskord nähtub jooniselt 5, et kõige rohkem (7 047) etendusi toimus 2019. aastal, kuid kõige vähem toimus neid 2020. aastal, mil anti kokku 4 785 etendust. Langus etenduste arvus oli võrreldes 2019. aastaga 32%. Madalseis püsis ka 2021. aastal, mil anti vaid seitse etendust rohkem kui aastal 2020. Kriisist välja tulemisest annab märku 2022. aastal toimunud etenduste määra 1,2-kordne tõus.

3.1.2. Muutused kogulavastuste ja uuslavastuste arvus

Teatripublik on saanud perioodil 2019–2022 valida kokku 539 kuni 610 erineva lavastuse vahel. Uuslavastuse arv samal perioodil jääb aga vahemikku 166 kuni 222. Seejuures moodustasid uuslavastused 30–40% kõigist lavastustest. Jooniselt 6 on näha seda, et kriisi esimesel ehk 2020. aastal oli nii lavastuste kui ka uuslavastuste valik kõige väiksem. Samas 2021. aastal õnnestus lavale tuua 45 uuslavastust rohkem kui 2020. aastal ning lavastuste arv suurenes 32 lavastuse võrra. 2022. aastal siiski tõus kummaski näitajas ei jätkunud, vaid toimus langus. Lavastuste

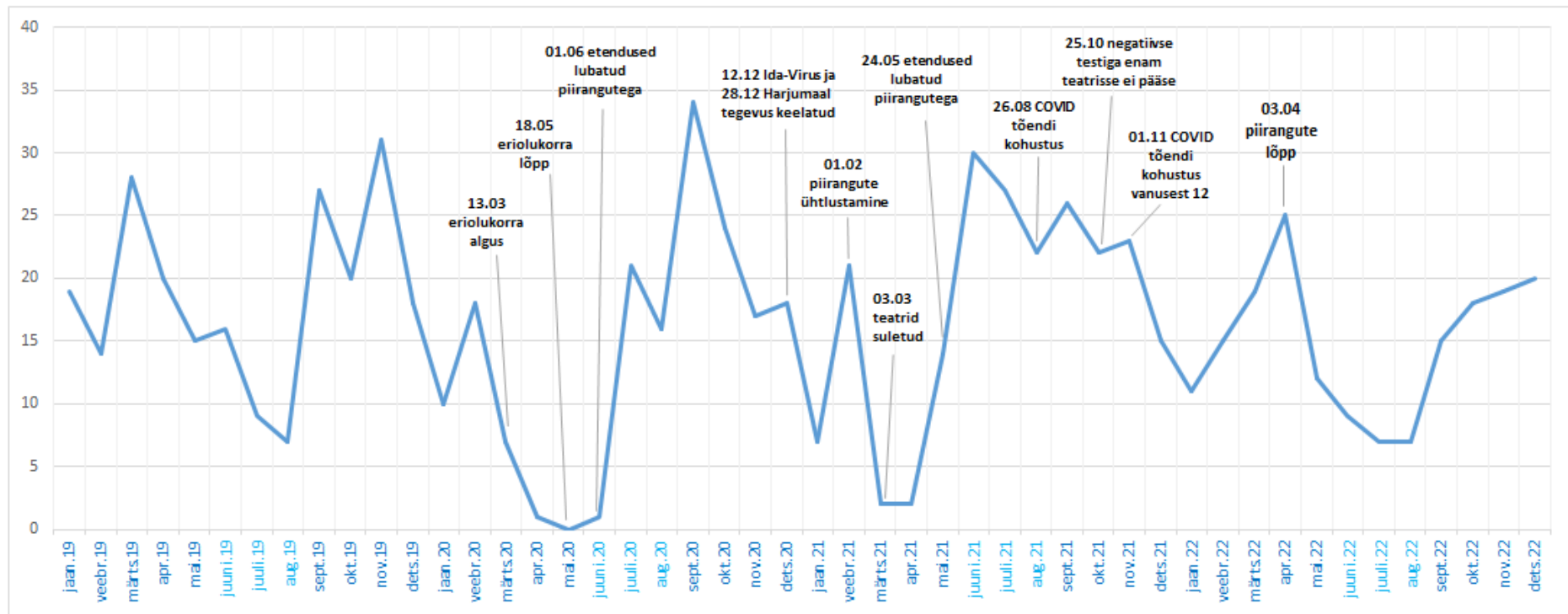
koguarv vähenes 3% võrra ning uuslavastuste arv 14% võrra. Kuna statistikast on puudu mõnede teatrite andmed ja vahed ei ole 2021. aastaga väga suured, siis võib isegi oletada, et näitajad hoopiski tõusevad või saavutavad sama taseme.

Joonis 6. Teatrite repertuaaris olevate lavastuste ja uuslavastuste arv aastatel 2019–2022

Allikas: Eesti Teatri Agentuur, tabel „Statistikas osalevad teatrid“

Selleks, et selgemini hoomata COVID-19 mõju etendusasutuste tegevusele, analüüsisin uuslavastuste välja toomist kuude lõikes ja märkimisväärsemate piirangute taustal, mida kajastab joonis 7.

Joonis 7. Uuslavastuste arv kuude lõikes aastatel 2019–2022

Märkus: Ajateljel on tumedama ja heledama värvitooniga eristatud teatrite põhihooaega ja suvehooaega.

Allikas: Eesti Teatri Agentuur, tabel 1.1 „Repertuaari koondnimekiri”

2019. aastal enne pandeemia puhkemist jäi põhiline esietenduste aeg talve, kevadesse ja sügisesse, mil teatrid aktiivselt oma majades tegutsevad. Suvehooajal esietendunud suvelavastused moodustasid kõigest 2019. aasta uuslavastustest 14%.

Joonisel 7 on näha, et 2020. aasta märtsis, mil Eestis kehtestati eriolukord ja teatrid suleti, langes uuslavastuste arv eelmise aasta märtsikuuga võrreldes märkimisväärselt (18 uuslavastuse võrra). Piirangute tõttu ei toimunud teatrimajades aprillist kuni juunini mitte mingisugust etendustegevust. Siiski tõi Kinoteater aprillis veebiteatri vormis välja ühe uuslavastuse pealkirjaga „Eriolukord ruudus”. Hoolimata sellest, et mai keskpaigas eriolukord lõppes, toimus järgmine esietendus alles juunis. Selleks oli Tallinna Linnateatri lavastus „Inimese häääl”. Piiratud arvul inimesi sai etendus jälgida Linnateatri hoovis, ülejäänud publik aga veebi vahendusel. Kuna alates juulikuust oli etendustegevus taas lubatud, hakati kohe ka uuslavastusi välja tooma. Seejuures moodustasid juulis ja augustis etendunud uuslavastused 23% kõigest 2020. aasta uuslavastustest. Suuremate piiranguteta sai etendusi teatrisaalides anda kuni 22. novembrini. Statistikast nähtub samuti, et novembrist hakkas uuslavastuste hulk langema. Detsembri uuslavastuste hulk oli peaaegu samal tasemel novembriga – ainult ühe lavastuse võrra rohkem. Kuna detsembri keskel pidid oma ukсед sulgema Ida-Virumaa etendusasutused ning kuu lõpus Harjumaa teatrid, siis võib oletada, et mingil määral mõjutas see lavastuste välja toomist.

2021. aasta jaanuaris oli uuslavastuste arv tagasihoidlik, kokku esietendus vaid seitse uuslavastust. Siingi võib rolli mängida asjaolu, et Harjumaal ja Ida-Virumaal oli etendustegevus keelatud. Veebruarist leevenesid piirangud üle-eestiliselt ja etendusi sai taas anda ka Harjumaal ja Ida-Virumaal. Sel kuul peegeldub jooniselt 7 ka uuslavastuste arvu kasv. Seevastu märtsis ja aprillis erilist etendustegevust ei toimunud, sest taas pidid kõik teatrid tervishoiualase olukorra halvenemise tõttu oma ukсед sulgema. Siiski aktiveerus maikuu etendustegevus uuslavastusete näol kiiresti ja peaaegu kõik uuslavastused (16 lavastusest 14) jõudsid kohe pärast teatrite taasavamist maikuu lõpus esietenduseni. Kaks ülejäänud lavastust etendusid mai alguses ja olid piirangutele vastavaks kohandatud: lavastus „Reskriptitud EKKMi kogude külastus” (Kanuti Gildi Saal, produktsiooniplatvorm Reskript) toimus ekskursioonina välitingimustes ja individuaalselt siseruumides ning „Kõigi piirangute lõpp” (Tartu Uus Teater) autoteatrina Eesti Rahva Muuseumi parklas. Suvel hoogustus etendustegevus veelgi, sest piirangud leevenesid ja see oli ka peamine aeg, mil esietendus kõige rohkem uuslavastusi. Suvekuudel välja toodud lavastused moodustasid 37% kõigest 2021. aastal välja toodud uuslavastustest. Augusti lõpus hakati piirangud taas karmistama, kuid uuslavastuste väljatoomist sügisel see märkimisväärselt ei mõjutanud – septembrist kuni novembrini esietendus peaaegu sama palju uuslavastusi kui suvel. Sügisel välja

toodud lavastused moodustasid 34% kõigist 2021. aasta uuslavastustest. Aasta viimasel kuul toimus küll uuslavastuste arvus langus, aga seda on raske seostada mõne konkreetse piiranguga, sest ühtegi uut piirangut detsembris ei lisandunud (viimane piirang kehtestati 1. novembril, mis nägi ette etenduse lõppemise hiljemalt kell 23.00 ning vaktsineerimistöendi esitamise kohustuse alates vanusest 12).

2022. aasta alguses hakkasid piirangud leevenema ja alates aprillist taastus tavapärane etendustegevus. Olukorra normaliseerumisest annab märku ka see, et uuslavastust välja toomine hakkas taas sarnanema 2019. aastale – põhiline esietenduste aeg jäi talve, kevadesse ja sügisesse.

3.1.3. Muutused juriidilise vormi ja tegevustoetuse saamise lõikes

Eelmistest alapeatükkidest (3.1.1 ja 3.1.2) selgus, millised olid üldised muutused külastatavuses, etenduste, lavastuste ja uuslavastuste arvudes. Selles alapeatükis käsitlen neid muutusi nii teatri juriidilise vormi kui ka riigilt tegevustoetuse saamise lõikes. Vastavad andmed on absoluutarvudena toodud ära tabelites 1–4 ja protsentuaalsete jaotuste kaupa lisades 3 ja 4 olevates tabelites. Siinkohal märgin, et nendes tabelites ei ole eemaldatud koostöölavastuste arvestamisel tekkinud kordusi ja seega ei lange need täielikult kokku joonistel 5 ja 6 toodud arvudega.

Tabelist 1 on näha, et peamiselt külastavad inimesed riigi osalusega teatreid ehk riigiteatreid, mis koguvad 44–54% kõigist külastustest aastas. Neile järgnevad eraetendusasutused (26–42%), avalik-õiguslik teater ehk Rahvusoper Estonia (8–12%) ja munitsipaal-etendusasutused (6–8%). Selleks, et muutustest paremini aru saada, võrdlen aastate kohta käivaid andmeid nende 2019. aasta andmetega (st baasaastaks on 2019). Kui jooniselt 5 oli näha, et aastatel 2020 ja 2021 külastatavus vähenes, siis tabel 1 näitab, et 2020. aastal vähenes külastatavus kõigis etendusasutuste gruppides. Kõige rohkem langes avalik-õigusliku etendusasutuse ja munitsipaal-etendusasutuste külastatavus (Paide Teater ja Tallinna Linnateater koos), mis moodustas 2019. aasta külastatavusest 52%. Seevastu 2021. aastal õnnestus oma külastatavust suurendada erateatrite ja munitsipaal-etendusasutuste gruppidel ning ülejäänud kahes grupis langus jätkus. Rahvusoper Estonia külastatavus moodustas 2019. aasta külastustest lausa 35%. Peale eraetendusasutuste on 2022. aastal kõikides gruppides külastatavus suurenenud, kuid 2019. aasta tase on õnnestunud ületada ainult munitsipaal-etendusasutustel.

Kõnekas on teatrite külastatavuse taustal vaadata ka rahastuse määra tegevustoetuse näol, mis tuleb kultuuriministeeriumi eelarvest. Tabel 1 näitab, et kogu uurimisel perioodil külastas publik valdavalt riigipoolset tegevustoetust saanud etendusasutusi – osakaal aastas jääb 75–92% vahemikku. Toetust mittesaanud etendusasutuste külastatavuse protsent jääb aga vahemikku 8–25.

Tabel 1. Külastatavus tegevustoetuse saamise ja juriidilise vormi lõikes aastatel 2019–2022

Tegevustoetus	Juriidiline vorm	Etendusasutuste arv				Külastuste arv			
		2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Jah	Eraetendusasutused	14	16	15	16	215 900	98 520	115 894	181 809
	Munitsipaal-etendusasutused	1	1	1	2	72 091	38 323	38 001	83 252
	Riigi osalusega sihtasutusena tegutsevad etendusasutused	8	8	8	8	643 180	383 753	290 295	536 303
	Avalik-õiguslik etendusasutus	1	1	1	1	157 363	81 675	55 262	118 494
	Kokku	24	26	25	27	1 088 534	602 271	499 452	919 858
Ei	Eraetendusasutused	40	38	57	13	198 526	132 256	160 925	82 309
	Munitsipaal-etendusasutused	1	1	1		7 456	2 771	3 766	
	Kokku	41	39	58	13	205 982	135 027	164 691	82 309
Üldkokkuvõte		65	65	83	40	1 294 516	737 298	664 143	1 002 167

Allikas: Eesti Teatri Agentuur, tabel „Statistikas osalevad teatrid“

Tegevustoetust saanud teatrite gruppide puhul tuleb tabelist 1 välja, et COVID-19 kriisi esimese ehk 2020. aasta suutsid külastatavuse mõttes paremini „üle elada“ riigiteatrid ja raskemini läks erateatritel. Erateatrite külastatavus moodustas nende 2019. aasta külastustest 46%. See-eest 2021. aastal läks kõige paremini erateatritel ja raskemini hoopis Rahvusoper Estonial, mille külastused moodustasid nende 2019. aasta külastustest 35%. Aastal 2022 kõigi etendusasutuste gruppide külastatavus tõusis, kuid ainult munitsipaal-etendusasutused suutsid ületada 2019. aasta taseme. Munitsipaal-etendusasutuste külastatavuse tõus on seotud sellega, et esmakordselt sai Paide Teater riigilt tegevustoetust ja seega kajastuvad Paide Teatri andmed Tallinna Linnateatriga ühes grupis.

Tegevustoetust mittesaanud teatrite gruppide puhul on märgata, et 2020. aasta möödus erateatritel isegi paremini, kui kõigil toetust saanud teatritel, sest nende külastatavus langes kõige vähem. Paide Teatril, mis samuti ei saanud tegevustoetust, läks aga kõikidest kõige raskemini – selle teatri külastused moodustasid nende 2019. aasta külastustest 37%. Aasta 2021 möödus mõlemal grupil paremini ehk külastatavus neis tõusis. Eraetendusasutustel läks paremini ka kui toetust saanud teatritel – toetust mittesaanud erateatrite külastatavus moodustas nende 2019. aasta külastustest

81%. Kuna statistikast on puudu päris mitme toetust mittesaanud erateatri andmeid, siis 2022. aasta kohta järeldust teha ei saa.

Kui vaadata tabelis 2 toodud etendusasutustes antud etendusi, siis tuleb välja, et enamus etendusi toimub eraetendusasutustes. Nendes toimuvad etendused moodustavad aastatel 2019–2022 kõigist etendustest 44–49%. Enam-vähem samas mahus toimub etendusi ka riigiteatrites (37–45%) ning vähem munitsipaal-etendusasutustes (7–11%) ja Rahvusooper Estonias (3–4%). Muutusi juriidilise vormi lõikes vaatan taas 2019. aasta suhtes. Kui jooniselt 5 oli näha, et 2020. aastal etenduste arv vähenes, siis tabelist 2 selgub, et vähenemine toimus kõigis etendusasutuste gruppides. Kõige suurem langus toimus Rahvusooper Estonias, mille etenduste arv moodustas nende 2019. aasta etenduste arvust 57%. Aastal 2021 anti etendusasutustes kokku peaaegu sama palju etendusi kui aasta varem. Siiski etenduste arv langes riigiteatrite ja Rahvusooper Estonia gruppidel. Estonia puhul oli langus 2019. aasta suhtes 49%. Teised kaks suutsid see-eest anda 2020. aastast rohkem etendusi – munitsipaal-etendusasutused andsid isegi rohkem etendusi, kui 2019. aastal. Aastal 2022 aga toimus kasv etenduste arvus kõigis gruppides peale munitsipaal-etendusasutuste grupi, kuid üheski ei suudetud pakkuda sama palju etendusi kui seda 2019. aastal.

Tabel 2. Etenduste arv tegevustoetuse saamise ja juriidilise vormi lõikes aastatel 2019–2022

Tegevustoetus	Juriidiline vorm	Etendusasutuste arv				Etenduste arv			
		2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Jah	Eraetendusasutused	14	16	15	16	1 770	1 206	1 203	1 742
	Munitsipaal-etendusasutused	1	1	1	2	494	294	294	443
	Riigi osalusega sihtasutusena tegutsevad etendusasutused	8	8	8	8	3 001	2 149	1 803	2 662
	Avalik-õiguslik etendusasutus	1	1	1	1	280	159	144	233
	Kokku	24	26	25	27	5 545	3 808	3 444	5 080
Ei	Eraetendusasutused	40	38	57	13	1 590	1 085	1 207	835
	Munitsipaal-etendusasutused	1	1	1		49	27	263	
	Kokku	41	39	58	13	1 639	1 112	1 470	835
Üldkokkuvõte		65	65	83	40	7 184	4 920	4 914	5 915

Allikas: Eesti Teatri Agentuur, tabel „Statistikas osalevad teatrid“

Juriidilise vormi juurde tasub vaadata ka tegevustoetuse saamist. Sellisel juhul tuleb tabelist 2 välja, et suurem osa etendustest toimub tegevustoetust saanud asutustes – osakaal aastas jääb 70–86% vahemikku. Toetust mittesaanud asutuste protsent jääb aga vahemikku 14–30.

2020. aastal läks toetust saanud asutustest etenduste toimumise suhtes kõige paremini riigiteatritel. Raskemini läks Rahvusooper Estonial, sest langus võrreldes 2019. aasta tasemega oli suurim –

etenduste arv moodustas 2019. aasta etenduste arvust 57%. Kriisi teisel aastal ehk 2021. aastal suutsid eelneva aastaga võrreldes etenduste arvu hoida pea samal tasemel ainult Tallinna Linnateater ja eraetendusasutused (vastavalt 294 ja 1 203 etendust). Teistes gruppides vähenes etenduste arv 2019. aastaga võrreldes taas, Rahvusooperis Estonia lausa poole võrra, 280-lt 144-le. Aastal 2022 kasvas etenduste arv kõigis gruppides, kuid kõige lähemale 2019. aasta tasemele jõudsid ainult eraetendusasutused.

Kui uurida ka tegevustoetust mittesaanud asutuste gruppe, siis on näha, et pandeemia esimene aasta möödus toetust mittesaanud eraetendusasutustel sarnaselt toetust saanud eraetendusasutustega ehk etenduste arv moodustas 2019. aasta etenduste arvust 68% (vt tabel 2). Paide Teatril see-eest läks raskemalt, sest nende etenduste arv langes poole võrra (49-lt 27-le). 2021. aastal etenduste arv mõlemas grupis kasvas ja Paide Teater suutis anda isegi rohkem etendusi kui 2019. aastal. Paide Teatri etenduste arvu suur tõus on seotud ühe konkreetse lavastusega („Poeetilised konsultatsioonid“), mis toimus telefonikõne teel. Ühtlasi läks mõlemal toetust mittesaanud grupil paremini kui toetust saanud teatritel. 2022. aasta kohta aga järeldust teha ei saa, sest puuduvad mõnede erateatrite andmed.

Tabelist 3 selgub, et kõige rohkem lavastusi (47–52% kõigist lavastustes) pakuvad erateatrid. Neile järgnevad riigiteatrid (38–41%), Rahvusooper Estonia (5–6%) ja munitsipaal-etendusasutused (4–6%). Muutusi gruppides vaatan taas 2019. aasta suhtes. Kui jooniselt 6 oli näha, et lavastuste hulk aastal 2020 vähenes, siis tabelist 3 selgub, et vähenemine toimus kõigis etendusasutuste gruppides. Kõige väiksem oli muutus munitsipaal-etendusasutuste arvus ja protsentuaalselt suurim Rahvusooper Estonial, mille lavastused moodustasid 2019. aasta tasemest 82%. Aastal 2021 kasvas lavastuste arv ainult eraetendusasutuste grupis, ületades ka 2019. aasta taseme, ning teistes kahanemine jätkus. 2022. aastal on suutnud kõik grupid peale eraetendusasutuste pakkuda peaaegu sama palju lavastusi kui 2019. aastal, munitsipaal-etendusasutused isegi natukene rohkem.

Tabel 3. Lavastuste arv tegevustoetuse saamise ja juriidilise vormi lõikes aastatel 2019–2022

Tegevustoetus	Juriidiline vorm	Etendusasutuste arv				Lavastuste (sh uuslavastuste) arv			
		2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Jah	Eraetendusasutused	14	16	15	16	169	151	147	167
	Munitsipaal-etendusasutused	1	1	1	2	26	26	21	34
	Riigi osalusega sihtasutusena tegutsevad etendusasutused	8	8	8	8	249	226	224	233
	Avalik-õiguslik etendusasutus	1	1	1	1	39	32	29	37
	Kokku	24	26	25	27	483	435	421	471
Ei	Eraetendusasutused	40	38	57	13	132	115	161	99
	Munitsipaal-etendusasutused	1	1	1		6	5	5	
	Kokku	41	39	58	13	138	120	166	99
Üldkokkuvõte		65	65	83	40	621	555	587	570

Allikas: Eesti Teatri Agentuur, tabel „Statistikas osalevad teatrid“

Kui arvestada ka tegevustoetuse saamist või mittesaamist, siis näeb tabelist 3, et lavastuste arv on suurem toetust saavate etendusasutustel – osakaal aastas jääb 72–83% vahemikku. Toetust mittesaanute protsent jääb aga vahemikku 17–28.

Toetust saanud etendusasutuste gruppide puhul selgub tabelist 3, et 2020. aasta läks kõige paremini munitsipaal-etendusasutusel ehk Tallinna Linnateatril, sest suutis pakkuda täpselt sama palju lavastusi kui 2019. aastal. Raskemini läks Estonial, mille lavastuste arv moodustas nende 2019. aasta lavastuste arvust 82%. 2021. aastal pakutavate lavastuste arv kõigis gruppides natukene langes, kuid suudeti säilitada enam-vähem 2020. aasta tase. Siiski Rahvusooper Estonia puhul oli langus 2019. aasta suhtes suurim ehk lavastuste arv moodustas 2019. aasta arvust 74%. Aastal 2022 on kõik toetust saanud asutused suutnud pakkuda peaaegu sama palju lavastusi kui seda suudeti 2019. aastal.

Tegevustoetust mittesaanud asutuste gruppide osas tuleb välja, et Paide Teater suutis pakkuda aastatel 2020 ja 2021 ainult ühe lavastuse vähem kui 2019. aastal. Mõlemal aastal moodustas Paide Teatri lavastused 2019. aasta lavastuste arvust 83%. Erateatrite puhul on „kõikumist“ rohkem – 2020 toimus langus, 2021 tõus ja 2022 jälle saadud andmete põhjal langus. Seejuures 2021. aasta, mil toimus tõus (115-lt 161-le), oli eraetendusasutuste ka parim aasta, sest suudeti pakkuda isegi rohkem lavastusi kui 2019. aastal. Samuti suutsid toetust mittesaanud erateatrid 2021. aastal pakkuda rohkem lavastusi kui toetust saanud erateatrid.

Järgmisena analüüsin uuslavastuste välja toomist teatrites (vt tabel 4). Tuleb välja, et kõige rohkem uuslavastusi tuuakse välja eraetendusasutustes ehk nende pakutavad uuslavastused moodustavad 51–67% kõigist aasta jooksul küpseks saanud uuslavastustest. Seevastu riigiteatrite uuslavastused moodustavad koguarvust 26–34% ning munitsipaal-etendusasutused 4–7% ja Rahvusooper Estonia 2–4%. Selleks, et muutustest paremini aru saada, võrdlen siingi aastaid 2019. aasta uuslavastuste arvuga. Kui jooniselt 6 oli näha, et 2020. aastal toimus langus, siis tabelist 4 selgub, et langus toimus kõigis gruppides – kõige suurem langus toimus aga Rahvusooper Estonial ning nende uuslavastused moodustasid 2019. aasta tasemest 44%. Aasta 2021 läks paremini ning kõik asutuste grupid suutsid pakkuda rohkem uuslavastusi kui 2020. aastal. Eraetendusasutused suutsid pakkuda isegi 2019. aastast rohkem uuslavastusi. Ka aastal 2022 suutsid kõik grupid peale eraetendusasutuste oma uuslavastuste arvu suurendada. Märkimisväärne tõus toimus munitsipaal-etendusasutuste grupis – nende uuslavastused moodustasid 2019. aasta uuslavastustest 140%.

Tabel 4. Uuslavastuste arv tegevustoetuse saamise ja juriidilise vormi lõikes aastatel 2019–2022

Tegevustoetus	Juriidiline vorm	Etendusasutuste arv				Uuslavastuste arv			
		2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Jah	Eraetendusasutused	14	16	15	16	73	62	61	61
	Munitsipaal-etendusasutused	1	1	1	2	6	5	6	14
	Riigi osalusega sihtasutusena tegutsevad etendusasutused	8	8	8	8	77	56	57	71
	Avalik-õiguslik etendusasutus	1	1	1	1	9	4	6	7
	Kokku	24	26	25	27	165	127	130	153
Ei	Eraetendusasutused	40	38	57	13	57	48	84	36
	Munitsipaal-etendusasutused	1	1	1		4	3	3	
	Kokku	41	39	58	13	61	51	87	36
Üldkokkuvõte		65	65	83	40	226	178	217	189

Allikas: Eesti Teatri Agentuur, tabel „Statistikas osalevad teatrid“

Tabelist 4 vaatan juriidilise vormi kõrvale ka tegevustoetuse saamist. Sel juhul tuleb välja, et peamiselt tuuakse uuslavastusi välja tegevustoetust saanud asutustes – osakaal aastas jääb 60–81% vahemikku. Toetust mittesaanud asutuste osakaal aga jääb vahemikku 19–40.

Edasi uurin toetuse saajaid ja aastat 2020. Tabelist 4 selgub, et kõige paremini läks uuslavastuste väljatoomisel eraetendusasutustel. Raskemini läks Rahvusooper Estonial, sest langus 2019. aasta suhtes oli suurim (56%). Kriisi teisel aastal suutsid munitsipaal-etendusasutused, riigiteatrid ja Estonia pakkuda üks-kaks lavastust rohkem kui 2020. aastal. See-eest lavastuse võrra langes eraetendusasutuste uuslavastuste arv. Kuna munitsipaal-etendusasutused pakkusid sama palju

uuslavastusi kui 2019. aastal, siis võib öelda, et neil oli toetust saanutest kõige parem aasta. 2022. aastal säilitasid eraetendusasutused 2021. aasta taseme, teised aga pakkusid rohkem uuslavastusi. Kuna munitsipaal-etendusasutuste gruppi lisandus Paide Teater, siis suutsid nad kahepeale pakkuda ka rohkem uuslavastusi kui 2019. aastal.

Tegevustoetust mittesaanud asutuste puhul selgub tabelist 4, et 2020. aasta tõi ka nende uuslavastuste arvudes kaasa väikese languse. Toetust mittesaanud eraetendusasutustel möödus aasta sarnaselt toetust saanud eraetendusasutustega ehk nende uuslavastuste arv moodustas 2019. aasta tasemest 84%. Paide Teatri uuslavastuste arv aga langes ühe lavastuse võrra. Aasta 2021 möödus Paide Teatril samamoodi nagu 2020. aasta, see-eest eraetendusasutustes uuslavastustes toimus tõus ja suudeti pakkuda rohkem uuslavastusi – nende uuslavastuste arv moodustas 2019. aasta arvust 147%. Ühtlasi tähendab see, et suudeti pakkuda rohkem uuslavastusi, kui seda suutsid toetust saanud eraetendusasutused. 2022. aasta puhul aga lõpliku järeldust toetust mittesaanud eraetendusasutuste kohta teha ei saa.

3.1.3.1. Veebikülastused ja -lavastused

2020. aastast alates hakkas ETA esmakordselt koguma statistikat ka veebi vahendusel toimunud etenduste „külastamise” kohta, kuivõrd COVID-19 kriisi tingimustes oli see teatritegemise viis hoo sisse saanud. Teatrid pakkusid publikule võimalust veebi vahendusel osa saada lavastustest, mille etendused olid juba varasemalt salvestatud, toimusid otseülekanadena või hübriidvormis, nii et osa publikust viibis teatrisaalis kohapeal ja osa jälgis etendust veebis. Tabelis 5 annan ülevaate veebi võimalusi kasutanud teatritest.

Tabel 5. Veebis toimunud lavastuste arv ja veebikülastused aastatel 2020–2022

Juriidiline vorm	Etendusasutus	Veebikülastuste arv			Lavastuste arv		
		2020	2021	2022	2020	2021	2022
Eraetendusasutused	e-lektron	4 082	4 137	1 651	9	7	8
	Fine 5 Tantsuteater			9			1
	Goltsman Ballet		3			1	
	Kanuti Gildi SAAL	16 175	813	91	6	2	1
	Kellerteater	1 483	614	783	4	4	10
	Kinoteater	5 754			1		
	Miksteater		142			1	
	Oma Lava		50			1	
	Piip ja Tuut Teater	18 990	354		4	2	
	R.A.A.A.M.			154			1
	Sõltumatu Tantsu Lava	140	150		1	1	
	Tartu Uus Teater		1 865			1	
	Teater Sõber			1			1
	Vaba Lava			6 000			1
	VAT Teater			493			1
	Von Glehni Teater		111	3		2	1
Kokku	46 624	8 239	9 185	25	22	25	
Munitsipaal-etendusasutused	Paide Teater		235			1	
	Tallinna Linnateater	1 783			2		
	Kokku	1 783	235	0	2	1	0
Riigi osalusega sihtasutusena tegutsevad etendusasutused	Eesti Noorsooteater		684			2	
	Vanemuine		117			1	
	Kokku	0	801	0	0	3	0
Üldkokkuvõte*		45 310	8 725	9 094	25	25	24

Märkus: * Üldkokkuvõttest on koostöölavastuste andmed maha lahutatud

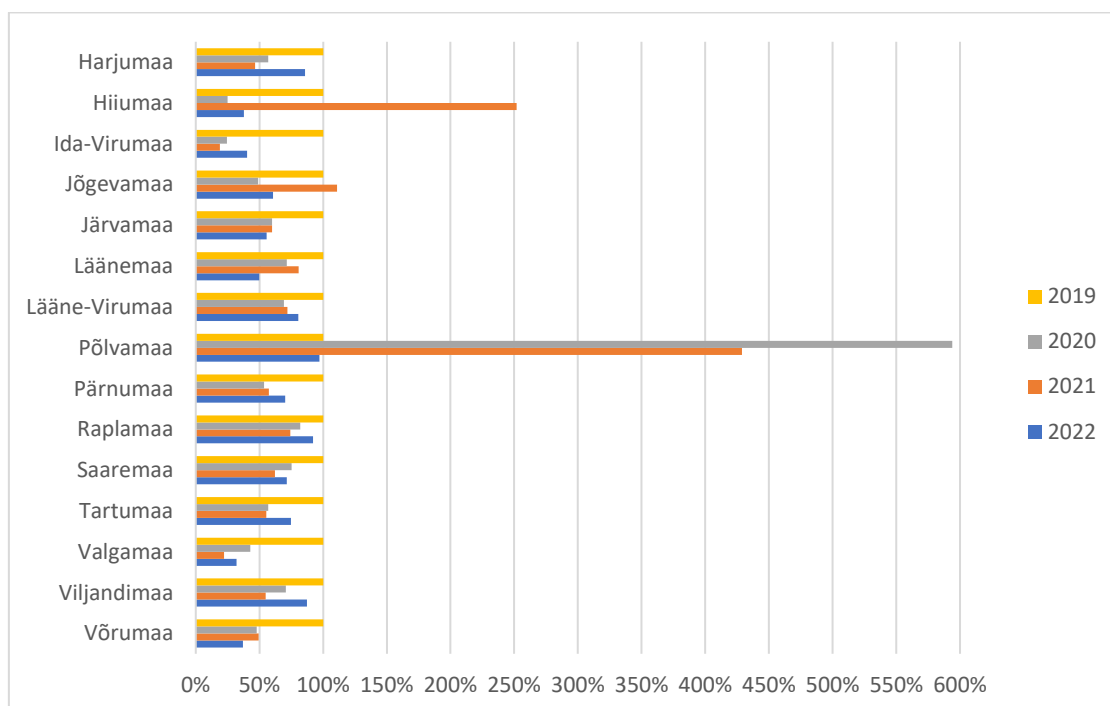
Allikas: Eesti Teatri Agentuur, tabel 1.1 „Repertuaari koondnimekiri“

Tabelist 5 ilmneb, et kriisi esimesel aastal ehk 2020. aastal tundis publik veebis vahendatud teatri vastu suuremat huvi kui 2021. aastal. Samuti on näha, et rohkem kasutasid ja katsetasid seda võimalust erateatrid, pakkudes 2020. aastal kokku 23 lavastust ning kogusid kokku 43 527 külastust (topeltarvude vältimiseks on tabelis olevast kokku arvust maha arvatud kaks elektroni ja Kanuti Gildi SAALi koostöölavastust ja nende 3 097 külastust). Aastal 2021 pakkusid erateatrid veebis aga kokku 21 lavastust, kogudes 7 689 külastust (taas on kokku arvudest maha arvatud üks elektroni ja Kanuti Gildi SAALi koostööna valminud lavastus ja selle 550 külastust). Munitsipaal-etendusasutustest katsetas kriisi esimesel aastal veebiformaati ainult Tallinna Linnateater, pakkudes inimestele kahte erinevat lavastust, mis etendusid hübriidvormis. Paide Teater tuli 2021. aastal välja ühe lavastusega (eelmises peatükis mainitud „Poetilised konsultatsioonid“). Riigiteatrid aga kriisi esimesel aastal ühtegi veebis vaadatavat lavastust ei pakkunud, kuid kriisi teisel aastal töid ka Eesti Noorsooteater ja Vanemuine välja kolm erinevat lavastust (Noorsooteater

kaks ja Vanemuine ühe), mida külastas kokku 801 inimest. 2022. aastal jätkasid veebis etenduste vahendamist ainult erateatrid. Kokku pakuti 24 erinevat lavastust, mida külastas 9094 inimest (kokku arvust on maha arvatud üks elektroni ja Kanuti Gildi SAALi koostöölavastus ja selle 91 külastust). Veebikülastuste tõus 2022. aastal on seotud Vabal Laval etendatud lavastusega („X** войне. M*** sõda. Ukraina. Kirjad Rindelt.”), mille sisu käsitles Ukraina sõda ja oli seetõttu aktuaalne.

3.1.4. Muutused teatrikülastuste ja etenduste arvus Eesti maakondades

Uurides külastuste jagunemist maakondade lõikes perioodil 2019–2022, siis tuleb välja, et kõige kõrgema külastusega maakond on Harjumaa. Aastatel 2019, 2020 ja 2022 moodustasid külastused Harjumaal lausa üle poole kõigist külastustest üle Eesti. Külastuste rohkuselt teisel kohal on Tartu maakond ühe suure ja mitmete väikeste etendusasutusega. Järgnevad Pärnumaa, Viljandimaa ja Lääne-Virumaa – nendeski maakondades asuvad suured teatrid nagu Endla, Ugala ja Rakvere Teater. Viis mainitud maakonda on läbivalt ühed kõrgeima külastusega maakonnad.

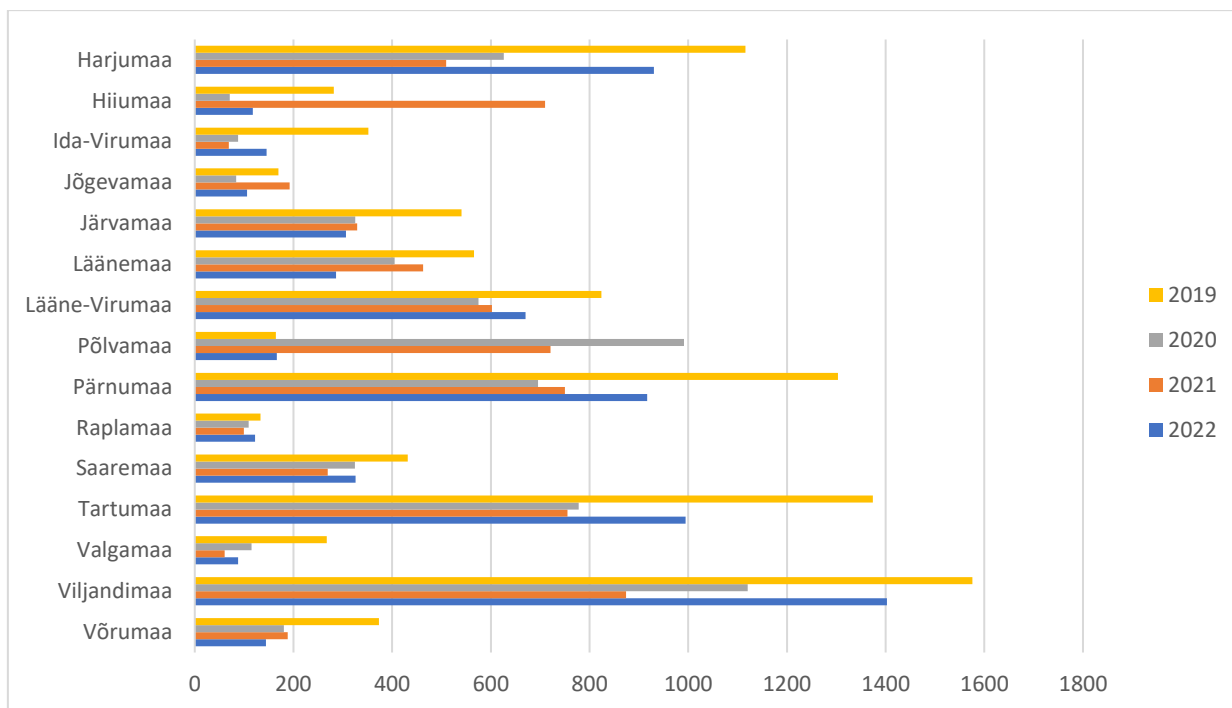

Joonis 8. Etendusasutuste külastatavuse muutused maakondades aastatel 2019–2022 võrreldes 2019. aastaga

Allikas: Eesti Teatri Agentuur, tabel 2.7 „Külastused Eestis”

Jooniselt 8 on näha, millised muutused toimusid maakondade lõikes teatrikülastustes – iga maakonna puhul on baasaastaks võetud 2019. aasta. Selgub, et 2020. aastal peaaegu kõigis maakondades külastatavus langes vahemikus 18–75%. Põlvamaa oli ainus maakond, kus külastatavus hoopis tõusis – selle tingis menukaks osutunud ja palju kordi mängitud suvelavastus „Vana klaver ehk Suusabaasis on tantsupidu“. COVID-19 kriisi teisel aastal toimus langus kaheksas maakonnas, kahes maakonnas (Võru- ja Järvemaal) jäi külastatavus 2020. aasta tasemele ning Pärnumaal, Lääne-Virumaal, Läänemaal ja Hiiumaal külastatavus tõusis. Hiiumaa suur tõus on seotud ühe kohaliku suvelavastusega „... ja Margus nõukogude armeest“. Aastal 2022 toimus külastatavuses langus kuues maakonnas, kuid ainult Põlvemaal jäi külastatavus 2019. aasta taseme lähedale. Ülejäänud üheksas maakonnas külastatavus tõusis, kuid üheski ei tõusnud see 2019. aasta tasemeni. Üldiselt võiks aga joonise 8 põhjal öelda, et külastatavuse mõttes mõjus COVID-19 kõige raskemalt Võrumaale, Valgamaale, Ida-Virumaale ja Hiiumaale, kuigi viimase maakonna puhul oli 2021. aastal külastatavus kõrgem kui 2019. aastal. Paremini läks see-eest Saaremaal, Raplamaal ja Põlvemaal, sest esimese kahe maakonna teatrikülastuste arv langes kõige vähem ning Põlvamaa külastustes toimus hoopis kasv. Kuigi konkreetsete piirangute mõju eristada ei saa, siis võib ikkagi arvata, et Ida-Virumaa ja Harjumaa külastatavuse vähenemist 2020. ja 2021. aastal mõjutas ka nendele maakondadele kehtestatud piirangud.

Tulemusi aitab tõlgendada maakondades toimunud teatrikülastuste ja konkreetse maakonna rahvaarvu suhe maakonna 1000 elaniku kohta (edaspidi külastatavuse suhtarv 1000 elaniku kohta), mida on näha jooniselt 9.

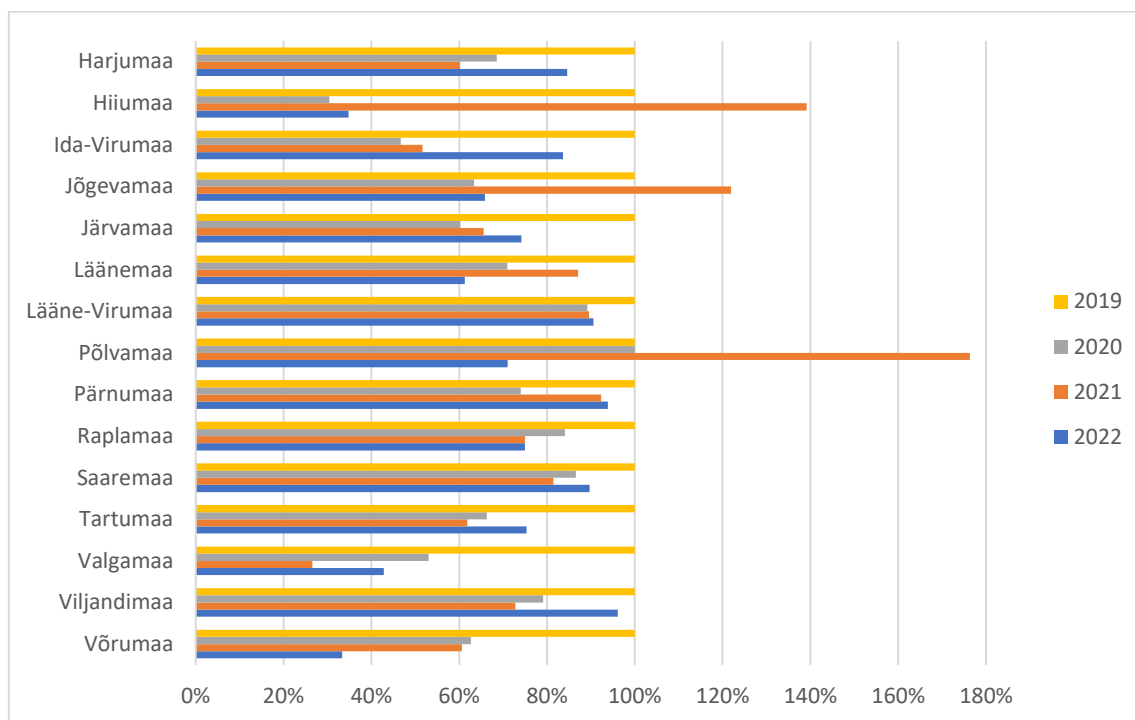
Joonis 9. Teatrikülastuste suhtarv 1000 elaniku kohta maakondade lõikes aastatel 2019–2022

Allikad: Eesti Teatri Agentuur, tabel 2.7 „Külastused Eestis”; Statistikaamet, tabel RV0222U

Jooniselt 9 on näha, et peaaegu kõigis maakondades külastati etendusi kõige enam 2019. aastal. Külastuste suhtarv maakonna 1000 elaniku kohta jäi sel aastal 133–1576 vahele – madalaim näitaja oli Raplemaal ja kõrgeim Viljandimaal. Pandemia esimesel aastal aga algas kahanemine, üksnes Põlvamaal oli külastusi senisest rohkem – 991 külastust 1000 Põlvamaa elaniku kohta. Kõige kõrgem suhtarv 1000 elaniku kohta oli taas Viljandimaal – 1120 külastust 1000 maakonna elaniku kohta. 2021. aastal langes külastatavuse suhtarv paljudes maakondades veelgi. Kõige väiksem oli külastuste arv Valgamaal (61 külastust 1000 elaniku kohta), kõige suurem aga Viljandimaal (874 külastust 1000 elaniku kohta). Aastal 2022 on märgata külastatavuse suhtarvu suurenemist, kõige enam jällegi Viljandimaal, kus külastuste suhtarv tõusis 1400-ni. Kõige väiksem oli külastuste suhtarv endiselt Valgamaal (88 külastust 1000 elaniku kohta). Üldiselt võib joonisel 9 esitatud andmete põhjal öelda, et teatrikülastuste rohkuse poolest jääb silma Viljandimaa ning kohe selle järel teised piirkonnad, kus on vähemalt üks riigiteater: Tartu-, Pärnu- ja Harjumaa. Põlvamaa ja Hiiumaa näitajates eristuvad (vastavalt) 2020. ja 2021. aasta eeskätt tänu konkreetsetele suure publikumenuga lavastustele, mida ka väljastpoolt maakonda vaatama sõideti.

Järgmiseks keskendun etenduste arvu jagunemisele maakondade lõikes perioodil 2019–2022. Suurem osa ehk üle poole kõigist Eestis toimuvatest etendustest tuuakse lavale Harjumaal. Teine

aktiivsema etendustegevusega paik on taas Tartumaa, millele järgnevad Pärnumaa, Lääne-Virumaa, Viljandimaa ja Ida-Virumaa. Kõige vähem antakse etendusi Hiiumaal ja Valgamaal.

Joonis 10. Etenduste arvude muutused maakondades aastatel 2019–2022 võrreldes 2019. aastaga

Allikas: Eesti Teatri Agentuur, tabel 2.6 „Etendused Eestis”

Jooniselt 10 näeb, et COVID-19 pandeemia esimesel aastal anti igas maakonnas vähem etendusi kui 2019. aastal. Maakondade etenduste arvus toimunud langused jäid 11–70% vahele. Põlvamaa aga oli ainus, kus muutust ei toimunud – seal anti kokku täpselt sama palju etendusi kui 2019. aastal. Kriisi teisel aastal vähenes etenduste arv seitsmes maakonnas, Lääne-Virumaal jäi peaaegu samaks ning ülejäänud seitsmes maakonnas suurenes. Põlvamaal, Jõgevamaal ja Hiiumaal ületas etenduste arv 2021. aastal ka 2019. aasta taseme. Aastal 2022 toimus langus etenduste arvus viies maakonnas. Teistes maakondades see tõusis, kuid ainult Viljandimaal ja Pärnumaal jõudis etenduste arv peaaegu 2019. aasta tasemeni tagasi.

Nagu külastuste puhul, siis ka etenduste arvudes toimunud languseid saab 2020. ja 2021. aastal seostada COVID-19 piirangutega. Samas on Ida-Virumaa ja Harjumaa puhul keerulisem hinnata piirkondlike piirangute mõju, sest kui kriisi esimesel aastal toimus langus mõlemas maakonnas, siis teisel aastal langes ainult Harjumaa etenduste arv. Üldiselt aga nähtub jooniselt 10, et kriisi ajal toimus Võrumaa etenduste arvus pidev langus, kuid ühed suuremad langused Valgamaal ja Hiiumaal, kui jätta kõrvale 2021. aasta suur tõus. Paremini läks see-eest Saaremaal, Pärnumaal,

Põlvamaal ja Lääne-Virumaal, sest nendes maakondades ei toimunud väga suuri muutusi etenduste mängimises.

3.1.5. Etendustegevuses toimunud muutuste kokkuvõte

Selleks, et peatükis 3 rohkete andmete varal esitatud tulemused üldistatud kujul kokku võtta ja jämedas joones põhilisi COVID-19 kriisi ajal teatrite etendustegevuses toimunud muutusi ja trende visuaalselt näidata, koostasid nn soojuskaardi (ingl k *heat map*). Diagramm ei pretendeeri detailitäpsusele ning selle põhjal ei saa teha põhjanevaid järeldusi trendi jätkumise kohta, kuid see aitab suundumusi üldjoontes hoomata.

Oranžid toonid markeerivad joonisel 11 negatiivset trendi ja rohelised positiivset trendi. Kollane näitab stabiilsust, hall tähistab (veel) puuduvat nähtust ja sinine uut nähtust teatristatistikas (st varem ei ole seda kategooriat, antud juhul veebilavastusi, iseseisva etenduse tüübina defineeritud). Legendi juures on toodud ka skaala, mis näitab umbkaudset muutuste vahemikku protsentides. Diagrammil on skaalale vastavad värvid määratud 2019. aasta andmete suhtes, st uuritud on mitu protsenti tõusis või langes tunnuse arv võrreldes 2019. aastaga. Veebilavastuste ja -küllastuste tekkimist ja püsimist tuleks pidada laiemas plaanis positiivseks trendiks ehk see on pandeemia ajal ilmunud trend (peamiselt küll statistika mõttes) ja seetõttu on markeerimiseks kasutatud ka natukene erinevat värviskaalat (hallist siniseks). 2021. aastal aga ei anna sinine värv oma heleduse-tumedusega edasi protsentuaalselt väärtust, vaid näitab, mis suunas muutus toimub – heledam tähistab kahanemist. Alles 2022. aastast hakkavad veebilavastuste ja -küllastuste puhul kasutama teiste näitajatega sama skaalat ja seega ka protsentuaalset muutust vaatama 2021. aasta suhtes. Joonisel kasutatud nooled viitavad sellele, millises suunas toimus muutus absoluutarvudes varasema aastaga võrreldes.

Aasta	2019	2020	2021	2022***
Etendusasutused *	24	26 ↑	25 ↓	27 ↑
Etendusastutsed **	41	39 ↓	58 ↑	13 ↓
Kõik lavastused *	483	435 ↓	421 ↓	471 ↑
Kõik lavastused **	138	120 ↓	166 ↑	99 ↓
Uuslavastused *	165	127 ↓	130 ↑	153 ↑
Uuslavastused **	61	51 ↓	87 ↑	36 ↓
Veebilavastused *		22	16 ↓	13 ↓
Veebilavastused **		5	10 ↑	12 ↑
Külastuste arv *	1 088 534	602 271 ↓	499 452 ↓	919 858 ↑
Külastuste arv **	205 982	135 027 ↓	164 691 ↑	82 309 ↓
Veebilavastuste külastused *		41 170	8 210 ↓	8 398 ↑
Veebilavastuste külastused **		7 237	1 155 ↓	787 ↓

Legend	Skaala
Negatiivne trend	-...-71%
	-70-41%
	-40-11%
Stabiilne	-10-10%
Positiivne trend	11-40%
	41-70%
	71-...%
Puudub varasem statistika	
Tekkimas	

Märkused:

* Said riiklikku tegevustoetust

** Ei saanud riiklikku tegevustoetust

*** 2022. aasta kohta toodud andmed ei ole täielikud

Joonis 11. COVID-19 kriisi perioodil etendustegevuses toimunud peamisi muutusi iseloomustav diagramm

Analüüsi ühe põhilise tulemuse kohaselt ei ole COVID-19 kriis ning selle kestel kehtestatud ajutised kitsendused ja katkestused suutnud Eesti teatrimaastikul luua püsivat ja märkimisväärset muutust. Siinjuures tuleb muidugi rõhutada, et analüüs annab üksnes institutsionaalse pildi ega hõlma väljaspool etendusasutusi toimuvat (sh vabakutseliste tegevust). Kui võtta arvesse ETA andmebaasi lähiajal 2022. aasta kohta veel lisanduma pidava 40 eraetendusasutuse andmed (sh 2022. aasta külastuste arv), siis võib eeldada, et teatrid on nii mängitavate lavastuste kui ka külastuste määra poolest 2020.–2021. aasta sügavast langustrendist üle saamas ja tagasi pandeemiaeelsele tasemele jõudmas. Ka murranguliselt uusi etenduste formaate ei tundu kriisiaastatel sündinud olevat, üksnes veebilavastused on teatrimaastikule iseseisva lavastustüübina ilmunud. Siiski ei ole võimalik prognoosida, kas need jäävad teatrite repertuaari ka järgnevateks aastateks.

Analüüsi tulemusena selgus veel, et etendustegevuslik olukord oli stabiilsem riigilt tegevustoetust saanud etendusasutuste puhul. Ilmselt aitas stabiilsust tagada ka pandeemia ajal lisandunud

kriisiabi, kuid kindlalt seda väita ei saa, sest puuduvad andmed selle kohta, kui paljud teatrid ja millised neist seda täpsemalt said. Tegevustoetust mittesaanud etendusasutuste puhul oli olukord ebastabiilsem. Kuna nende kohta 2022. aasta lõplikud andmed puuduvad, siis pole tegevustoetust mittesaanute osas võimalik asjakohaseid järeldusi teha.

3.2. Eksperdiintervjuude analüüsi tulemused

Eksperdiintervjuudes oli kesksel kohal kuue teatri töökorraldus COVID-19 pandeemia perioodil, kriisiga toime tulemise viisid ja peamised õppetunnid, mida sellest kogemusest järeldada, aga ka Eesti teatri tulevikuperspektiiv. Mitu aastat kestva kriisiperioodi üksikasjade meenutamine nõudis intervjuueeritavatelt teatud pingutust. Seega on keeruline kirjeldada teatrite tegevusi kronoloogilises järjekorras ning tuua paralleele konkreetsete piirangutega. Enne intervjuutulemuste tutvustamist annan kõnealuselt kuuest teatrist täpsema ülevaate

3.2.1 Kvalitatiivses osas uuritud teatrite tutvustus

Töösse kaasatud teatritest parema ülevaate saamiseks olen koostanud kaks tabelit (vt tabeleid 6 ja 7), milles on toodud nende põhilised tunnusjooned ja finantseerimine. Tabelid on kokku pandud teatrite kodulehtede, nende dokumentide ja ETA andmete põhjal. Kuna töö valmimise ajaks on Paide Teatri loominguline meeskond vahetunud, siis tabelites olevad andmed käivad aastatel 2018–2022 tegutsenud meeskonna kohta.

Tabel 6. Töösse kaasatud teatrite ülevaade

	Eesti Draamateater	Ugala Teater	Vanemuine	Paide Teater	Tartu Uus Teater	Must Kast
Omandivorm ¹	Riigi osalusega sihtasutusena toimiv etendusasutus	Riigi osalusega sihtasutusena toimiv etendusasutus	Riigi osalusega sihtasutusena toimiv etendusasutus	Munitsipaal-etendusasutus	Eraetendusasutus	Eraetendusasutus
Asukoht ¹	Tallinn	Viljandi	Tartu	Paide	Tartu	Tartu
Asutamisaasta	1920 ²	1920 ¹	1870 ¹	2018 ¹	2008 ¹	2014 ¹
Püsitrupp (2021. aasta seisuga) ¹	Jah (39 näitlejat)	Jah (26 näitlejat)	Jah (27 näitlejat, 6 ooperisolisti, 34 kooriliiget, 80 orkestranti, 38 balletiartisti)	Jah (3 näitlejat)	Ei, projektilepinguline trupp	Ei, projektilepinguline trupp
Oma maja	Jah	Jah	Jah	Ei	Jah	Ei
Alalised saalid ja istekohtade arv	<ul style="list-style-type: none"> • Suur saal – 426 kohta • Väike saal – 146 kohta • Maalisaal – 70 kohta • Kammersaal – 50 kohta³ 	<ul style="list-style-type: none"> • Suur saal – 534 kohta • Väike saal – 155 kohta¹ 	<ul style="list-style-type: none"> • Suur maja – 676 kohta • Väike maja – 440 kohta • Sadamateater – 150 kohta • Ovaalsaal – 50 kohta • Teatri Kodu – 100 kohta¹ 	<ul style="list-style-type: none"> • Paide Muusika- ja Teatrimaja suur saal – 529 kohta • Paide Muusika- ja Teatrimaja väike saal – 120 kohta¹ 	<ul style="list-style-type: none"> • Suur saal – 151 kohta • Väike saal – 50 kohta¹ 	<ul style="list-style-type: none"> • Genialistide Klubi saal – 120 kohta¹
Missioon	Elujõulise, arenguvõimelise ja kõrgetasemelise emakeelse teatrikunsti looja, repertuaariteatri traditsiooni kandja; Rahvusteatrina on tal vastutus käsitleda rahvuse identiteeti puudutavaid teemasid. ⁴	Muuta maailma paremaks, pakkudes publikule vaimu ja hinge, mõistust ja meeli puudutavaid elamusi. ⁵	Arendada teatrikunsti vahenditega emakeelset kultuuri ning kõigi vaatajagruppide, eriti aga laste ja noorte, teatrilast haridust. Tutvustada ja säilitada Lõuna-Eesti piirkondlikku ja laiemalt Eesti kultuuri, olles seotud maailmateatri pärandiga. ⁶	Defineerida, mõtestada ja seada kahtluse alla kunsti rolli 21. Sajandi maailmas ja luua vahealased kunsti- ja mittekunsti kogukondade kohtumiseks. ⁷	Tartu Uus Teater tahab iga uue lavastusega enda jaoks selgitada ja kui vaja, siis ümber mõtestada nimes sisalduva „teatri“ – ainult nii saab „uus“ selles nimes olla aus. ⁸	Pidevalt arenev ja kodanikuühiskonna väärtusi hoidev väiketeater, mis loob tugeval ansamblimängul põhinevat ning erinevaid ealisi ja sotsiaalseid sihtrühmi kõnetavat professionaalset ja aktuaalset teatrikunsti. ⁹

	Eesti Draamateater	Ugala Teater	Vanemuine	Paide Teater	Tartu Uus Teater	Must Kast
Eripära	<ul style="list-style-type: none"> • Sõnateater • ¾ repertuaarist põhineb eesti materjalil⁴ 	<ul style="list-style-type: none"> • Sõnateater • Laste jõululavastuste traditsiooni kandja • Ekskursioonid • Töötoad noortele⁵ 	<ul style="list-style-type: none"> • Kolmežanriteater (sõna-, muusika- ja tantsuteater) • Ekskursioonid • Noortetöö⁶ 	<ul style="list-style-type: none"> • Sõnateater • Erinevad aktsioonid (nt Paide 3000, 33 kõnet)⁷ 	<ul style="list-style-type: none"> • Sõnateater • Projektiteater¹ 	<ul style="list-style-type: none"> • Sõnateater • Projektiteater • Vestlusringid³
Keskmine külastajate arv 2017–2019 ¹⁰	104 281	86 234	151 853	5 674	25 504	7 811
Keskmine külastajate arv 2020–2022 ¹⁰	76 217	59 131	80 581	3 776	11 795	5 920
Keskmine etenduste arv 2017–2019 ¹⁰	504	295	501	44	135	81
Keskmine etenduste arv 2020–2022 ¹⁰	402	238	326	110	99	55
Keskmine lavastuste arv 2017–2019 ¹⁰	34	25	52	23	14	8
Keskmine lavastuste arv 2020–2022 ¹⁰	27	24	43	6	11	8
Keskmine uuslavastuste arv 2017–2019 ¹⁰	10	9	15	5	6	3
Keskmine uuslavastuste arv 2020–2022 ¹⁰	7	8	12	4	4	2

Allikad: 1) Sippol, 2022: 304–408; 2) Ajalugu, i.a; 3) Eesti Draamateater, i.a; 4) SA Eesti Draamateater, i.a; 5) SA Ugala Teater, i.a; 6) SA Teater Vanemuine, 2018; 7) Paide Teater, i.a; 8) Manifest, i.a; 9) Elge, M. (personaalne suhtlus, 06.03.2023); 10) Eesti Teatri Agentuur, i.a-a

Riigi osalusega tegutsevatest sihtasutustest, aga ka teistest etendusasutustest, on kõige pikema ajalooga Vanemuise teater – asutatud 1870. aastal Tartus. Eesti Draamateater, mis Nõukogude ajal kandis teisi nimesid, ja Ugala on asutatud 1920. aastal. Paide Teater on võrdlemisi uus ja noor teater, sest on asutatud alles 2018. aastal. Noorteks teatriteks võib pidada ka mõlemat eraetendusasutust ehk Tartu Uut Teatrit ja Musta Kasti. Esimene neist on asutatud 2008. aastal ja teine 2014. aastal. Nende kahe teatri puhul on huvitav seegi, et nad tegutsevad kõrvuti olevates majades ning neil puudub püsitrupp. Teistel intervjuu valimisse kuuluvatel teatritel on püsitrupp olemas, kõige suurem trupp (2021. aastal oli 185 inimest) on Vanemuisel ja kõige väiksem (3 inimest) Paide Teatril. Peaaegu kõigil teatritel on ka oma maja, ainult Paide Teater tegutseb Paide Muusika- ja Teatrimaja alt ning Must Kast kasutab Genialistide Klubi saali. Vanemuine erineb teistest selle poolest, et tal on lausa 3 maja (suur maja, väike maja ja Sadamateater), kuid veel antakse lastele etendusi Teatri Kodus. Kõigil teatritel, peale Musta Kasti, on vähemalt kaks saali, kus saab etendusi anda. Kui aga vaadata nende teatrite missioone, siis on näha, et tahetakse säilitada ja arendada Eesti kultuuri, pakkuda elamusi ja kohtumisi ning tegeleda mõtestamisega.

Mõeldes veel kõigi eripäradele, siis Vanemuist võib pidada kolmežanriteatriks ehk seal tegeletakse nii sõna-, muusika- kui ka tantsuteatriga. Lisaks korraldatakse teatris ekskursioone ja tegeletakse noortetöoga. Teised teatrid on kõik sõnateatrid. Eesti Draamateatri puhul võib välja tuua seda, et vähemalt kolmveerand repertuaarist põhineb eesti materjalil. Ugala aga korraldab sarnaselt Vanemuisele ekskursioone ja töötubasid noortele, kuid üheks erisuseks on veel olla laste jõululavastuste traditsiooni kandja. Paide eripäraks võib pidada seda, et korraldatakse erinevaid aktsioone, nagu Paide 3000 või 33 kõnet, ja püütakse tegeleda ühiskondlike teemadega. Tartu Uue Teatri ja Musta Kasti eripäraks võib pidada seda, et mõlemad on projektiteatrid. Must Kast erineb teistest veel selle poolest, et etenduste järgselt korraldatakse vestlusringe, kus arutletakse publikuga laval nähtu üle.

Tabelis 6 on esitatud ka kuue teatri statistiliste põhinäitajate keskmised enne COVID-19 pandeemiat (aastatel 2017–2019) ja selle ajal (aastatel 2020–2022). On näha, et COVID-19 kriisi ajal kõigil teatritel keskmised langesid, siiski enne COVID-it ja COVID-i ajal on kõrgemad keskmised näitajad riigiteatritel – Vanemuisel kõige kõrgemad, seejärel Draamateater ja Ugala. Riigiteatritele järgnevad Tartu Uus Teater ja Must Kast (erateatrid) ning Paide Teater (munitsipaal-etendusasutus), kuid omavahel natukene sarnasemad on viimased kaks etendusasutust.

Tabelis 7 on ära toodud intervjueritud teatrite toetused omavalitsuse eelarvest ja riigieelarvest. Töö kontekstis on täpsemalt välja toodud riigieelarvest saadavatest toetustest kriisiabi, kuid muidu moodustavad toetuste summa järgmised toetused: toetus tegevuskulude katteks, projektitoetused,

toetused otseinvesteeringuteks, eraldised finantskohustuste katteks, muud toetused ja toetused kultuurkapitalilt (Eesti Teatri Agentuur, i.a-f).

Tabel 7. Töös kaasatud teatrite toetused aastatel 2019–2022

Toetused (€)	Eesti Draamateater	Ugala Teater	Vanemuine	Paide Teater	Tartu Uus Teater	Must Kast
Toetus riigieelarvest 2019	2 816 835 ¹	1 641 547 ¹	7 678 965 ¹	8 180 ²	172 521 ¹	52 200 ³
Toetus riigieelarvest 2020	3 201 256 ¹	1 988 056 ¹	8 391 548 ¹	20 540 ²	235 629 ¹	33 119 ¹
...sh kriisiabi 2020	230 285 ⁴	313 699 ⁵	419 032 ⁶	9 140 ²	45 229 ⁷	0 ³
... sh Töötukassa abi seoses eriolukorraga 2020	281 645 ⁴	184 439 ⁵	472 803 ⁶	0 ²	13 460 ⁷	0 ³
Toetus riigieelarvest 2021	3 163 203 ¹	1 958 783 ¹	8 126 795 ¹	20 696 ¹	331 228 ¹	38 238 ¹
...sh kriisiabi 2021	114 784 ⁸	289 700 ⁵	212 886 ⁹	7 755 ²	109 633 ⁷	0 ³
...sh Töötukassa abi seoses eriolukorraga 2021	563 393 ⁸	161 756 ⁵	979 577 ⁹	0 ²	10 255 ⁷	0 ³
Toetus riigieelarvest 2022	2 583 246 ¹⁰	1 728 422 ¹⁰	8 314 715 ¹⁰	97 638 ¹⁰	501 756 ⁷	40 548 ³
Toetus omavalitsuse eelarvest 2019	0 ¹	1 000 ¹	101 500 ¹	94 409 ²	45 500 ¹	14 750 ³
Toetus omavalitsuse eelarvest 2020	0 ¹	11 193 ¹	100 098 ¹	118 590 ²	57 582 ¹	14 300 ¹
Toetus omavalitsuse eelarvest 2021	0 ¹	0 ¹	111 397 ¹	115 633 ¹	88 324 ¹	15 950 ¹
Toetus omavalitsuse eelarvest 2022	0 ¹⁰	15 670 ¹⁰	113 750 ¹⁰	96 580 ¹⁰	67 929 ⁷	15 600 ³

Allikad: 1) Eesti Teatri Agentuur, i.a-f; 2) Ausmaa, H. (personaalne suhtlus, 29.04.2023); 3) Elge, M. (personaalne suhtlus, 30.04.2023); 4) Sihtasutus Eesti Draamateater, 2020; 5) Sihtasutus Ugala Teater, 2021; 6) Sihtasutus Teater Vanemuine, 2020; 7) Mänd, M. (personaalne suhtlus, 02.05.2023); 8) Sihtasutus Eesti Draamateater, 2022; 9) Sihtasutus Teater Vanemuine, 2021; 10) Sippol, T. (personaalne suhtlus, 01.05.2023)

Uurides teatrite toetusi, siis Eesti Draamateatri, Ugala Teatri ja Vanemuise puhul hakkab kohe silma see, et nende toetused riigieelarvest on tunduvalt suuremad, kui kolmel teisel teatril. Samas näeb tabelist 7, et Must Kast ei ole saanud riigilt kriisiabi – põhjus seisneb selles, et näitlejad on vabakutselised ja neil kõigil oli võimalik taotleda hoopis iseseisvalt, soovikorral, vabakutseliste loovisikute kriisitoetust. COVID-19 ajal avanes teatritel võimalus taotleda kriisiabi ka Töötukassast. Valimis olevatest teatritest said Töötukassa kriisiabi Eesti Draamateater, Ugala Teater ja Vanemuine. Paide Teatril ja Mustal Kastil ei olnud võimalik Töötukassa toetust taotleda juriidilise vormi tõttu; küll aga said nende inimesed personaalselt taotleda vabakutseliste

loovisikute kriisitoetust. Tartu Uue Teatri juures on Töötukassa kriisiabi summad küll tabelis 7 välja toodud, kuid need ei kajastu teatri eelarves, sest raha eraldati otse töötajatele.

Omavalitsuse eelarvest saadavad toetused on seevastu suuremad Paide Teatril, Uuel Teatril ja Mustal Kastil. Siin aga tuleb Paide Teatri puhul arvestada sellega, et Paide Teater ongi Paide linnale kuuluv teater. Tartu Uus Teater saab kohalikult omavalitsuselt raha ainult tegevuskulude katteks ning Musta Kasti rahastuse moodustavad projektide toetused. Tabelist on näha, et omavalitsustelt on raha saanud ka Ugala, kuid see osa on siiski üpris väike. Vanemuine on sarnaselt Mustale Kastile saanud projektitoetusi.

3.2.2. Teatrite esindajate tagasivaade COVID-19 perioodile

Intervjuudest ilmnes, et COVID-19 periood algas teatrite jaoks **eriolukorra välja kuulutamise**ga 2020. aasta märtsis, kuigi olukorra tõsidust võis tajuda juba varem. **Etenduste ärajäämine** oli aga väga konkreetne märk kriisisituatsiooni jõudmisest. Ugala teater oli siiski üks esimesi, mis juba enne eriolukorra kehtestamist publikule ukseid sulges, sest läheduses asuvas gümnaasiumis oli tekkinud viiruspuhang. See tekitas ka teatritöötajates hirmu ja ebakindlust.

Ugala juht Garmen Tabor meenutas Viljandis laiemalt vallandunud ehmatust ja kriisi algust:

Seesama 12. märts, tookord, kui see kõik algas, siis ma olin sunnitud esimesena teatri kinni panema. Enne veel, kui valitsus jõudis midagi öelda. Sellepärast, et kogukonnas oli paanika. Oli teada, et vastasmajas, gümnaasiumis, on haigus sees. Aga mitmete meie töötajate inimesed töötavad või lapsed käivad seal ja vanaemad... Sest see, mida ei teatud või see teave, mis selle haiguse kohta öeldi, oli ju ikkagi vastuoluline ja hirmutav. See tähendas seda, et inimesed ei olnud võimelised proovi minema, rääkimata sellest, et nad lähevad õhtul keskendumisvõimeta lavale.

Pärast eriolukorra kehtestamist sulgesid juba kõik valimis olevad teatrid oma ukseid ja asutusesiseselt kasutati juba erinevaid töö korraldamise viise. Üldjuhul jätkus töötamine **kaugtööna** kodudest ja teatrimajades ei käidud, välja arvatud Paide Teatris, kus mõnda aega toimusid füüsilised kohtumised töötajate vahel distantsi hoides siiski edasi, et jätkata lavastuse tarbeks lava ehitamist. Teater Must Kast aga võttis vastu otsuse, et töötajad jäävad koju ja puhkavad, kuid kõik püüavad säilitada **valmisoleku tegutsemiseks**. Teisteski intervjuudes jäi kõlama mõte pidevast valmisolekust, sest olukord tundus kiiresti muutuvat.

Teatri Must Kast juhatuse liige Birgit Landberg kirjeldas nn ooterežiimil olemist järgmiselt:

Me ei jätkanud proovide tegemist; vist [lavastus], „Memm“ natukene aega jätkas [...], aga lõpuks see ka loobus ja siis me lihtsalt olime sellises stand by's.

Töö jätkamiseks hakati üsna kiiresti korraldama **veebikoosolekuid**, et jagada töötajatele infot ja võtta vastu otsuseid. Töö planeerimiseks ja võimalikeks tegevusteks saadi infot kas valitsuse kanalitest, kultuuriministeeriumilt või Eesti Etendusasutuste Liidu (EETEAL-i) korraldatud koosolekutelt. Samas tekitas valitsuse edastatud info kohati probleeme, sest mõnede otsuste tagamaad jäid segaseks. Olukorra ebastabiilsus ja **kiiresti muutuv seis** ei jätnud teatritele (nagu ka kõigile teistele valdkondadele ühiskonnas) kuigi palju aega kohanemiseks.

Lisaks veebikoosolekutele koostati mõnes teatris **kriisiplaane** – sellise töö võtsid ette näiteks Ugala ja Tartu Uus Teater. Ugala moodustas ka **kriisikomisjoni**, kuhu kuulusid osakondade juhid ja teatri administratsioon. Tartu Uus Teater aga loobus ühel hetkel edasiste plaanide tegemisest, sest need tundusid kasutud.

Tartu Uue Teatri tegevjuht Maarja Mänd põhjendas kollektiivi kriisikäitumist järgmiselt:

No meil olid ikka mingisugused kriisiplaanid ja kriisikoosolekud, aga üldiselt me lõpuks loobusime mingisugustest plaan A-dest ja B-dest ja C-dest, sest sealt riigi poolt tuli kogu aeg selliseid üllatusi, et nad olid lihtsalt lõpuks mõttetud. Kõige parem plaan oli lihtsalt see, et kui tuleb mingi uus asi, siis lihtsalt mõtleme viie minutiga välja ja siis teemegi.

Paide Teatriski püüti luua kriisikomisjonile sarnast kogu ja aruteludesse kaasati kogu trupp. Teatrijuhi hinnangul oli üksinda tegutseda ja otsustada liiga keeruline, koos kolleegidega info n-ö filtreerimine ning lahenduste väljamõtlemine oli parem strateegia.

Teater Vanemuine ei koostanud kindlat tegevuskava. Infot jagas asutusele teatrijuht, töötajad mõtlesid kaasa ja lõplikud otsused jäid osakonnajuhtide teha. Vanemuise teater eristub selle poolest, et lisaks valitsuse infole pidi teater hoidma end kursis ka rahvusvahelise töötajaskonna päritoluriikide infoaga. Vanemuise balletitrupist ja orkestrist enamuse moodustavad välismaalased ning sellest lähtuvalt pidi teater oma töötajatele piirangute osas rohkem selgitama ja nõu andma.

Vanemuise juhi Kristiina Alliksaare hinnangul komplitseeris rahvusvahelise töötajaskonnaga asutuse infovajadus kommunikatsiooni seisukohalt olukorda veelgi:

Ja mis puudutab kommunikatsiooni ja majasisest kommunikatsiooni, siis siin me põrkasime selliste väljakutsete vastu, et sa saad ühel hetkel aru, et sa ei tegele mitte ainult selle kommunikatsiooni tõlgendamisega, mis Eesti meediast ja Eesti valitsuselt tuleb inimestele, vaid tegelikult kõigi selle 21 riigi valitsust infoga. Sest kus iganes teisest riigist inimesed on pärit, nemad loevad jätkuvalt ju oma meediat.

Üldiselt peegeldus tehtud intervjuudest tõdemus, et teatrite **töötajaskond tahtis olla kaasatud ja tegutseda**, kuid kõigile inimestele seda võimalust ei jagunud ning osa kollektiivi liikmetest olid pigem passiivselt kodus sündmuste arenemise ootel. Seejuures oli teatrijuhtide roll eelkõige infot jagada ja eelarve kontrolli all hoida.

Draamateatri juht Rein Oja meenutas töötajaskonna kaasamise paratamatut piiratust järgmiselt:

Me pidasime iga nädal ikkagi koosolekuid, kuidas edasi minna asjadega ja [...] üks inimesed võtsid iseenda peale päris palju [ülesandeid]. Vaatasid mida on võimalik teha ja seda kuni sinnamaani välja, et kõigil ei olegi võimalik midagi teha. Need olidki sunnitud kodus istuma.

Kui pärast eriolukorra lõppemist taas teatrimajades kohapeal tegutseda sai, siis prooviti anda nii palju etendusi kui momendil vähegi võimalik. Nagu kirjeldas Paide Teatri endine juht Harri Ausmaa, mõeldi paralleelselt ka sellele, mismoodi tulevikus toime tulla:

[...] meie vähemalt võtsime selle [hoiaku], et [...] ükstapuha, mis piirangud meile ette visatakse, tegeleme nendega nagu siis, et oleme neist üle, mõtleme neile mingid lahendused välja.

Kokkuvõtlikult selgus intervjuudest, et teatrid proovisid kriisi algusperioodil, kui teadmatust edasise suhtes oli rohkem, kuidagi hakkama saada, piirangutest kinni pidada ja tekkivatele probleemidele jooksvalt lahendusi leida.

3.2.3. Töökorralduslikud väljakutsed

COVID-19 pandeemia esitas töö korraldamise seisukohast teatritele üsna suuri väljakutseid ja mõjutas ka töötajate töökoormust. Intervjuudest selgus, et paradoksaalsel kombel, kui teatritegevust ei toimunud või see oli piiratud, langes suurim koormus müügiiosakondadele ja piletimüügijuhtidele, kes pidid tegelema ärajäänud etenduste piletite ümbervahetamisega, saalide

kasutamist puudutavate muudatuste ja publiku ümberpaigutamisega (nt kui kehtis 50% täituvuse nõue vms). Need tegevused omakorda **muutsid mängukavade koostamise keerulisemaks**, sest lavastustes mängivad sageli ka külalishäitlejad teistest teatritest. Nii tuli näiteks Tartu Uuel Teatril ja Mustal Kastil esmalt ära oodata „suurte” teatrite (Vanemuise ja Endla) mängukavade plaanid ning alles seejärel võis konkreetsete häitlejate osalusel toimuvaid lavastusi oma mängukavva planeerima hakata. Maarja Mänd kirjeldas olukorda järgmiselt:

[N]eed häitlejad, kes on suurtes teatrites, nendel teatritel on nendele häitlejatele eesõigus. Siis nad teevad oma plaane ümber ja siis, kui neil on vaja, siis teevad veel ümber. Ja kui neil on vaja, siis nad teevad veel ümber, ja siis kõik teised, kes neid häitlejad tahavad kasutada, siis nad ootavad ja kogu nende repertuaar ootab nende häitlejate taga. Ja siis, kui nad lõpuks saavad neid aegu kasutada, siis nad vaatavad, kuidas sealt üldse midagi üle jääb.

Peamised väljakutsed olidki seotud etendustega: nende turundamisega, väljatoomisega, asendamisega ja edasilükkamisega. Nii mõnelgi uurimistöösse kaasatud teatril jäi piirangute tõttu välja toomata uuslavastusi või tuli muuta mängukohti, et etenduste piletitulu oluliselt ei väheneks. Ugala juht Garmen Tabor selgitab olukorda ühe spetsiifilisemat atmosfääri eeldava lavastuse näitel:

Aga kuna tegemist oli ikkagi väga vaimse lavastusega ja sellega, mis oli mõeldud Koidu seltsimajja ehk siis Ugala teatri eelmisse kodusse, siis selle me olime sunnitud ära jätma, sellepärast et juba hügieeninõuded ja kõik. Me poleks seal toime saanud ja pealegi ka kulud oleks olnud väga suured sinna minekuks.

Kuigi teatrid said riigilt kriisiabi ja tegevustoetust, mõningatel juhtudel saadi toetust ka kohalikult omavalitsuselt, **oli omatulu teenimine siiski keeruline**. Omatulu teenimist pärssis peamiselt saalide täituvusele seatud piirang (koos erinevate nõuetega inimeste paiknemisele saalis). Musta Kasti juhatuse liige Birgit Landbergi sõnul „mängiti piirangute tõttu vähemalt kaks aastat palju asju miinusesse”.

Piirangute ajastust ja iseloomu arvestades oleks võinud eeldada, et teatrid planeerisid oma tegevusi suvekuudesse, kuid intervjuudest ma sellele siiski kinnitust ei saanud. Vaid vestlusest Draamateatri juhi Rein Ojaga tuli välja, et teater proovis paralleelselt mitut lavastust majast väljaspool etendada. Ugala juht tõi seevastu välja, et 2021. aasta suveks ei planeeritud teadlikult „midagi suurt”. Selle asemel võimaldati töötajatel puhata, sest suvele eelnev tööperiood oli olnud intensiivne. Nn **kriisiväsimuse ilmnemist** võis välja lugeda ka teistest tehtud intervjuudest.

Vanemuise juht Kristiina Alliksaar, kes oli intervjuu toimumise eel avalikult teada andnud, et ei kandideeri uueks ametiajaks enam teatrijuhi kohale, avas veidi oma otsuse tagamaid:

Täiesti omaette aspekt on see, et nüüd hakkab alles jõudma kultuurijuhtideni tegelikult ka väsimus kõigest sellest, mis siin toimunud on. [K]a minu lahkumine on üsna otseselt sellega seotud, et ma arvan, et me siin kultuurivaldkonnas näeme lahkujaid ilmselt veelgi.

Paradoksaasel moel nägid intervjuueeritud teatriesindajad pandeemiaperioodi juures ka positiivset poolt. Mõnede praeguseks suurt publikumenu pälvinud etenduste prooviprotsess kujunes tavapärasest pikemaks ning see tuli lavastuste kvaliteedile kasuks. Teisalt tõid intervjuueeritavad välja, et **rohkem hakati hindama töötajate (füüsilist ja vaimset) tervist** ning terviseküsimustesse üldiselt tõsisemalt suhtuma. Näiteks on muutunud suhtumine haigestumise korral töölt eemale jäämise osas soosivamaks.

3.2.4. Töötajate toetamine

Lisaks igapäevatöö korraldamise tegelesid teatrid vähemal või rohkemal määral oma töötajate heaolu toetamisega, et aidata neil sel keerulisel ajal toime tulla. Kaks juhti siiski tõdesid, et nende teatrist lahkus töötaja kas vaktsineerimiskohustuse või suurenenud töökoormuse ja emotsionaalse kurnatuse tõttu. Üks olulisi püüdlusi, millest intervjuueeritavad rääkisid, oli palgakindluse tagamine – kõigile töötajatele **üritati kriisi kestel töötasu säilitada** sõltumata teatri tegevusse tekkinud pausidest. Nagu sõnastas Draamateatri juht Rein Oja:

Me proovisime säilitada nende, kuidas ma ütlen, nende materiaalse seisu sellisel kujul, nagu ta on [...].

Lisaks sissetuleku säilitamisele tõid teatrite esindajad välja ka erinevate kaitsevahendite hankimise ja töötajatele kättesaadavaks tegemise. Nende hulgas nimetati meditsiinilisi kaitse**maske**, **ninaspreid**, **COVID-19 teste ning desinfitseerimisvahendeid**. **Mitmeid üritusi ja kohtumisi korraldati eelistatult vabas õhus**, sest viirus levis siseruumides inimeste vahel lihtsamini. Oluliseks peeti ka psühholoogilist **kollegiaalse toe pakkumist ja omavahelise suhtluse jätkumist** – seda nt (info)kirja või veebikohtumiste vahendusel. Paide Teatri endine juht Harri Ausmaa kirjeldas töötajaskonna omavahelist toetavat suhtlust järgmiselt:

[M]e ikkagi tegime iga nädal ühe suure Zoomi, kus olid kõik 17 töötajat, [...] kultuurimaja pluss meie olime koos. Kõik said lihtsalt rääkida. Ja mitte sellest, et mis tööasju nad parasjagu kodus teevad, vaid üleüldiselt, mis te üldse kodus teete, kuidas te hakkama saate.

Teatrite juhid tõid välja ka selle, et **koostööd tehti erinevate meditsiinasutustega**. Ugala teatri juht pidas väga oluliseks koostööd Viljandi haiglaga, kus oli võimalik oma terviseseisundit kiirelt kontrollida. Draamateatri juht tõi aga välja koostöö Confido Meditsiinikeskuse ja Synlabiga. Teater Vanemuine kompenseeris see-eest ainsana uuringusse kaasatud teatritest oma töötajatel esimese visiidi professionaalse psühholoogi juurde. Tartu Uus Teater nägi töötajate psühholoogilise toetamise võimalust nende kandidatuuri ülesseadmises erinevatele preemiatele, et „ka kõrgemad instantsid neid tunnustaksid”.

3.2.5. Koostöö riigi ja valdkonna tasandil

Alapeatükist 3.2.2. selgus, et teatrite oluline koostööpartner oli COVID-19 kriisi ajal kultuuriministeerium, mis valitsuse otsuseid teatrite tegevust puudutavas osas vahendas. Ükski intervjuueritav sellele koostööle midagi otseselt ette ei heitnud. Teatrite esindajad mõistsid, et kogu ühiskond ja riigiasutused olid seesuguses keerulises olukorras esmakordselt. Kriitilise märkusena toodi siiski välja, et **pandeemia alguses „ei suudetud valdkonda mõista”** ning kommunikatsioonis **„valitses segadus”**. Vanemuise juht Kristiina Alliksaar meenutas kommunikatsiooniraskustest tulenevat stressi järgmiselt:

Alguses oli väga keeruline. Ühest hetkest, kui kultuuriministeerium sai aru, et need inimesed, kes ministeeriumis töötavad, ei ole tegelikult praktikud – nemad ei tea, mismoodi õhtul etenduse andmine käib või millised küsimused on muusikutel, kui nad peavad liikuma ühest kohast teise koos pillide ja kõigega, – [aga] kui hakati valdkonda kuulama ja kui tekkis selline valdkonna aktiivgrupp, kes hakkas siis ministeeriumile väga otsest tagasisidet andma ja kõiki nende mõtteid peegeldama ja oma ettepanekutega välja tulema, millega omakorda läks ministeerium valitsuse laua taha, et sellest hetkest läks ladusaks kõik.

Lisaks tajusid intervjuueritavad et kohati muutus olukord nende jaoks **liiga kiiresti** ning teatritele ei antud kuigi palju aega kohanemiseks. Valitsuse otsused rakendusid peaaegu koheselt. Nii Draamateatri juht Rein Oja kui ka Paide Teatri endine juht Harri Ausmaa leidsid, et vaja oleks

olnud natukene pikemaajalist etteteatamist. Seevastu näiteks EETEAL-i tegevuse suhtes olid teatrite esindajad positiivsemalt meelestatud. Etendusasutuste liit asus kohe tegutsema, vajalik info liikus kiiremini ja koostööle kaasati ka liitu mitte kuuluvaid teatreid. Musta Kasti juhatuse liige Birgit Landberg pidas seda positiivseks sammuks:

Kuna Must Kast ei ole Etendusasutuste Liidus, aga siis ikkagi ka meid kaasati sellesse. Et kui olid mingid otsused või mingid asjad, mida nad arutasid, siis saadeti meile teavitused, et see puudutab ka meid.

Intervjueeritavad hindasid kriisi ohjamise juures riigi tasandil täiendavat rahalise toetuse eraldamist. Toetust oli võimalik taotleda nii asutustel kui ka vabakutselistel loovinimestel. Positiivsena tõid nad välja ka seda, et ühtegi eksisteerivat toetust ei kaotatud, nende jagamine jätkus.

COVID-19 perioodil oli ametis kolm kultuuriministrit: Tõnis Lukas (ametis perioodil 29.04.2019–26.01.2021), Anneli Ott (kuni 8.11.2021) ja Tiit Terik (kuni 3.06.2022). Intervjuudes arutlesin ekspertidega ka selle üle, milline oli ministrite roll ja nendega koostöö. **Üldiselt jäi intervjueeritavate suhtumine ministrite töö osas pigem neutraalseks**, kuigi kostus ka kriitikat. Nagu ütles Kristiina Alliksaar, ei olnud tema hinnangul ministritest kasu ega kahju, kuigi Tõnis Lukase tegevuse suhtes oli ta positiivsemalt meelestatud. Alliksaare meelest tunti teatriringkonnas, et Lukas seisis teiste ministritega võrreldes teatrite heaolu eest rohkem:

[K]õige esimene minister, temast oli kõige rohkem kasu, sest tema oli kogenud minister [...] ja tundis valdkonda ja kaasas kiiresti valdkonda ja lükkas kogu selle süsteemi käima.

Minister Anneli Otti kritiseerisid intervjueeritavad eemaloleku tõttu. Ugala Teatri juht Garmen Tabor kommenteeris seda järgmiselt:

[V]abandust, siinkohal ma ütlen, et seda ministrit ikkagi ei olnud. Ta oli pidevalt puhkusel või sedasi. Partnerit meil sellest hetkest peale enam ei olnud.

Samuti oli raske mõista, kuidas võib valdkonda esindada minister, kes ei saa oma haldusalas olevaid asutusi külastada, sest ei ole COVID-19 viiruse vastu vaktsineeritud. Kujunenud olukorras tajuti maailmavaatelist vastuolu ja leiti, et ministri seisukoht vaktsineerimise suhtes võis omakorda mõjutada teatrikollektiivides sarnase hoiakuga inimesi.

Tiit Teriku suhtes olid intervjueeritavad leebemalt meelestatud, ühelt poolt tunnustati seda, et ta mõistis valdkonnasisese suhtluse parandamise vajadust, kuid teisalt tajuti, et minister on eemalolev, nagu iseloomustas Tartu Uue Teatri esindaja Maarja Mänd:

Tundus, et ta on kohal, aga reaalselt kõik koosolekud, kus ta osales, ta kuidagi suutis sättida selliselt, et „vabandust, mul on väga vähe aega, et mul on kohe järgmine koosolek“. Ja siis alati ta tegi nagu siukese triki – võib-olla see on minu mulje –, aga ta tegi siukse triki, et alati, kui tuli ebameeldiv küsimus, siis ta ütles, et „ma pean nüüd minema“ ja siis lahkus eestriist, sest kõik toimus veebi teel kogu aeg. Hästi lihtne oli välja lülitada ja lahkuda.

Riigi tasandil toimuva koostöö juures võib intervjuude põhjal esile tuua kaks peamist aspekti: kommunikatsiooni ja infovahetust peeti ülimalt oluliseks, kuid eriti kriisi alguses ei toiminud see ootuspäraselt. Teiseks rõhutati ka seda, et rahalise toetuse tagamine oli möödapääsmatult vajalik.

3.2.6. Loomingulised katsetused uute teatritegemise viisidega

Rangete piirangute perioodil, mil asutused olid suletud, hakkasid teatrid vähehaaval katsetama ka erinevaid viise lavastuste väljatoomiseks ja sündmuste korraldamiseks, et publikuga kontakti hoida. Intervjuudes toodi peamiselt välja **veebiteatri formaati**. Veebi vahendusel tegid varem välja tulnud lavastused kättesaadavaks Teater Vanemuine, Draamateater, Tartu Uus Teater ja Paide Teater. Vanemuine siiski loobus sellest kiiresti, sest leidis, et salvestamise ja ülekannete tegemisega kaasnevad üsna **suured kulud**. Tartu Uus Teater proovis erinevalt teistest uuringusse kaasatud asutustest lavastusi salvestada 360 kraadise kaameraga, proovides jätta vaatajale mingisugustki juhtimise võimalust. Veebiteater tundus esialgu olevat uus ja hea võimalus tegevust jätkata, kuid see **ammendas end üsna kiiresti**, nagu nentis Draamateatri juht Rein Oja:

Mulle tundub, et ta oma vahendites ammendub rutem kui elav esitus.

Lisaks korraldasid teatrid veebis ka erinevate (kirjanduslike) tekstide **ettelugemisi ja viktoriine**. **Näitlejad jagasid erinevaid tegevussoovitusi** (nt milliseid raamatuid lugeda, milliseid toite valmistada jms). Paide Teater pakkus ka **individuaalsele „teatrikülastajale“ audiolavastust ning telefoni teel toimuvat etendust**, mis oli Harri Ausmaa sõnul projektina edukas, sest kõik kavas olnud etenduskorrad toimusid. Tartu Uus Teater korraldas kaks uuenduslikku lavastust:

kirjasõbra projekti, milles inimesed said osta pileti, et suhelda näitlejast kirjasõbraga ja kirjavahetus toimus teatud mõttes osalusteatrina, ning autokino eeskujul vabas õhus toimuva **autoteatri projekti**, kus publik jälgis etendust oma autost väljumata. Kui kirjasõbra projekt oli edukas ning teater kavatseb sellega ka pandeemia järel jätkata, siis autoteatri korraldamine osutus kokkuvõttes juriidiliselt keerukaks ning teater põrkus erinevate regulatsioonide vastu. Konfliktne olukord päädis kohtuasjaga, millest teater väljus võitjana ning kasutas närvesöövat protsessi ära reklaamikampaaniana, nagu kirjeldab Maarja Mänd:

Meie konkreetselt tegime lavastuse, mis oli üdini turvaline ja me saime Terviseameti ametliku hinnangu selle kohta, et see on täiesti turvaline. [Aga] me ei saanud valitsuselt luba, et seda teha sellepärast, et seadus ei luba. [...] Ja siis sellega me läksime kohtusse riigi vastu [...] ja saime kohtu loaga need etendused teha.

Intervjueeritavate põhjendused erinevate teatritegemise viiside poolt ja vastu võib kokku võtta tõdemusega, et teatrikunst sünnib kõige ehedamal moel **publiku ja näitlejate vahetu kohtumine käigus ühises ruumis**. Ugala juht Garmen Tabor kinnitab, et üksnes virtuaalsete vahenditega on keeruline sama tulemuseni jõuda:

Ütleme selle poole aasta jooksul saime aru, et ainult ekraanide kaudu teatrit ei saa teha ja nii see kunagi ei saa olema. Sest see põhiolemus, et oleme siin ja praegu sellises usalduses, publik ja laval inimesed, et see ei muutu mitte kunagi. See on teatud põhialus.

Kestliku teatritegemise seisukohalt on reaalne kohtumine publikuga vajalik, sest nagu intervjueeritud välja tõid, jääb veebiteatri puhul puudu publiku tagasisidest ja vahetust reaktsioonist nähtule, kuuldule ja kogetule.

3.2.7. Publiku reaktsioon kehtestatud piirangutele

Intervjuude käigus küsisin ka seda, kuidas publik erinevate piirangutega kohanes ja teatri otsustele reageeris. Selgus, et publik oli üldjuhul teatrite töökorralduse suhtes **mõistev**. Siiski esines juhtumeid, kus küllastajatele tuli seletada, miks nad vaksineerimistõendita etendusele ei pääse või miks on tarvis mõnest muust reeglist kinni pidada. Mõnel korral tõi see kaasa ka sõimu töötajate aadressil. Kõige sagedamini puutusid sellise rahulolematusega kokku publikuteenindajad ja

piletikassa töötajad. See mõjus töötajatele emotsionaalselt halvasti. Harri Ausmaa kirjeldas ühte sellist juhtumit Paide Teatris:

Meil oli üks „tore” intsident, kus Kalle Grünthal [Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni liige Riigikogu XV koosseisus - T.B.] meid filmis ukse peal ja sõimas. Ja see läks üleriigilisse meediasse.

Publiku pahameele ennetamiseks ja vältimiseks tehti teatrites ka teadlikku eeltööd, näiteks pöörati suuremat tähelepanu erinevate otsuste kommunikatsioonile, et info oleks publikule arusaadav ning et publik teatrist ei kaugeneks. Samuti püüdsid teatrid **kõigi piirangute juures jääda inimlikuks** ning oma publikut mõista.

Ükski ekspert ei osanud intervjuu käigus välja tuua muutusi publiku koosseisus – mõne kindla sihtgrupi eemaldumist või lisandumist. Selgemalt osutati siiski sellele, et **õpilasrühmade teatrikülastusi oli koolidel pandeemia kestel keerukas korraldada**, samuti erinesid lubavad ja keelavad korraldused kohalike omavalitsuste ja koolide lõikes. Ugala juht rõhutas, et just sel põhjusel ei toonud teater 2020. aastal välja ühtegi jõululavastust ning lastegruppide eemale jäämine **mõjutas nii külastuste kui ka etenduste arvu**. Paide Teater tegi mitmesuguseid jõupingutusi selleks, et noor publik teatrisaali jõuaks ja otsis lahendusi turvalise tervisekäitumise tagamiseks. Musta Kasti esindaja selgitas aga, et hoopis õpetajad võtsid initsiatiivi õpilastega teatri külastamisel ning näiteks reserveerisid etendusi ainult piiratud seltskonnale. Birgit Landberg selgitas olukorda järgmiselt:

Mingid koolid tegid nii, et nad broneerisid terve etenduse enda koolile, et nad siis saavad tulla teatud klassikomplektidega enda koolimajast. Et siis nad ei pea puutuma võõrastega kokku. Ehk siis nad üritasid osta ära terve ühe etenduse. Seda vist oli mingi paar korda või paar lasteaeda samamoodi. Et nad ise mõtlesid viise, kuidas tulla siis, kui oli natuke lihtsam aeg. Aga me nagu ei üritanud kuidagi eraldi neid koole saada.

Draamateatri juht Rein Oja tõdes, et eakamat publikut võis kriisiperioodil mõnevõrra vähemaks jääda, kuid publiku-uuringu puudumisel ta seda kindlalt väita ei söandanud. Tartu Uue Teatri juhatuse liige märkis seevastu, et juurde on tulnud „uutmoodi nõudlik publik”, kelle arvates on ainuüksi teatripileti ostmise justkui heategu, mis lubab eeldada, et teater peab publikule igakülgset vastu tulema (näiteks siis, kui inimene on haigestunud ja ta ei saa teatrisse tulla, oodatakse piletihinna hüvitamist).

Palusin teatrijuhtide ja esindajate refleksiooni teatristatistika näitajatele, mille kohaselt kahanes teatrite külastatavus COVID-19 kriisi kestel märkimisväärselt (2020. aastal võrreldes 2019. aastaga 43% ja 2021. aastal võrreldes 2020. aastaga 10%). Nad tõid välja, et kahanemine oli ikkagi tingitud erinevatest piirangutest – nii saalide 50% täituvuse nõue kui ka pikemad perioodid, mil teatrid olid suletud, on peamised põhjused, miks kriisi esimesel aastal see näitaja nii madal oli. Lisaks piirangutele võis muutuda ka mõne teatrikülastaja hoiak või käitumine. Paide Teatri endine juht Harri Ausmaa tõi järgmise näite:

Ja noh, Paide puhul muidugi, meil on kõik need piirangute möllud või noh, mis see vahepeal nagu publikutega tegi, et süüdistati ikkagist teatrit väga hullusti ka. Et inimene tuli su [juurde], sõimas sinul ikkagist näo ukse peal täis, et eks see ka nagu võib-olla takkajärgi mõjutab. Noh mõtlen, et see inimene, kes sul siis näo on täis sõimanud, isegi kui ta tahaks nüüd uuesti teatrisse tulla, võib-olla tal on meeles see, et „aa, ma ükskord sõimasin tal näo täis“ või siis, kui olid need rasked ajad, et ma juba sellepärast ei taha minna, et võib-olla, et seal võib niisuguseid situatsioone ka tekkida, kus inimene nagu mõtleb, et kui kehvasti, kas tema meiega käitus tol perioodil või nii-öelda meie temaga tol perioodil, kus me tühistasime kellelegi pileti seal, ei lasknud teda uksest sisse, sellepärast et tal ei olnud tõendit, [... siis] pidime ta ära saatma. Et see kõik võib mõjutada nagu takkajärgi, et ma ei lähegi teatrisse, kui nad minuga nõnda käituvad.

Peamiselt leiti siiski, et publik on suurelt jaolt teatrisse tagasi jõudnud ja hindab teatrielamust endiselt kõrgelt, mida peegeldab ka see, kui kiiresti piletid etendustele (välja) müüakse.

3.2.8. Teatri roll ühiskonnas ja valdkonna jätkusuutlikkus

Alapeatükis 3.2.1 olevast tabelist 6 võis aimu saada, et **teatri üheks ülesandeks on emakeelse kultuuri säilitamine ja arendamine**. Kuigi Tartu Uue Teatri missioonis seda otsesõnu kirjas ei olnud, leidis selle teatri esindaja Maarja Mänd, et eestikeelse kultuuri säilitamine ja arendamine on nende põhimõte ning üldisemalt teatri roll. Seejuures viitas Mänd ka Eesti Vabariigi põhiseadusele:

Ja kui sa võtad põhiseaduse, et kõige olulisem on eesti keele ja kultuuri hoidmine ja säilimine ja needsamad riigiteatrid, kellega sa tegid intervjuud, nende põhikirjade esimene lause on seesama.

Lisaks leidsid intervjuueeritavad, et **teater saab inimestele pakkuda tuge ja vaheldust argisele**, samal ajal ka ühiskonnas toimuvale kunstiliselt reageerides ja seda mõtestades. Näiteks võimaldab teater hetkeks ümbritseva reaalsuse unustada, kuid samas võib teatrikunst **muuta inimeste maailmataju, lahendada probleeme ja algatada diskussioone**. Musta Kasti esindaja Birgit Landbergi sõnul on oluline, et teatritegijad ka seda kõike ka endale teadvustaksid:

[K]ultuuril on väga suur roll, lihtsalt tuleb seda teadvustada tegijatele, et sul on see vastutus ja sul on see võimalus. Ja sul on võimalus otsustada, et ma tahan lihtsalt kerget meelelahutust, et ma tahan pakkuda mustal-hallil ajal midagi lõbusat ja kerget. Okei. Aga sa pead, no võiks teada seda, et muidu tundub, et me teemegi lihtsalt midagi, toodame mingeid asju, mis kellelegi korda ei lähe, aga võiks eriti praegu mõelda nagu sügavalt, et mida me teeme, kelle jaoks me teeme, miks nagu vaja on teha just praegu sihukesi asju.

Palusin intervjuueeritavatel sõnastada ühelt poolt teatrite tulevikuperspektiivi ja teisalt väljakutsed, mis ees võivad oodata. Leiti, et lähiajal **jätkub klassikalise, psühholoogilise teatri tegemine**, sest endiselt eksisteerib vajadus inimelu mõtestada. Samas uskus Kristiina Alliksaar, et ilmselt **jätkatakse ka eksperimenteerimisega** ja leitakse erinevaid tehnoloogilisi lahendusi. Lisaks arvasid eksperdid, et teater peaks ajaga kaasas käima, reageerima ja peegeldama seda, mis maailmas laiemalt toimub.

Kuna intervjuude toimumise ajal oli avalikkuses teravalt tõstatunud teatrite rahastamise põhimõtete muutmise küsimus, siis puudutati finantseerimise teemat ka intervjuudes. Eksperdid leidsid, et etendusasutuste paljusus ei ole Eestis probleem, vaid pigem positiivne nähtus, kuid **riigi toetusest sõltub nende „ellujäämine”**. Sugugi vähetähtis ei ole ka **publiku majanduslikud võimalused**, et endale kultuuritarbimist lubada. Vanemuise juht Kristiina Alliksaar põhjendas:

[...] Ja väga palju sõltub sellest, kui rikas meie riik on või kuidas ta prioritseerib kultuuri, et kui oluline kultuur on meie jaoks, et kui palju riik siis piltlikult öeldes saab osta teatritegemist. [...] Ja teatreid on täpselt nii palju, kui palju publikut. Ja kui publik jaksab piletit osta ja tunneb, et see on väärt asi, mida tasub minna vaatama, siis meil võib teatreid ka viissada olla. Ma arvan, et seda ei peaks kartma. Iseküsimus ongi, et kui paljusid riik jaksab ja saab ja peaks toetama, see on teine teema.

Veel arvasid kahe erateatri esindajad, et **Eesti teatrimaastik vajab teatud (kvaliteedi)muutust**. Birgit Landberg võttis oma mõtted kokku järgmiselt:

Aga kui ma ütlen lihtsalt nagu, mis praegu toimub, siis pigem nagu tundub, et see teatrimaailm peab ennast korrastama ja ma loodan, et see ei korrastu ainult nagu väiksemate tegijate arvelt. Kes nagu tegelikult tunduvalt ideoloogiliselt esimesed minejad.

Kokkuvõttes võib öelda, et intervjuud teatrijuhtide ja -esindajatega aitasid sisulisemalt mõista seda, mismoodi täiesti ootamatult alanud ja esialgu arvatust pikemaks kujunenud kriisiperiood teatrisektorile ja valdkonna inimestele mõjus ning milliseid väljakutseid esitas. Intervjuudest jäi selgelt kõlama, et teatril on oluline roll (emakeelse) kultuuri säilitamise ja arendamise, laste ja noorte kultuuri juurde suunamise, samuti ühiskonnas toimuva peegeldamise ning diskussiooni algatamise, inimestele argielus vahelduse ja elamuse pakkumise seisukohast, kuid seda kõike ei ole jätkusuutlikult võimalik teha puuduvate ressursside juures. Teatrijuhid rõhutasid ka seda, et virtuaalne teater võib olla aseaine või ajutine lahendus olukorras, kus muidu tegevus täiesti lakkaks, kuid väärtuslikum osa teatrikunstist sünnib siiski vahetus kontaktis ja atmosfääris, mida on keeruline asendada.

4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Töö viimases peatükis annan esmalt vastused töös püstitatud uurimisküsimustele ja seejärel arutlen uurimistulemuste tõlgendamise ja tähenduste üle. Lisaks toon välja edasised võimalikud uurimissuunad.

4.1. Järeldused

Magistritöö eesmärk oli anda süvendatud ülevaade Eesti etendusasutuste toimimisest COVID-19 kriisi ajal. Selleks analüüsisin etendusasutuste kohta kogutud üldisi statistilisi näitajaid, milleks olid: 1) teatrikülastuste arv, 2) lavastuste arv, 3) uuslavastuste arv, 4) etenduste arv ja 5) veebikülastuste arv. Viisin läbi ka kuus eksperdiintervjuud teatrite juhtidega. Uurimiseesmärgi saavutamiseks püstitasin neli uurimisküsimust, mille kaupa töö peamised järeldused kokku võtan.

1. Millised olid peamised muutused teatrite etendustegevuses aastatel 2019–2022 ning millised neist olid tõenäoliselt seotud COVID-19 pandeemiaga?

Kõigis näitajates oli näha, et 2019. aastal oli etendusasutuste jaoks parim aasta – külastatavus oli kõrge, pakuti palju lavastusi ja uuslavastusi ning anti palju etendusi. Kahel peamisel pandeemia-aastal, mil kehtisid erinevad piirangud, vähenes etendusasutuste külastatavus märkimisväärselt. Viimati langes teatrite külastatavus sedavõrd drastiliselt aastatel 1988–1993, Nõukogude Liidu lagunemise ning Eesti iseseisvuse taastamise ajal (Saro, 2010). Just pikemas ajalisel perspektiivis ja ühiskondlike sündmuste kontekstis omandavad niisugused muutused sügavama tähenduse. Seega tuleks neid pikema perioodi jooksul uurida.

Etenduste andmine oli COVID-19 kriisi algusaastal ehk 2020 suurel määral takistatud, kuid teisel aastal juba oluliselt vähem. Võib eeldada, et niipea, kui piiranguid leevendati, proovisid teatrid anda võimalikult palju etendusi, et edasilükatud esietendused saaksid toimuda ning publik juba soetatud pileteid realiseerida. Neil perioodidel teatrite töökoormus kasvas. Näiteks olukorras, kui saali sai korraga lubada tavapärasest poole vähem publikut. Teatrijuhtidega tehtud intervjuudest küll otseselt ei selgunud, et teatrid oleksid andnud kõigi teatrihuvi rahuldamiseks kaks korda rohkem etendusi.

Ka lavastuste ja uuslavastuste arv pandeemia esimesel aastal langes ja teisel tõusis. Sõltuvalt piirangute iseloomust ja ulatusest ei saanud näiteks asutuste täieliku sulgemise perioodil

planeeritud uuslavastusi välja tuua ning esietendused tuli edasi lükata ajani, mil viirus taandub. Nii toimuski 2020. aasta suvehooajal korraga ebaharilikult palju esietendusi, kuid neid nihutati ka järgmisesse põhihooaega – see aitab osaliselt seletada uuslavastuse arvu kasvu 2021. aastal 166-lt 211-le. Eksperdiintervjuude käigus mainisid teatrijuhid ka seda, et paratamatu paus või pikaks veninud prooviperiood ei tulnud alati kasuks ja mõni uuslavastus ei jõudnudki esietenduseni.

COVID-19 kriisi esimesel aastal hakkas ETA esmakordselt statistikas kajastama tavapärase teatrietenduste alternatiivina publikuni toodud veebietenduste vaatamisi. Veebiteatri formaadi katsetamisel olid riigiteatritest aktiivsemad eraetendusasutused (0 vs. 23 lavastust 2020. aastal). Analüüsist selgus, et 2020. aastal oli publikul 2021. aastaga võrreldes veebiteatri vastu suurem huvi. Sellel võis olla mitu põhjust: ühelt poolt võidi haarata kinni igast võimalusest üleüldse teatrietendusi näha (sh varem etendunud lavastuste salvestisi, mida ei olnud õnnestunud teatris kohapeal vaadata), teiselt poolt võis publikut etenduste uudne vorm alguses rohkem paeluda. 2022. aasta aga näitas, et veebikülastuste puhul võib suurt rolli mängida temaatika ja selle aktuaalsus ühiskonnas (nt 9 094 külastusest moodustasid kaks kolmandikku Ukraina-teemalise lavastuse külastused). Kokkuvõtvalt järeldan, et kuigi veebis toimuvate või vahendatud etenduste „külastamist“ ei saa käsitleda täielikult samaväärsena füüsiliselt kohapeal osalemisega, näitab veebikülastuste määr siiski inimeste soovi ajast ja oludest sõltumata mingil viisil ikkagi kultuurist osa saada.

2. Mil määral mõjutas etendustegevust riigilt tegevustoetuse saamine, etendusasutuse juriidiline vorm ja tegevuspiirkond?

Nagu eeldada võis, toimub aktiivseim teatritegevus Harjumaal ja Tartumaal (Tallinnas ja Tartus), kus töötavad riigiteatrid ja mitmed eraetendusasutused. Aktiivse tegevusega piirkonnad on veel Pärnumaa, Viljandimaa ja Lääne-Virumaa, sest nendes maakondades on samuti olemas üks suur riigiteater. Kui võrrelda kriisiaegsete teatrikülastuste muutusi maakondade lõikes 2019. aasta suhtes selgus, et COVID-19 ajal olid kõige madalamad näitajad Võrumaal, Valgamaal, Ida-Virumaal ja Hiiumaal (v.a 2021. aasta). See-eest muutus külastatavus kõige vähem Saaremaal, Raplamaal ja Põlvamaal. Muutused etenduste arvus peegeldavad enam-vähem sarnast trendi – etendusi toimus varasemast vähem Võrumaal, Valgamaal ja Hiiumaal (v.a 2021. aasta) ning parem seis oli Saaremaal, Pärnumaal, Põlvamaal ja Lääne-Virumaal. Piirkondade puhul sai uuritud ka külastuste suhtarvu maakonna 1000 elaniku kohta, mis oli Viljandimaal läbivalt üks suurimaid. Põlvamaal ja Hiiumaal suurendas külastatavust kummaski maakonnas etendunud menukas suvelavastus.

Teatrite etendustegevuse võrdlemisel juriidilise vormi lõikes selgus, et riigiteatrite etendusi külastati perioodil 2019–2022 rohkem kui era- või munitsipaalteatrite etendusi. Erateatrid tõid aga aasta jooksul välja kõige rohkem lavastusi ja uuslavastusi ning andsid kõige rohkem etendusi. Samuti olid kriisi põhiaastatel (2020 ja 2021) näitajates toimunud muutused 2019. aasta suhtes erateatrite grupil ühed väiksemad ning paaril juhul isegi ületati 2019. aasta taset. See-eest suuremat muutust oli märgata Rahvusooper Estonia puhul, mille näitajad olid valdavalt langustrendis.

Etendustegevuse võrdlemisel tegevustoetuse saamise lõikes selgus, et külastatavuse määr on suurem toetust saanud teatritel, sest ühtlasi toovad nad aastas välja suurema osa lavastustes ja uuslavastustest ning annavad tunduvalt rohkem etendusi kui toetust mittesaanud. See-eest tegevustoetust mittesaanute grupi näitajad olid 2019. aasta taseme suhtes paremad. 2020. aastal lavastuste ja uuslavastuse arv küll vähenes, kuid 2021. aastal ületas see 2019. aasta taseme; etendusi toimus peaaegu sama palju kui 2019. aastal. Kui aga vaatasin näitajates toimunud muutusi korraka juriidilise vormi ja tegevustoetuse saamise lõikes 2019. aasta taseme suhtes, siis näis, et kriisiolukorras reageerisid aktiivsemalt tegevustoetust mittesaanud erateatrid, sest väikesele mõõnale 2020. aastal järgnes lavastuste arvu suur kasv (115-lt 161-le) 2021. aastal. Kõige madalamad olid tegevustoetust saanud Rahvusooper Estonia näitajad, teatri külastuste, lavastuste ja etenduste arv oli analüüsitud perioodil pidevas langustrendis.

3. Millised olid etendusasutuste strateegilised kaalutlused piirangute aegsel ja järgsel perioodil ning kuidas etendusasutuste juhid ja esindajad neid kirjeldavad ja põhjendavad?

Eksperdiintervjuudest ei nähtunud, et teatrid oleksid kriisiga toime tulemiseks sõnastatud ja rakendatud kindlaid strateegilisi plaane. Pigem järgiti valitsuse kehtestatud piiranguid ja kohandati oma tegevust vastavalt nendele. Teatrite olulisimad koostööpartnerid olid selles protsessis Eesti Etendusasutuste Liit ja kultuuriministeerium – toimusid erinevad kohtumised ja arutelud. Suurimad väljakutsed aga olid seotud etenduste andmisega, näiteks tuli pidevalt tegelda piletite ümbervahetamisega ja muuta saalide täituvust piirangutele, mis omakorda tõi lisakoormust müügiosakondadele.

Perioodidel, mil teatrimajad olid publikule suletud, korraldati oma tegevust valdavalt veebikeskkondades. Inimestele pakuti erinevates keskkondades vaatamiseks varasemalt salvestatud lavastusi, kuid korraldati ka viktoriine ja ettelugemisi ning jagati erinevaid (tegevus)soovitusi. Samas selgus intervjuudest, et veebilahendusi ei peetud väga jätkusuutlikuks

tegutsemisviisiks, sest ühelt poolt oli see kulukas ja teisalt ammendus ruttu. Lisaks veebilavastustele pakuti inimestele personaalsemaid lavastusi ehk teatrilt oli võimalik osa saada näiteks nii kirjavahetuse kui ka telefonikõne teel.

4. Kuidas reageeris publik etendusasutuste juhtide ja esindajate hinnangul asutuste otsustele ja praktikatele kriisiperioodil?

Etendusasutuste külastatavuse andmetest selgus, et COVID-19 pandeemia kahel esimesel aastal langes külastatavus märkimisväärselt. Ekspertide sõnul oli külastuste vähenemine tingitud just erinevatest piirangutest, mis valitsus sel perioodil kehtestas. Seejuures töid intervjueritud eksperdid välja, et ära jäid kooli- ja lasteaiagruppide ühiskülastused, sest üleriigiliste piirangute kõrval tuli järgida ka kohalike omavalitsuste korraldusi. Lastegruppide teatrilt eemale jäämisele osutas ka Kutsekoja tehtud uuring (Rosenblad jt, 2020). Samas selgus intervjuudest, et osad koolid ja lasteaiad broneerisid terveid etendusi selleks, et vältida kokkupuuteid teistega väljaspool oma gruppi. Lisaks noorte osakaalu vähenemisele publikus toodi välja, et ka eakamat publikut, kes olid viirusele vastuvõtlikumad, võis teatrites jääda vähemaks. Üldiselt reageeris publik teatrijuhtide sõnul mõistvalt, kuid tuli ette ka arusaamatusi, lahendamist vajavaid olukordi või lausa väiksemaid konflikte. Kuivõrd intervjuudes osalesid vaid kuue teatri juhid, siis ei teki nendelt saadud info põhjal ka tervikpilti. Võib aga eeldada, et nii nagu paljudes teistes erinevate valdkondade asutustes, esines ka teatrites kõnealusel perioodil erinevaid intsidente. Kokkuvõttes väitsid teatrijuhid siiski seda, et publiku vähenemist nende asutused pärast piirangute kadumist ei näe, pigem on inimeste tung teatrisse vahepealse katkestuse tõttu isegi veidi suurenenud.

4.2. Diskussioon

2021. aastal bakalaureusetööd kirjutades (Braun, 2021) eeldasin, et küllap toob COVID-19 kriis teatrimaastikul kaasa mingi märgatava muutuse. Tol ajal sain visandada ainult esmaseid ilminguid 2020. aastast esialgsete andmete põhjal. Magistritöö kirjutamise jooksul sain aga võimaluse uurida sisuliselt tervet kriisiperioodi ehk kõiki aastaid, mil kehtisid erinevad piirangud. Lisaks sain olukorda analüüsida põhjalikumalt, kaasates uurimistöösse ka rohkem teatrivaldkonna eksperte. Samuti eeldasin teemat uurima asudes seda, et nii rahvusvaheliselt kui ka Eestis on jõutud teha

rohkem uuringuid COVID-19 pandeemia ja sellest tingitud piirangute mõju kohta kultuuri- ja teatrivaldkonnale ning avaldada nende uuringute tulemusi.

Rahvusvahelises kirjanduses toodi välja, et COVID-19 kriis tõi kaasa etendusasutuste ajutise sulgemise (Feder jt, 2023), ürituste tühistamise ja edasilükkamise (Ryu ja Cho, 2022) ning tegevuste üleviimise veebi (Bradbury jt, 2021). Need aspektid tulid välja ka minu magistritööst. Feder jt (2023) ja Bradbury jt (2021) töid oma uuringutes tähelepanu keskmesse ka kultuuritöötajate ja -asutuste majandusliku olukorra ning osutasid sellele, et kriisis kaotas arvestatav osa kultuuritöötajaid oma sissetuleku, kuivõrd nad ei saanud oma valdkonnas teatud perioodil tööd teha. Samuti ei teostunud paljud projektid ja ettevõtmised (need kas tühistati või lükati edasi). Riiklikud ja kohalikud toetusmeetmed küll eksisteerisid, kuid need kultuurivaldkonnas tegutsejad, kes toetuste saamise nõuetele või tingimustele ei vastanud, jäid nendest võimalusest ilma. Rosenblad jt (2020) leidsid, et Eestis sattusid kõige keerulisemasse olukorda vabakutselised loomeisikud, kes ühegi etendusasutuse koosseisus ei töötanud. Minu tehtud intervjuudest ekspertidega selgus samuti, et kriis mõjutas teatrite sissetulekuid, seda peamiselt omatulu teenimise osas. Etendusasutustel oli võimalik riigilt saada tegevustoetust ja täiendavat kriisiabi kultuuriministeeriumilt ja Töötukassalt. Vabakutselised loomeisikud taotlesid see-eest vabakutselise loomeisiku kriisiabi individuaalselt (nt teater Must Kast). Töötajate lahkumist valdkonnast kriisi ajal aga mainiti ainult kahes intervjuus ja seda hoopis administratiivselt poolelt. Siiski võib kriisist tingitud lahkujaid olla rohkem või veel lisanduda – sellele vihjas Vanemuise esindaja. Kui tahta paremat ülevaadet selles osas, siis oleks tulnud teha rohkem intervjuusid või kasutada mõnda muud andmestikku.

Magistritöös uurisin ekspertidelt, kuidas töötajad kriisiolukorras lisaks materiaalsele tahule ka psühholoogiliselt toime tulid ja milliseid viise kasutati nende heaolu tagamiseks. Nii nagu töid oma uuringus välja ka Rosenblad jt (2020), oli eriti kriisi alguses olukorra tajumine ja sellega kohanemine inimeste jaoks psühholoogiliselt keeruline. Pikemas perspektiivis siiski püsivaid muutusi töötajate hakkamasaamises teatrijuhid ei tajunud, mis tähendab, et tekkinud olukorraga suudeti kohaneda. Kokkuvõtvalt tuli välja, et heaolu tagamisel olid võrdväärset olulised töötajate vahelise suhtluse jätkumine, preemiatele nomineerimine ja tunnustamine, professionaalsete meditsiiniteenuste pakkumine ja sissetulekute säilitamine.

Etendusasutusi hõlmavast statistikast tuli välja, et kriisi ajal võib küll teatrite külastatavus väheneda, kuid lavastuste ja uuslavastuste pakkumises ja etenduste andmises nii drastilisi muutusi ei toimu. Teatritel on võimalus oma etendustegevust reguleerida (mõelda millal oleks mõistlik

uuslavastusi välja tuua, kui palju etendusi mingi lavastusega anda jne) ja seeläbi soovitud taset säilitada. See-eest külastatavuse statistikast ei olnud võimalik teada saada, kas ja millised muutused on toimunud publikugruppide sees. Intervjuude põhjal võis siiski järeldada, et kriisi ajal langes noore (lasteaia- ja koolilaste) ja eakama publiku osakaal – see ühtib ka Rosenblad jt (2020) uuringu tulemusega. Kokkuvõtvalt võib öelda, et piirangud avaldasid teatrite tegevusele ajutist mõju, kuna 2022. aasta esmased andmed näitasid inimeste jätkuvat huvi teatri vastu ja juba ollakse vaikselt teel endisesse normaalsusse. Seda kõike ilmestas ka peatükis 3.1.5 toodud soojuskaart (joonis 11). Huvitava asjaoluna aga selgus maakondades toimunud külastuste analüüsist, et mõni üksik lavastus võib märkimisväärselt suurendada piirkondlikku külastust – nii juhtus näiteks Põlva- ja Hiiumaaga. Seega nendelgi piirkondadel, kus pole suuri riigiteatreid või eraetendusasutusi, tasub investeerida kultuuri, sest see võib muuta piirkonda turistidele atraktiivsemaks, mis omakorda on elavdab kohalikku ettevõtlust.

Oma intervjuudega lootsin veel välja selgitada seda, milles nähakse teatri kui kultuurivormi jätkusuutlikkuse võimalusi või piiranguid lähitulevikus. Siiski sellele küsimusele ei õnnestunud tööga head vastust saada. Ühest küljest võib jätkusuutlikkuse alla liigitada COVID-19 pandeemia ajal hoogustunud veebiteatri, sest see on üks viis, kuidas inimesed saavad keerulistel aegadel jätkata kultuuri tarbimist – ka Vandenberg jt (2021) vihjas sellele. Teisest küljest nägid eksperdid veebis pakutavat teatrit rohkem ajutise lahendusena, sest sellisel juhul puudub etendaja ja vaataja vahel vajalik kontakt, mida peetakse teatri tegemise ja lavastuste õnnestumise juures väga oluliseks. Veel pidasid eksperdid olulisteks teguriteks publiku ostujõudu ja riiklikku rahastust, millest teataval määral sõltub see, kui palju saab teater midagi üldse pakkuda. Samas on oluline ka publiku huvi teatri vastu ehk külastatavuse juures mängib rolli näiteks seegi, mis teemal lavastus on, millal ja kus see toimub – seda ilmestasid Hiiu- ja Põlvamaa näited. Eelneva põhjal võiks seega üldistada, et peamiselt sõltub teatrite jätkusuutlikkus siiski publikust – kui publikul puudub huvi ja/või suutlikkus osta pileteid, siis pole erilist vahet, kas teater saab riigilt toetust või ei, sest tühjadele saalidele mängimine ei too mingit kasu ega aita täita teatri ühiskondlikku funktsiooni.

Lõpetuseks pakun välja mõned edasist uurimist vajavad teemad. Kuna minu töö keskendus olemasolevatele etendusasutustele ning see ei tegele nendest väljapoole jäävate koosluste etendustegevuse analüüsimisega, siis ei suuda praegune institutsionaalne prisma haarata kaugeltki kõike seda, mis teatrimaastikul veel toimub. Samuti ei keskendunud ma vabakutselistele loomeisikutele, kes tegutsevad sõltumatult. Seega on nende toimetulekut ja tegutsemisvõimalusi kriisiperioodil kindlasti vaja eraldi uurida, millised olid nende kogemused, missuguseid valdkonnas toimunud muutusi ja kuidas nad tajusid jne.

Teiseks võiks kogu kriisiperioodi toimunu mõtestamiseks analüüsida kultuuritarbimise perspektiivist. Nimelt seda, kuidas mõjutas COVID-19 kriis erinevate publikurühmade osalemist kultuurielus ning konkreetselt etenduskunstide valdkonnas. Kuigi magistritöö ei puudutanud inimeste teatrikülastamise harjumuste kujunemist ega säilimist, oleks siiski oluline seda kriisiperioodi kontekstis ja erinevate sotsiaalsete rühmade seas (nt lapsed ja noored, eakad jne) uurida. Osutasid ju ka varasemad uuringud (Rosenblad jt, 2020) ning magistritöö raames intervjueritud eksperdid sellele, et pandeemia takistas selgemalt just laste ja noorte (ehk alles kujunemiseas oleva rühma) kokkupuuteid teatriga.

Kuigi COVID-19 pandeemia on kuulutatud lõppenuks, ei olnud töös siiski veel võimalik kõiki kõige värskemaid andmeid täiel määral kasutada. Seega visandatud trendide jätkumise kontrollimiseks tuleks korraldada kordusuuring, mis hõlmaks pikemat perioodi.

KOKKUVÕTE

Magistritöös uurisin Eesti etendusasutuste toimimist perioodil 2019–2022. Töö eesmärk oli anda süvendatud ülevaade Eesti etendusasutuste toimimisest COVID-19 kriisi ajal (2019–2022) põhjaliku teatristatistika alusel ja etendusasutuste esindajate selgitustele ning kogemustele tuginedes.

Seatud eesmärgi täitmiseks püstitasin töös neli uurimisküsimust, millest kaks puudutasid etendustegevuse statistilist poolt ning teised kaks käsitlesid seda, mis tegelikult asutustes kriisi ajal toimus. Vastuste leidmiseks kasutasin nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset uurimisviisi. Kvantitatiivses osas uurisin, millised muutused on toimunud teatrite tegevust iseloomustavates statistilistes näitajates. Kvalitatiivses osa viisin läbi kuus eksperdiintervjuud teatrite juhtide ja esindajatega, et saada aru, kuidas toimus töö etendusasutustes COVID-19 kriisi perioodil ning samas saada sisendit kvantitatiivsete andmete paremaks tõlgendamiseks.

Tehtud analüüsist selgus, et kuigi pandeemiast tulenevate valitsuse kehtestatud piirangute tõttu toimus teatritegevust iseloomustavas statistikas muutusi, näiteks külastatavus langes, siis üldisemas plaanis oli näha stabiilsust. See tähendab, et suuri muutusi teatrimaastikul ei toimunud. Küll aga tõi kriis kaasa väljakutseid töö korralduses – nii kommunikatsioonis kui ka etendustegevuses. Teatritel tuli pidevalt edastada oma kollektiivile ja publikule teavet valitsuse kehtestatud piirangute ning nende muutumise kohta, kuid sellega kaasnesid arusaamatused ja erimeelsused. Etendustegevuse puhul aga tuli silmitsi seista etenduste ära jäämisega (piirangute kui ka näitlejate haigestumise tõttu) ja ärajäänud etenduste asendamisega. Samuti tõi saali lubatavate inimeste hulka reguleerinud piirangud ja neis tehtud muudatused kaasa mitmeid ümberkorraldusi istekohtade ja müüdavate piletite arvu osas. Lisaks muutus teatritel keerulisemaks omatulu teenimine ja väiksematel teatritel veel mängukavade koostamine, eriti juhtudel kui lavastustesse oli kaasatud näitlejaid teistest teatritest. Selle kõige juures siiski mingisuguseid kindlaid strateegiaid teatrites välja ei töötatud, pigem prooviti piirangutega jooksvalt koheda.

Kui võiks eeldada, et kriis toob kaasa ainult negatiivseid ilminguid ja suuri väljakutseid, siis COVID-19 pandeemia näitas, et teatrit saab teha ka kriisitingimustes, kohandades tegutsemisviisid olukorrale vastavaks. Näiteks viies tegevuse veebi ehk pakkudes veebiteatrit (otseülekannete või varasemate salvestiste näol) või kasutades hoopiski muid personaalsemaid ja turvalisi lähenemisi nagu autoteater, audiolavastused või telefoni ja kirja teel vahendatavad lavastused. Samuti tõi kriis

esile, kui tähtis on töötajate füüsiline ja vaimne tervis. Seetõttu hakati teatrites ka tõsisemalt terviseküsimumustesse suhtuma – näitlejad võisid olla haiged, mitte ei pidanud ilmtingimata laval olema ja pidevalt etendusi andma.

Töös puudutasin veel teatri rolli ühiskonnas ja selle jätkusuutlikkust. Tuli välja, et teatri ülesanne on säilitada ja arendada emakeelset kultuuri ning samas tuua inimesi kokku ja pakkuda tuge või vaheldust igapäevaelule. Jätkusuutlikkuse juures aga mängib rolli riikliku toetuse olemasolu ning publiku huvi ja ostujõulisus.

Magistritöö andis seega ülevaate sellest, mis toimus COVID-19 perioodil institutsionaalses teatritegevuses. Kuna uuritav periood oli vaid nelja aasta pikkune, siis tuleb töös visandatud trendide avaldumise ja jätkumise kontrollimiseks ning edasise prognoosimiseks analüüsi alla võtta pikem periood. Pikem ajaperiood annab tulevikus võimaluse vaadata sedagi, kas need noored, kellel võis pandeemia ajal kokkupuude teatriga jääda minimaalseks, on siiski kultuuritarbijana etenduskunstide juurde jõudnud. See aga eeldaks tööd hoopis teistsuguste andmetega ja eraldiseisvat uuringut. Kuivõrd minu analüüs piirdus olemasolevate institutsioonidega, siis jäid uurimistööst kõrvale kõikvõimalikud muud kooslused ja sõltumatult tegutsevad vabakutselised loomeisikud, kes teatrimaastikul siiski olulise ja tähendusriikka osa moodustavad.

SUMMARY

Functioning of the Estonian performing arts institutions in the context of the COVID-19 crisis

The aim of this thesis was to provide an in-depth overview of the functioning of Estonian performing arts institutions during the COVID-19 pandemic (2019–2022) based on secondary analysis of data collected by the Estonian Theatre Agency. Additionally, the thesis sought to identify both the dynamics of theatre attendance and the factors that shaped them based on interviews conducted with representatives of different Estonian performing arts institutions.

In order to achieve these goals, four research questions were set, two of which concerned the statistics of the performance activity and the other two focused on the impact of the pandemic on the internal decision-making processes and working practices of the institutions. Both quantitative and qualitative methods were used to meet the aims of the thesis. In the quantitative part, the changes in the statistical indicators that characterise the theatres' activities were investigated. In the qualitative part, six expert interviews with theatre managers and representatives were carried out to understand how work was done in theatres during the COVID-19 period, and to get input for a better interpretation of the quantitative data.

The analysis of the data showed that while there were certain shifts in the statistics on theatre activity, such as a drop in attendance, due to government restrictions resulting from the pandemic, the broader picture remained stable – there were no radical or permanent changes in the theatre landscape. The crisis did, however, bring challenges in terms of the organisation of work – both in terms of communication and in terms of performance activities. Theatres had to constantly communicate information to their staff and audiences about government's COVID restrictions and how they were changing, but these were always sometimes misunderstood or led to disagreements. In terms of productions, however, theatres had to contend with cancellations due to both restrictions and actors falling ill, as well as organising replacements for cancelled performances. Government restrictions on the number of people admitted to venues, and changes to those restrictions over time, led to a number of rearrangements in terms of seating and the number of tickets sold. In addition, it became more difficult for theatres to generate their own income and, for smaller theatres, even more difficult to build up repertoire, especially when productions involved actors from other theatres. In all this, however, theatres did not develop any specific large-scale strategies, but rather tried to adapt to the constraints on a rolling basis.

While one might expect a crisis to bring only negative developments and major challenges, the COVID-19 pandemic showed that theatre can be done in unprecedented times and circumstances by adapting to the situation by taking advantage of the possibilities offered by the internet (such as web theatre (in the form of live broadcasts or pre-recorded performances), by using other unconventional methods such as drive-in theatre, or even more personalised approaches (letter box theatre, telephone theatre) for example. The crisis also highlighted the importance of the physical and mental health of staff. As a result, theatres also started to take health issues more seriously – actors who became ill could focus on getting better, rather than necessarily being on stage and performing.

The thesis thus provided an overview of what was happening in institutional theatre during the COVID-19 period. As the period under study was relatively short, it is worth looking at a longer period to draw more comprehensive conclusions, as trends take longer to emerge. A longer period will also provide an opportunity in the future to see whether young people who may have had very little contact with theatre during the pandemic have acquired the habit of going to the theatre. However, this would require a slightly different data and separate study. Also, the thesis did not cover all types of theatre, so it would be worth looking at how freelance creators managed alongside institutional theatres during the same period.

KASUTATUD KIRJANDUS

Adorno, T. W. ja Horkheimer, M. [1947] 2002. *Dialectic of Enlightenment*, G. S. Noerr (toim). Stanford: Stanford University Press

Ajalugu. (i.a). Kasutatud 06.03.2023, <https://www.draamateater.ee/ajalugu/#uldine>

Alates homsest ei pea enam kaitsemaske kandma. (2022). Kasutatud 16.02.2023, <https://kriis.ee/uudised/alates-homsest-ei-peat-aitsemaske-kandma>

Alates homsest kaob COVID-19 piirangutest ruumitaitumuse nõue. (2021). Kasutatud 16.03.2023, <https://kriis.ee/uudised/alates-homsest-kaob-covid-19-piirangutest-ruumitaitumuse-noue>

Allik, J. (2023). Eesti teatrite rahastamine – eile, täna, homme. *Sirp*, 10. veebruar. Kasutatud 22.04.2023, <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/teater/eesti-teatrite-rahastamine-eile-tana-homme/>

Alliksaar, K. (2023). Kristiina Alliksaar: kuidas ei tualetis vett tõmbas... . *ERR*, 24. jaanuar. Kasutatud 22.04.2023, <https://www.err.ee/1608861998/kristiina-alliksaar-kuidas-eit-tualetis-vett-tombas>

Alumäe, T., Tilk, O. ja Asadullah. (2018). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. K. Muischnek ja K. Mürsepp (toim), *Human Language Technologies – The Baltic Perspective*. Proceedings of the Eighth International Conference Baltic HLT 2018 (lk 1–8). IOS Press Ebooks: IOS Press. Kasutatud 28.02.2023, [https://www.iospress.nl/book/human-language\[1\]technologies-the-baltic-perspective-4](https://www.iospress.nl/book/human-language[1]technologies-the-baltic-perspective-4)

Banks, M. (2020). The work of culture and C-19. *European Journal of Cultural Studies*, 23(4), 648–654. <https://doi.org/10.1177/1367549420924687>

Bradbury, A., Warran, K., Mak, H. W. ja Fancourt, D. (2021). *The Role of the Arts during the COVID-19 Pandemic*. Kasutatud 15.03.2023, https://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/download-file/UCL_Role_of_the_Arts_during_COVID_13012022_0.pdf

Braun, T. (2021). *Eesti teatrite ja DRAAMA festivali tegevust iseloomustavate näitajate ülevaade kahe suure kriisi taustal aastatel 2004–2020*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. Kasutatud 30.10.2022,

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/72569/braun_tiina_ba_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Brodeur, A., Clark, A. E., Flèche, S. ja Powdthavee, N. (2020). *Assessing the impact of the coronavirus lockdown on unhappiness, loneliness, and boredom using Google Trends*. Kasutatud 15.03.2023,

https://www.researchgate.net/publication/340963000_Assessing_the_impact_of_the_coronavirus_lockdown_on_unhappiness_loneliness_and_boredom_using_Google_Trends

Burke, P. (2011). Kultuuriajaloo probleemid. M. Tamm (toim), *Mis on kultuuriajalugu?* (lk 48–58). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

COVID-19 haiguse leviku tõkestamiseks vajalikud liikumisvabaduse ning avalike koosolekute pidamise ja avalike ürituste korraldamise piirangud (10.07.2020). *Riigi Teataja III*. Kasutatud 10.05.2023, <https://www.riigiteataja.ee/akt/310072020003>

COVID-19 piirangute leevendused hakkavad kehtima 11. juunist. (2021). Kasutatud 16.02.2023, <https://kriis.ee/uudised/covid-19-piirangute-leevendused-hakkavad-kehtima-11-juunist>

Cuypers, K., Krokstad, S., Holmen, T. L., Skjei Knudtsen, M., Bygren, L. O., ja Holmen, J. (2012). Patterns of receptive and creative cultural activities and their association with perceived health, anxiety, depression and satisfaction with life among adults: the HUNT study, Norway. *Journal of epidemiology and community health*, 66(8), 698–703. <https://doi.org/10.1136/jech.2010.113571>

Dale, A., Wathan, J. ja Higgins, V. (2008). Secondary analysis of quantitative data sources. P. Alasuutari, L. Bickman ja J. Brannen (toim), *The SAGE handbook of social research methods* (lk 520–535). SAGE Publications. doi: 10.4135/9781446212165

Eesti Draamateater. (i.a). Kasutatud 11.05.2023, <https://statistika.teater.ee/stat/theatres/show/9/2021>

Eesti Teatri Agentuur. (i.a-a). *Statistikas osalevad teatrid*. Kasutatud 19.05.2023, https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/theatresInStatistics

Eesti Teatri Agentuur. (i.a-b). *Tabel 1.1 „Repertuaari koondnimekiri“*. Kasutatud 19.05.2023, https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/repertoireConsolidatedList

Eesti Teatri Agentuur. (i.a-c). *Tabel 2.16 „Teatrikülastuste keskmine maksumus lavastusliikide järgi“*. Kasutatud 08.03.2023,

https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/performancesAverageCost

Eesti Teatri Agentuur. (i.a-d). *Tabel 2.6 „Etendused Eestis“*. Kasutatud 19.05.2023,

https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/repertoireConsolidatedList

Eesti Teatri Agentuur. (i.a-e). *Tabel 2.7 „Külastused Eestis“*. Kasutatud 19.05.2023,

https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/repertoireConsolidatedList

Eesti Teatri Agentuur. (i.a-f). *Tabel 3.3 „Toetus riigieelarvest ja omavalitsustelt“*. Kasutatud

20.05.2021, https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/subsidiesFrom

Eesti teatrisüsteem. (i.a). Kasutatud 08.02.2023, <https://teater.ee/teatristatistika/eesti-teatrisusteem/>

Etendusasutuste seadus (06.08.2022). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 16.03.2023,

<https://www.riigiteataja.ee/akt/606779?leiaKehtiv>

Etenduskunstide valdkonna rahastamine. (2023). Kasutatud 08.02.2023,

<https://www.kul.ee/kunstid-ja-loomemajandus/etenduskunstid/rahastamine>

Fancourt, D. ja Finn, S. (2019). *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe (Health Evidence Network (HEN) synthesis report 67). Kasutatud 16.03.2023,

<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/329834/9789289054553-eng.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

Feder, T., McAndrew, S., O'Brien, D. ja Taylor, M. (2023). Cultural consumption and Covid-19: evidence from the *Taking Part* and *COVID-19 Cultural Participation Monitor* surveys. *Leisure Studies*, 42(1), 38–55. DOI: [10.1080/02614367.2022.2088831](https://doi.org/10.1080/02614367.2022.2088831)

Gibbs, G. R. (2018). Thematic Coding and Categorizing. M. Steele (toim), *Analyzing Qualitative Data* (lk 53–74). SAGE Publications. <https://www.doi.org/10.4135/9781526441867.n4>

Gotthardt, K. A., Rakoczy, K., Tallon, M., Seitz, M., ja Frick, U. (2023). Can the Arts Cure Pandemic Hearts? - Cultural Activity During the COVID-19 Pandemic and its Consequences for

Psychological Well-Being. *Empirical Studies of the Arts*, 41(1), 3–30.
<https://doi.org/10.1177/02762374221103989>

Hesmondalgh, D. (2020). *Kultuuritööstus* (tlk M. Lips). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Homsest asendub keskne maskikandmise kohustus soovitusena kanda maske. (2021). Kasutatud 16.02.2023, <https://kriis.ee/uudised/homsest-asendub-keskne-maskikandmise-kohustus-soovitusena-kanda-maske>

Josing, M. (2022). Eesti loomemajanduse kaardistamine. M. Josing, A. Vanamölder, K. Martens, Ü. Mattheus, L. Lepane, K. Tänav, B. Pulver, E. Orro, M. Viileberg, K. Nittim, K. Nilson (toim). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus*. Kasutatud 15.03.2023, https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/1_Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_2021.pdf

Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 22.04.2023, <https://sisu.ut.ee/samm/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Karulin, O. (2018). The Influence of Natural Monopolies on Cultural Democracy in the Performing Arts in Estonia. *Nordic Theatre Studies*, 30(1), 20–33.
<https://doi.org/10.7146/nts.v30i1.106916>

Karulin, O. (2023). Hundid tähtede all. *Teater. Muusika. Kino*. Kasutatud 22.04.2023, <https://www.temuki.ee/archives/7400>

Kaugema, T. (2020-a). Eesti teatri kannatuste kevad. *Sirp*, 2. mai. Kasutatud 09.05.2022, <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/teater/eesti-teatri-kannatuste-kevad/>

Kaugema, T. (2020-b). Loperguse teatriaasta sosinad ja karjed. *Sirp*, 18. detsember. Kasutatud 18.03.2023, <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/teater/loperguse-teatriaasta-sosinad-ja-karjed/>

Kilumets, M. (Autor) ja Häkli, M. (Režissöör). (2020, 12. november). Teater koroonaajal (hooaeg 4, osa 75) [Telesaate osa]. P. Eero (Tegevprodutsent), *OP*. Elamussaadete toimetis 2020. Kasutatud 18.03.2023, <https://etv.err.ee/1158921/teater-koroonaajal>

Kolk, M., Maiste, V.-S. ja Oidsalu, M. (Saatejuhid). (2020, 11. september). Teater katku ajal. [Audio taskuhääling]. *Teatrivaht*. Kasutatud 18.03.2023, <https://vikerraadio.err.ee/1134153/teatrivaht-teater-katku-ajal>

Lagerspetz, M. (2017). *Ühiskonna uurimise meetodid: sissejuhatus ja väljajuhatus*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. ja Strömpl, J. (2014). Intervjuu. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 22.04.2023, <http://samm.ut.ee/intervjuu>

Maiste, V.-S. ja Loog, A. (2022). *Teatrielu 2021*. Tallinn: Eesti Teatriliit, Eesti Teatri Agentuur *Manifest*. (i.a.). Kasutatud 06.03.2023, <https://www.uusteater.ee/teater/manifest>

Mihelj, S., Leguina, A., & Downey, J. (2019). Culture is digital: Cultural participation, diversity and the digital divide. *New Media & Society*, 21(7), 1465–1485. <https://doi.org/10.1177/1461444818822816>

Muutuvad laste ja tervishoiuteenuse osutajate karantiinireeglid ning üldised reisipiirangud. (2022). Kasutatud 16.02.2023, <https://kriis.ee/uudised/muutuvad-laste-ja-tervishoiuteenuse-osutajate-karantiinireeglid-ning-uldised-reisipiirangud>

Paide Teater (i.a). *Arengukava aastateks 2022–2025*. Kasutatud 06.03.2023, https://static1.squarespace.com/static/5fd777431970682c875eaf3a/t/617181fb5d957866733ae370/1634828796067/PaideTeatri_arengukava_2022-2025.pdf

Pesti, M., ja Reidolv, K. (2018). Institutional and artistic changes in Estonian performing arts with a case study of Vaba Lava / Open Space. *Nordic Theatre Studies*, 30(1), 34–54. <https://doi.org/10.7146/nts.v30i1.106917>

Rahvusoperi seadus (06.08.2022). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 16.03.2023, <https://www.riigiteataja.ee/akt/127022015004?leiaKehtiv>

Reigo, T. (2022). *Kontaktivabad lavastused COVID-19 tingimustes 2020–2021*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. Kasutatud 04.11.2022,

http://dspace.ut.ee:60080/b996cb3dc623b10a183ab28c8265b61277bd9cd3/65aae8d2-191c-1524-9df9-12079cf3ee37/tap2_nH9uCZ_dec/BA_2022_Triinu_Reigo.pdf

Roberts, K. (2020). Locked down leisure in Britain. *Leisure Studies*, 39(5), 617–628. DOI: [10.1080/02614367.2020.1791937](https://doi.org/10.1080/02614367.2020.1791937)

Rosenblad, Y., Tilk, R., Mets, U., Pihl, K., Ungro, A., Uiboupin, M., Lepik, I., Leemet, A., Kaelep, T., Krusell, S., Viia, A. ja Leoma, R. (2020). *COVID-19 põhjustatud majanduskriisi mõju töajõu- ja oskuste vajaduse muutusele*. Uringuaruanne. Tallinn: SA Kutsekoda, töajõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA. Kasutatud 16.03.2023, https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2021/01/OSKA_COVID-19_eriuring_11.01.2021_loplik.pdf

Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 04.05.2023, <http://samm.ut.ee/valimid>

Ryff, C. D. (2014). Psychological Well-Being Revisited: Advances in the Science and Practice of Eudaimonia. *Psychother Psychosom*, 83(1), 10–28. <https://doi.org/10.1159/000353263>

Ryu, S., & Cho, D. (2022). The show must go on? The entertainment industry during (and after) COVID-19. *Media, Culture & Society*, 44(3), 591–600. <https://doi.org/10.1177/01634437221079561>

SA Eesti Draamateater (i.a). *Arengukava aastateks 2023–2026*. Kasutatud 06.03.2023, <https://www.draamateater.ee/wp-content/uploads/2023/02/EDarengukava2023-2026.pdf>

SA Teater Vanemuine. (2018). *Arengukava aastateks 2019-2023*. Kasutatud 06.03.2023, <https://www.vanemuine.ee/wp-content/uploads/2019/03/Teater-Vanemuine-arengukava-2019-2023.pdf>

SA Ugala Teater. (i.a). *Arengukava 2023–2026*. Kasutatud 06.03.2023, https://www.ugala.ee/wp-content/uploads/2022/11/Arengukava_2023_2026.pdf

Saro, A. (2010). Eesti teatrisüsteemi dünaamika. A. Saro ja L. Epner (toim). *Interaktsioonid. Eesti teater ja ühiskond aastail 1985–2010*. Kasutatud 21.04.2023, <http://hdl.handle.net/10062/89677>

Saro, A. ja Issak, O. (2021). *Teatrielu 2020*. Tallinn: Eesti Teatriliit, Eesti Teatri Agentuur

Sihtasutus Eesti Draamateater. (2020). *Majandusaasta aruanne*. Kasutatud 22.04.2023, https://www.draamateater.ee/wp-content/uploads/2021/04/90008264_2020_Aruanne_90008264_0.pdf

Sihtasutus Eesti Draamateater. (2022). *Majandusaasta aruanne*. Kasutatud 11.05.2023, https://www.draamateater.ee/wp-content/uploads/2023/04/Majandusaasta_aruanne_2022.pdf

Sihtasutus Teater Vanemuine. (2020) *Majandusaasta aruanne*. Kasutatud 11.05.2023, <https://www.vanemuine.ee/wp-content/uploads/2021/04/2020-aruanne-final.pdf>

Sihtasutus Teater Vanemuine. (2021) *Majandusaasta aruanne*. Kasutatud 11.05.2023, <https://files.vanemuine.ee/index.php/s/fM2FGNBgFAc4MJe>

Sihtasutus Ugala Teater. (2021). *Majandusaasta aruanne*. Kasutatud 11.05.2023, https://www.ugala.ee/wp-content/uploads/2022/03/Majandusaasta-aruanne_2021.pdf

Sippol, T. (2022). Kroonika. V.-S. Maiste ja A. Loog (koostajad). *Teatrielu 2021* (lk 283–485). Tallinn: Eesti Teatriliit, Eesti Teatri Agentuur.

Statistikaamet (i.a-a). *RV0222U: RAHVASTIK SOO, RAHVUSE JA MAAKONNA JÄRGI, 1. JAANUAR. HALDUSJAOTUS SEISUGA 01.01.2018*. Kasutatud 16.04.2023, https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik_rahvastikunaitajad-ja-koosseis_rahvaarv-ja-rahvastiku-koosseis/RV0222U

Statistikaamet. (i.a-b). *Keskmine brutokuupalk*. Kasutatud 08.03.2023, <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/tooelu/palk-ja-toojoukulu/keskmine-brutokuupalk>

Teatrid Eestis. (2022). Kasutatud 08.02.2023, <https://www.kul.ee/kunstid-ja-loomemajandus/etenduskunstid/teatrid-eestis>

Valitsus kaotab homsest covid-i tõendi kontrollkohustuse ja kella 23 sulgemispiirangu. (2022). Kasutatud 16.02.2023, <https://kriis.ee/uudised/valitsus-kaotab-homsest-covid-i-toendi-kontrollkohustuse-ja-kella-23-sulgemispiirangu>

Valitsus kehtestas koroonaviiruse tõrjeks rangemad piirangud. (2021). Kasutatud 11.05.2023, <https://valitsus.ee/uudised/valitsus-kehtestas-koroonaviiruse-torjeks-rangemad-piirangud>

Valitsus kehtestas täiendavad koroonaviiruse leviku tõkestamise piirangud. (2020). Kasutatud 16.02.2023, <https://www.valitsus.ee/uudised/valitsus-kehtestas-taiendavad-koroonaviiruse-leviku-tokestamise-piirangud>

Valitsus kehtestas uued piirarvud nakkusohutuse kontrollita üritustel ja tegevustes. (2021). Kasutatud 16.02.2023, <https://kriis.ee/uudised/valitsus-kehtestas-uued-piirarvud-nakkusohutuse-kontrollita-uritustel-ja-tegevustes>

Valitsus kiitis heaks COVID piirangute korralduse. (2021). Kasutatud 16.03.2023, <https://kriis.ee/uudised/valitsus-kiitis-heaks-covid-piirangute-korralduse>

Valitsus kiitis heaks COVID-19 piirangute leevendamise korralduse. (2021). Kasutatud 16.02.2023, <https://kriis.ee/uudised/valitsus-kiitis-heaks-covid-19-piirangute-leevendamise-korralduse>

Valitsus kiitis heaks COVID-19 uute kontrollmeetmete korraldused. (2021). Kasutatud 16.03.2023, <https://kriis.ee/uudised/valitsus-kiitis-heaks-covid-19-uute-kontrollmeetmete-korraldused>

Valitsus kiitis heaks koroonaviiruse leviku vastased piirangud. (2020). Kasutatud 16.02.2023, <https://valitsus.ee/uudised/valitsus-kiitis-heaks-koroonaviiruse-leviku-vastased-piirangud>

Valitsus kiitis heaks korralduse COVID-19 epideemia ohjeldamiseks. (2021). Kasutatud 16.03.2023, <https://kriis.ee/uudised/valitsus-kiitis-heaks-korralduse-covid-19-epideemia-ohjeldamiseks>

Valitsus kiitis heaks uute Ida-Virumaa ja üle-Eestiliste piirangute korralduse. (2020). Kasutatud 16.02.2023, <https://valitsus.ee/uudised/valitsus-kiitis-heaks-uute-ida-virumaa-ja-ule-eestiliste-piirangute-korralduse>

Valitsus kinnitas COVID-19 uute piirangute korralduse. (2020). Kasutatud 16.02.2023, <https://valitsus.ee/uudised/valitsus-kinnitas-covid-19-uute-piirangute-korralduse>

Valitsus kinnitas pärast eriolukorda edasi kehtivad piirangud ja leevendused. (2020). Kasutatud 10.05.2023, <https://valitsus.ee/uudised/valitsus-kinnitas-parast-eriolukorda-edasi-kehtivad-piirangud-ja-leevendused>

Valitsus kuulutas Eestis välja eriolukorra 1. maini. (2020). Kasutatud 10.05.2023, <https://valitsus.ee/uudised/valitsus-kuulutas-eestis-valja-eriolukorra-1-maini>

Valitsus muudab covid-19 liikumiskiirangutega seotud korraldusi. (2020). Kasutatud 16.02.2023, <https://www.valitsus.ee/uudised/valitsus-muudab-covid-19-liikumiskiirangutega-seotud-korraldusi>

Valitsus piirab küllastajate arvu avalikel koosolekutel, üritustel ja spordivõistlustel. (2020). Kasutatud 16.02.2023, <https://valitsus.ee/uudised/valitsus-piirab-kuulastajate-arvu-avalikel-koosolekutel-uritustel-ja-spordivoistlustel>

Valitsus plaanib ühtlustada COVID-19 kiiranguid üle Eesti. (2021). Kasutatud 16.02.2023, <https://valitsus.ee/uudised/valitsus-plaanib-uhlustada-covid-19-kiiranguid-ule-eesti>

Valitsus täpsustas eriolukorra järgseid leevendusi. (2020). Kasutatud 16.02.2023, <https://valitsus.ee/uudised/valitsus-tapsustas-eriolukorra-jargseid-leevendusi>

Valitsus vähendab kontrollimata avalikel üritustel ja tegevustes lubatud osalejate hulka. (2021). Kasutatud 16.03.2023, <https://kriis.ee/uudised/valitsus-vahendab-kontrollimata-avalikel-uritustel-ja-tegevustes-lubatud-osalejate-hulka>

Vandenberg, F., Berghman, M. ja Schaap, J. (2021). The 'lonely raver': music livestreams during COVID-19 as a hotline to collective consciousness? *European Societies*, 23(sup1), S141–S152, DOI: [10.1080/14616696.2020.1818271](https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1818271)

Viileberg, M. (2022). 6. Etenduskiirid. M. Josing, A. Vanamölder, K. Martens, Ü. Mattheus, L. Lepane, K. Tänav, B. Pulver, E. Orro, M. Viileberg, K. Nittim, K. Nilson (toim). *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus*. Kasutatud 30.03.2023, https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/6_Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_2021_ETENDUSKUNSTID.pdf

Viilmann, K. (2021). *Statistikaamet: koroona-aasta tõttu on kultuurielus osalemine pisut langenud*. 16.03.2023, <https://www.kul.ee/uudised/statistikaamet-koroona-aasta-tottu-kultuurielus-osalemine-pisut-langenud>

Wilke, J., Hollander, K., Mohr, L., Edouard, P., Fossati, C., González-Gross, M., Sánchez Ramírez, C., Laiño, F., Tan, B., Pillaym, J. D., Pigozzi, F., Jimenez-Pavon, D., Sattler, M. C., Jaunig, J., Zhang, M., van Poppel, M., Heidt, C., Willwacher, S., Vogt, L., Verhagen, E., Hespanhol, L. ja Tenforde, A. S. (2021). Drastic Reductions in Mental Well-Being Observed Globally During the COVID-19 Pandemic: Results From the ASAP Survey. *Front. Med.*, 8. <https://doi.org/10.3389/fmed.2021.578959>

Williams, R. (1981). *The Sociology of Culture*. Kasutatud 06.01.2023, <https://books.google.ee/books?id=eZW4HSGdl04C&printsec=frontcover&dq=sociology+of+culture&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwjPg8bWgrH8AhWIposKHQjeBlSQ6AF6BAgHEAI#v=onepage&q=sociology%20of%20culture&f=false>

World Health Organization. (2023). *Statement on the Fifteenth Meeting of the International Health Regulations (2005) Emergency Committee Regarding the Coronavirus Disease (COVID-19) Pandemic*. Kasutatud 18.05.2023, [https://www.who.int/news/item/05-05-2023-statement-on-the-fifteenth-meeting-of-the-international-health-regulations-\(2005\)-emergency-committee-regarding-the-coronavirus-disease-\(covid-19\)-pandemic](https://www.who.int/news/item/05-05-2023-statement-on-the-fifteenth-meeting-of-the-international-health-regulations-(2005)-emergency-committee-regarding-the-coronavirus-disease-(covid-19)-pandemic)

LISAD

Lisa 1. Teatrid maakonna ja juriidilise vormi alusel

Maakond	Juriidiline vorm	Teater	Kultuuriministeeriumi tegevustoetus 2021
Harjumaa	Avalik-õiguslik etendusasutus	Rahvusoper Estonia	+
Harjumaa	Munitsipaal-etendusasutus	Tallinna Linnateater	+
Harjumaa	Riigi asutatud sihtasutus	Eesti Draamateater	+
Harjumaa	Riigi asutatud sihtasutus	Eesti Noorsooteater	+
Harjumaa	Riigi asutatud sihtasutus	Vene Teater	+
Harjumaa	Erateater	e-lektron	+
Harjumaa	Erateater	Eesti Tantsuagentuur	
Harjumaa	Erateater	Ekspeditsioon	+
Harjumaa	Erateater	Fine5 tantsuteater	+
Harjumaa	Erateater	Goltsman ballett	
Harjumaa	Erateater	Kanuti Gildi SAAL	+
Harjumaa	Erateater	Kellerteater	
Harjumaa	Erateater	Kinoteater	
Harjumaa	Erateater	Miksteater	
Harjumaa	Erateater	Piip ja Tuut Teater	+
Harjumaa	Erateater	R.A.A.A.M	+
Harjumaa	Erateater	SKENE katus kunstile	
Harjumaa	Erateater	Sõltumatu Tantsu Lava	+
Harjumaa	Erateater	Teater Sõber	
Harjumaa	Erateater	Teoteater	
Harjumaa	Erateater	Theatrum	+
Harjumaa	Erateater	Vaba Lava	+
Harjumaa	Erateater	Vana Baskini Teater	+
Harjumaa	Erateater	Varius	
Harjumaa	Erateater	VAT teater	+
Harjumaa	Erateater	Von Glehni Teater	
Harjumaa	Erateater	Von Krahli Teater	+
Ida-Virumaa	Erateater	Ilmarine	
Ida-Virumaa	Erateater	Tuuleveski	+
Järvamaa	Munitsipaal-etendusasutus	Paide Teater	

Maakond	Juriidiline vorm	Teater	Kultuuriministeeriumi tegevustoetus 2021
Lääne-Virumaa	Riigi asutatud sihtasutus	Rakvere Teater	+
Pärnumaa	Riigi asutatud sihtasutus	Endla Teater	+
Saaremaa	Riigi asutatud sihtasutus	Kuressaare Teater	+
Tartumaa	Riigi asutatud sihtasutus	Vanemuine	+
Tartumaa	Erateater	Alexela Loomelava	
Tartumaa	Erateater	Emajõe Suveteater/Karlova Teater	
Tartumaa	Erateater	Illieh	
Tartumaa	Erateater	Must Kast	+
Tartumaa	Erateater	Tartu Uus Teater	+
Tartumaa	Erateater	Teatribuss	
Viljandimaa	Riigi asutatud sihtasutus	Ugala Teater	+
Võrumaa	Erateater	Müüdnud Naer	

Lisa 2. Intervjuukava

Sissejuhatuseks:

1. Kaua olete X teatriga olnud seotud?
2. Mis on Teie jaoks oma töö juures olnud kõige meeldivam tahk?
3. Mina oma töös olen määratlenud COVID-19 perioodi aastatega 2020-2022, lähtudes piirangute kehtestamisest ja kaotamisest. Kuidas aga Teie mõtestate ajaliselt COVID-19 perioodi? Millal algas, kas see kestab veel või on juba minevik?

Kriisid on seostuvad paraku pigem ebameeldivaga, kuid kuna minu töö keskendub koroonakriisi perioodile aastatel 2020 kuni 2022, siis liigun oma järgmiste küsimustega ajas veidi tagasi ja palun, et Te üldjoontes meenutaksite seda, kuidas töö sel perioodil teatris käis. Kindlasti hõlmavad need paar-kolm aastat üsna erinevaid lühemaid ajajärke sedamööda, kuidas pandeemiline olukord halvenes ja paranes.

- 1. Aga palun meenutage, kuidas käis töö teatris koroonakriisi perioodil.**
 - a. Kuidas Te tööd teatris korraldasite? Millest Te peamiselt korraldamisel lähtusite?
 - b. Ilmselt töid piirangute (*sulgemised, koroonatõendi esitamise kohustus jne*) kehtestamine ja kaotamine kaasa erinevaid väljakutseid töö korraldamises. Kuidas Te nende väljakutsetega toime tulite?
 - c. Rääkige, millistest strateegiatest, võtetest, mõtte- või tegevusmudelitest Te kõige enam tuge või abi leidsite? Mis neist on siiani kasutusel?
 - d. Kui kiiresti üldse suutsite oma tööd vastavalt piirangute kehtestamisele ja leevendamisele ümber organiseerida? Kas midagi jäi seetõttu ka tegemata?
 - e. Töötajad on üks oluline osa teatri toimimise juures. Missuguseid viise või vahendeid oli või kasutasite selleks, et toetada töötajate heaolu?
 - f. Kui mõtlete veel oma teatri töötajaskonna peale koroonakriisi kestel, siis millised olid nende (esmased) reaktsioonid olukorrale? Kuidas nad olukorraga kohanesid? Mis selle juures kõige keerulisem oli?
 - g. Kui nüüd aga võrrelda teatri juhtimist nn eriolukorras tavapärase eluga, siis millised olid kõige suuremad erinevused? Mis selle juures oli Teie jaoks kõige ootamatum?
- 2. Paljuski ilmselt sõltus teatrite tegutsemine ja hakkamasaamine selles kriisis ka riigist – ministritest, kultuuriministeriumist. Kuidas Teile tundub, milline oli koostöö riigiga või täpsemalt kultuuriministeriumiga?**

- a. Millist tuge Te saite tekkinud olukorraga toimetulemiseks riigilt? Või saite tuge pigem teistelt teatrijuhtidelt või hoopiski ainult oma kollektiivilt? Kas tekkis grupitunne, et saame koos selle kriisiga hakkama või pigem oodati, et keegi ütleb, mida teha tuleb?
- b. Sel perioodil toimus ka kultuuriministrite vahetumist. Millisena Te nägite ministrite roll kriisiga toimetulemises? Kuidas muutis ministrite vahetumine olukorra haldamist?
Kultuuriministrid olid Tõnis Lukas (29.04.2019–26.01.2021), Anneli Ott (kuni 8.11.2021), Tiit Terik (kuni 3.06.2022) ja Piret Hartman (praegu)
- c. Kuidas Teie oleks selles kriisis teatrite piirangutega seonduvat lahendanud? Kas tundsite, et jäi millestki puudu?
- d. Kuidas Teile tundub, kas Teie teater tundis, et ta on kuidagi eelisseisus võrreldes teiste teatritega või just vastupidi, veelgi halvemas seisus?

3. Teatri tegemise juures on veel üks oluline osa ehk publik. Vaadates Eesti Teatri Agentuuri statistikat teatrite külastatavuse kohta, siis oli näha, et 2019 oli üks parimaid aastaid, kuid kriisi esimeselt aastal (2020) langes see 43% võrra ning langus jätkus ka 2021. Milliseid muutusi märkasite Teie koroonakriisi perioodil publiku käitumises?

- a. Kas Teie hinnangul on mõni grupp ära kadunud või hoopis tulnud juurde?
- b. Kuidas kohanes Teie hinnangul publik üldise olukorraga ja erinevate COVID-19 piirangutega? Kas tunnete, et praeguseks, mil enam piiranguid pole, on publik leidnud tee tagasi teatritesse?
- c. Millist tagasisidet Te saite publikult?

4. Kriisidest võib sündida ka midagi uut või enneolematut. Milliseid ilminguid Te teate või täheldasite kultuuriväljal koroonakriisi perioodil?

- a. Mida ise ette võtsite või katsetasite? Mis Teid inspireeris?
- b. Mis tundus Teile huvitav või hoopiski jabur?
- c. Kuidas Teie hinnangul võttis publik vastu nt veebiteatri/voogteatri?

5. On räägitud, et taolisi ootamatuid kriise või olukordi võib tulevikus veel ette tulla.

- a. Kuidas selles siis mõelda teatri olulisuse üle ühiskonnas? Kuidas Teile tundub, kas näiteks praegune olukord üldse muutis midagi Eesti teatris?
- b. Miks on inimestel vaja selliste suurte kriiside ajal teatrielamusi või kultuurielamusi oma ellu?
- c. Millisena Te näete teatrite tulevikku? Milliste väljakutsed võivad veel ees oodata?

6. Kas soovite veel midagi täpsustada või lisada? Võib-olla jäi mõni oluline tahk selles teemas puudutamata, kuid mida soovite kommenteerida?

Lisa 3. Statistilised näitajate osakaalud juriidilise vormi ja tegevustoetuse saamise lõikes aastatel 2019–2022

Tegevus- toetus	Juriidiline vorm	Etendusasutuste arv				Külastuste arv				Lavastuste (sh uuslavastuste) arv				Etenduste arv				Uuslavastuste arv			
		2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Jah	Eraetendusasutused	14	16	15	16	17%	13%	17%	18%	27%	27%	25%	29%	25%	25%	24%	29%	32%	35%	28%	32%
	Munitsipaal-etendusasutused	1	1	1	2	6%	5%	6%	8%	4%	5%	4%	6%	7%	6%	6%	7%	3%	3%	3%	7%
	Riigi osalusega sihtasutusena tegutsevad etendusasutused	8	8	8	8	50%	52%	44%	54%	40%	41%	38%	41%	42%	44%	37%	45%	34%	31%	26%	38%
	Avalik-õiguslik etendusasutus	1	1	1	1	12%	11%	8%	12%	6%	6%	5%	6%	4%	3%	3%	4%	4%	2%	3%	4%
	Kokku	24	26	25	27	84%	82%	75%	92%	78%	78%	72%	83%	77%	77%	70%	86%	73%	71%	60%	81%
Ei	Eraetendusasutused	40	38	57	13	15%	18%	24%	8%	21%	21%	27%	17%	22%	22%	25%	14%	25%	27%	39%	19%
	Munitsipaal-etendusasutus	1	1	1		1%	0%	1%		1%	1%	1%		1%	1%	5%		2%	2%	1%	
	Kokku	41	39	58	13	16%	18%	25%	8%	22%	22%	28%	17%	23%	23%	30%	14%	27%	29%	40%	19%
Üldkokkuvõte		65	65	83	40	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Lisa 4. Statistiliste näitajate muutused 2019. aasta suhtes tegevustoetuse saamise ja juriidilise vormi lõikes

Tegevus- toetus	Juriidiline vorm	Etendusasutuste arv				Külastuste arv				Lavastuste (sh uuslavastuste) arv				Etenduste arv				Uuslavastuste arv			
		2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Jah	Eraetendusasutused	14	16	15	16	100%	46%	54%	84%	100%	89%	87%	99%	100%	68%	68%	98%	100%	85%	84%	84%
	Munitsipaal-etendusasutused	1	1	1	2	100%	53%	53%	115%	100%	100%	81%	131%	100%	60%	60%	90%	100%	83%	100%	233%
	Riigi osalusega sihtasutusena tegutsevad etendusasutused	8	8	8	8	100%	60%	45%	83%	100%	91%	90%	94%	100%	72%	60%	89%	100%	73%	74%	92%
	Avalik-õiguslik etendusasutus	1	1	1	1	100%	52%	35%	75%	100%	82%	74%	95%	100%	57%	51%	83%	100%	44%	67%	78%
	Kokku	24	26	25	27	100%	55%	46%	85%	100%	90%	87%	98%	100%	69%	62%	92%	100%	77%	79%	93%
Ei	Eraetendusasutused	40	38	57	13	100%	67%	81%	41%	100%	87%	122%	75%	100%	68%	76%	53%	100%	84%	147%	63%
	Munitsipaal-etendusasutus	1	1	1		100%	37%	51%	0%	100%	83%	83%	0%	100%	55%	537%	0%	100%	75%	75%	0%
	Kokku	41	39	58	13	100%	66%	80%	40%	100%	87%	120%	72%	100%	68%	90%	51%	100%	84%	143%	59%
Üldkokkuvõte		65	65	83	40	100%	57%	51%	77%	100%	89%	95%	92%	100%	68%	68%	82%	100%	79%	96%	84%

Lisa 5. Kodeerimistabeli näide

Kategooria	Nimetus	Seletus	Näide
Põhikategooria	Töötajate heaolu toetamine	Alamkategooria viitab sellele, kuidas toetati töötajate heaolu COVID-19 ajal	
Alamkategooria	Kaitse- ja hügieenivahendite tagamine	Koodide tähendused viitavad vahenditele, millega toetati töötajate heaolu	
Kood 1	Testid	Töötajad said end testida	<i>Me tagasime teatri poolt tasuta testide tegemise</i>
Kood 2	Ninaspreid	Töötajatele jagati ninaspreisid	<i>Kui tuli tootena välja Eesti teadlaste poolt tehtud ninasprei, mis aitas viiruseosakesi mitte lenduda lasta, siis soetasime inimestele, jagasime tasuta neid ninaspreisid.</i>
Kood 3	Maskid	Töötajatele võimaldati maske, et tagada enda ja teiste ohutust	<i>Samamoodi, et need maskid ja desod ja tekkis kriis ja et neid ei ole olemas ja... Ikkagi lõpuks ühel hetkel neid sai hangitud, aga et ikkagi vajaduse piirides.</i>
Kood 4	Desinfitseerimisvahendid	Teatritesse hangiti desinfitseerimisvahendid, et saaks täita hügieeninõudeid	<i>Samamoodi, et need maskid ja desod ja tekkis kriis ja et neid ei ole olemas ja... Ikkagi lõpuks ühel hetkel neid sai hangitud, aga et ikkagi vajaduse piirides.</i>
Alamkategooria	Palga maksmine	Koodi tähendus viitab sellele, et töötajatele üritati palka edasi maksta	
Kood 4	Palga säilitamine/ maksmine	Töötajatele jätkati palga maksmist mingis ulatuses või prooviti seda säilitada samal tasemel	<i>Me proovisime säilitada nende, kuidas ma ütlen nende materiaalse seisuga sellisel kujul, nagu ta on [...].</i>
Alamkategooria	Psühholoogiline abi	Kood viidab sellele, et töötajatele pakuti võimalust saada psühholoogilist abi	
Kood 5	Psühholoogi konsultatsioon	Töötajatel oli võimalus saada psühholoogi konsultatsiooni	<i>Meil oli partnerettevõtte, kus said inimesed minna psühholoogi juurde konsultatsioonile. See esimene konsultatsioon oli teatri poolt kinnimakstud</i>
Alamkategooria	Koostöö meditsiinasutustega	Koodid viitavad sellele, et koostööd tehti erinevate asutustega	
Kood 6	Viljandi haiglagaga	Heaolu tagamiseks tehti koostööd Viljandi haiglagaga	<i>Ja see oli väga suur asi, et me Viljandi haiglagaga saime koostööd. Ma väga rõhutan seda. See väga palju toetas inimeste vaimset olekut, nad võisid olla julged, kindlad, nad said kontrollida, me saime kohe väga kiiresti vastused.</i>
Kood 7	Confido	Koroonatestide tegemiseks tehti koostööd Confidoga	<i>Et me saime kokkulepped nii kiiresti, et sel hetkel oli meil abi Confido-st ja Synlab-st, kes tulid meile appi kiirteste tegema.</i>
Kood 8	Synlab	Koroonatestide tegemiseks tehti koostööd Synlabiga	<i>Et me saime kokkulepped nii kiiresti, et sel hetkel oli meil abi Confido-st ja Synlab-st, kes tulid meile appi kiirteste tegema.</i>
Alamkategooria	Sotsiaalne suhtlus	Koodid viitavad sellele, et oluline oli töötajatega kontakti hoidmine ja üksteisega kohtumine	

Kood 5	(Info)kiri	Töötajatele jagati infot (info)kirjaga, et hoida neid kursis ja näidata, et ollakse olemas	<i>Kui Vanemuise teatris on traditsioon, et meil igal reedel ilmub infokiri, mis läheb kõigile maja töötajatele, siis ma ühest hetkest hakkasin sinna kirjutama sellist päist või sissejuhatust, mis võttis kokku, et mis seis meil tegelikult siis nüüd on, millised piirangud kehtivad, kuidas teater toimib, kuidas teatril läheb, natukene seda pinget ja muret maha võtta, et keegi ei ole ükski, tegeleme nende teemadega.</i>
Kood 7	Üksteisega suhtlemine	Töötajad said üksteisega suhelda ning jagada seda, kuidas neil läheb – mis valmistab muret, rõõmu, raskusi jne	<i>[M]e ikkagi tegime iga nädal ühe suure Zoomi, kus olid kõik 17 töötajat, [...] kultuurimaja pluss meie olime koos. Kõik said lihtsalt rääkida. Ja mitte sellest, et mis töösju nad parasjagu kodus teevad, vaid üleüldiselt, mis te üldse kodus teete, kuidas te hakkama saate.</i>
Kood 11	Väljasõidud	Korraldati väljasõite, et olla üheskoos	<i>Me ise olime üksteise abi, et me tegime ise mingisuguseid väljasõite ja selliseid koosolemise asju.</i>
Alamkategooria	Tunnustamine	Kood viitab sellele, et töötajatele püüti pakkuda emotsionaalset heaolu	
Kood 10	Preemiatele nomineerimine	Töötajaid nomineeriti erinevatele preemiatele, et neid märgataks ja tunnustatakse	<i>Ja siis nendele samadele, keda ma nimetasin alguses, nemad said siis sellise toetava preemia veel lisaks. Mitte tingimata rahalise preemia, vaid mingi sellise emotsionaalse preemia. Et jaa, siis me nomineerisime kõikjale, kuhu saime nomineerida inimesi, et nad saaksid ka tunnustust kõrgemate instantside poolt.</i>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Tiina Braun,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Eesti etendusasutuste toimimise analüüs COVID-19 kriisi kontekstis“, mille juhendajad on Signe Opermann ja Hedi-Liis Toome, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Tiina Braun
21.05.2023